

Nationaal Park De Alde Feanen

Beheers- en Inrichtingsplan

In Nije Faze

Nationaal Park

De Alde Feanen

Beheer- en Inrichtingsplan

In Nije Faze

Colofon:

In opdracht van: Overlegorgaan Nationaal Park De Alde Feanen i.o.

Uitgevoerd door: Buro Hemmen

Maart 2006

Inhoud

1.	Beschrijving	5
1.1	Achtergronden Nationaal Park en bedoeling van dit plan	5
1.2	Ligging	8
1.3	De Alde Feanen, ecologische positie in groot verband	9
1.4	De Alde Feanen, ecologische samenhang op regionale schaal	10
1.5	De Alde Feanen: landschapsecologie op historische schaal	12
1.6	Ondergrond	13
1.7	Natuur	16
1.8	Recreatie	24
1.9	Voorlichting en educatie	32
1.10	Onderzoek en monitoring	33
1.11	Overige gebruiksvormen	35
2.	Beleid	39
2.1	Internationale kaders	39
2.2	Nationale kaders	41
2.3	Regionale kaders	43
2.4	Lokale kaders	47
3.	Kansen en knelpunten	51
3.1	Knelpunten en kansen op het gebied van natuur, landschap en cultuurhistorie	51
3.2	Knelpunten en kansen op het gebied van recreatie	56
3.3	Kansen en knelpunten op het gebied van voorlichting en educatie	60
4.	Visies en doelen	63
4.1	Algemeen: kaders voor visie en doelen	63
4.2	Hoofddoelen	64
4.3	Integrale visie langere termijn	66
5.	Uitwerking doelstelling natuur, landschap en cultuurhistorie	69
5.1	Toekomstbeeld	69
5.2	Beleidskeuzen	71
5.3	Uitwerking van doelstellingen naar activiteiten en projecten	73
6.	Uitwerking doelstelling recreatief medegebruik	81
6.1	Toekomstbeeld	81
6.2	Beleidskeuzen	82
6.3	Uitwerking van doelstellingen naar activiteiten en projecten	85
7.	Uitwerking doelstelling voorlichting en educatie	93
7.1	Toekomstbeeld	93
7.2	Beleidskeuzen	95
7.3	Uitwerking van doelstellingen naar activiteiten en projecten	96
8.	Onderzoek en monitoring	101
8.1	Toekomstbeeld	101
8.2	Uitwerking van doelstellingen naar activiteiten en projecten	102
9.	Integratie en samenhang	105
9.1	Begrenzing	105
9.2	Regelgeving, toezicht en handhaving	107
9.3	Bestuur en organisatie	108
9.4	Financiën	111
9.5	Samenvattend overzicht activiteiten en projecten	113

1. Beschrijving

1.1 Achtergronden Nationaal Park en bedoeling van dit plan

Achtergrond

Het gebied De Alde Feanen is een gebied waarvan het ontstaan terug te voeren is op uitgebreide laagveenvorming. Het gebied zoals dat nu bekend is bestaat ten dele uit nog onaangetaste laagveenmoerassen, uit vergraven delen (vaarten en petgaten) en uit ontgonnen gebiedsdelen. Het gebied is daardoor afwisselend van aard, van grote natuurlijke betekenis en in trek bij vele recreanten.

Al vanaf circa 1920 waren de natuur- en recreatiewaarden zodanig van belang dat plannen voor verdere inpolderingen niet werden uitgevoerd. Kort daarop vonden ook de eerste aankopen door natuurbeschermingsinstanties plaats. In 1934 had It Fryske Gea hier 134 hectare aangekocht, waarna het eigendom en beheer in areaal groeide tot de huidige 2500 hectare. It Fryske Gea maakt als grootste terreinbeheerder deel uit van het Nationaal Park; daarnaast zijn er eigendommen van particulieren en gemeenten

In februari 2000 werd het 2187 ha grote natuurgebied ingesteld tot “Nationaal Park in oprichting”. Dit feit is in wezen terug te voeren op een maatschappelijke discussie in het gebied (begin jaren 90) omtrent de realisatie van een recreatie-woningenpark nabij Earnewâld. Na een juridische strijd sprak de Raad van State in 1993 uit dat de realisatie van dit park aanvaardbaar zou zijn, mits de natuurwaarden van de De Alde Feanen door middel van een beheerprogramma veilig gesteld zouden worden.

Dit beheerprogramma werd opgesteld door de provincie Fryslân en de gemeenten Tytsjerksteradiel, Boarnsterhim en Smallingerland, in samenwerking met het toenmalige Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij en werd in 1994 vastgesteld. Uit dit beheerprogramma vloeide de oprichting van een breed samengesteld Overlegplatform voort.

Dit Platform nam vervolgens het initiatief na te gaan of het gebied De Alde Feanen de status van Nationaal Park zou kunnen krijgen. Deze vraag kwam bij de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij terecht, die advies vroeg aan de Voorlopige Commissie Nationale Parken (VCNP). In 1998 volgde het advies van deze commissie om het “Nationaal Park De Alde Feanen in oprichting” in te stellen (VCNP, 1998).

In 1999 is er naar aanleiding van de opheffing van dit Platform een overdrachtsdocument samengesteld (Overlegplatform, 1999). Het Overlegplatform is vervolgens overgegaan in het Overlegorgaan van het Nationaal Park. Het Overlegorgaan is daarmee eveneens breed samengesteld uit vele (vertegenwoordigers van) betrokkenen bij het Nationaal Park.

Een van de belangrijkste taken van het Overlegorgaan is te komen tot een Beheer- en Inrichtingsplan voor het Nationaal Park in oprichting. Het Overlegorgaan stelt dit Beheer- en Inrichtingsplan vast en legt het voor aan de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit. Is vervolgens het plan door de Minister vastgesteld, dan is de status van het Nationaal Park definitief. Het onderhavige Beheer- en Inrichtingsplan ligt nu voor u.

In het Beheer- en Inrichtingsplan worden de streefbeelden, doelstellingen en maatregelen voor het Nationaal Park De Alde Feanen op de korte, middellange en lange termijn vastgelegd. Het plan heeft geen zelfstandige juridische status. Het in het plan opgenomen beleid moet worden vertaald in andere plannen en (juridische) regels. Als bestaande plannen of regels, die door de in het Overlegorgaan vertegenwoordigende partijen zijn opgesteld, zich niet verhouden met het Beheer- en Inrichtingsplan, zullen deze worden aangepast.

Het Nationaal Park De Alde Feanen maakt deel uit van een stelsel van 20 Nationale Parken. Landelijk hebben deze parken zich verenigd in het Samenwerkingsverband Nationale Parken.

Wat een Nationaal Park (niet) is

Volgens de omschrijving in nationale beleidsstukken is een Nationaal Park:

- een aaneengesloten gebied van tenminste 1000 ha;
- bestaande uit natuurterreinen, wateren, bossen en eventueel cultuurgronden;
- met een bijzondere landschappelijke gesteldheid;
- en met goede mogelijkheden voor recreatief medegebruik.

De Alde Feanen is het grootste aaneengesloten laagveenmoeras in Fryslân, met (inter)nationaal hoge natuurwaarden. Het gebied maakt deel uit van de Ecologische Hoofdstructuur en vormt een onderdeel van de Natte As. Het is bovendien een gebied dat een belangrijke functie heeft in het recreatief medegebruik, zowel op het water als op het land. In die zin voldoet De Alde Feanen volledig aan de definitie van Nationale Parken, zoals dit begrip internationaal wordt gehanteerd.

Soms bestaat er verwarring over het begrip Nationaal Park. Om die misverstanden uit de weg te ruimen worden enkele woorden gewijd aan wat een Nationaal Park uitdrukkelijk niet is. Het Nationaal Park:

- is geen park in de traditionele zin van het woord (doch internationaal begrip);
- wordt niet fysiek begrensd, bijvoorbeeld door hekken of rasters;
- heeft geen juridisch dwingend instrumentarium ter beschikking.

Een Nationaal Park kent geen juridisch c.q. dwingend instrumentarium; besluitvorming en regelgeving zijn gebaseerd op overleg en zoveel mogelijk consensus. Een juridisch instrumentarium is wél gekoppeld aan speciale beschermingszones (voortvloeiend uit de Vogel- en Habitatrichtlijnen). Ook die status heeft De Alde Feanen. De status Nationaal Park voegt hier niets aan toe of doet hier niets aan af. Veeleer kan men het Nationaal Park zien als een bevestiging van het feit dat het gebied een “voorbeeldfunctie” heeft, waar het publiek kennis van moet kunnen nemen en waar de omgeving gezamenlijk betrokken wil zijn bij visievorming over het gebied.

Bedoeling van het plan

De bedoeling van dit plan is een uitwerking te geven aan de doelstellingen die zijn meegegeven aan alle Nationale Parken, te weten de doelstellingen op het gebied van natuurbehoud en -ontwikkeling, recreatief medegebruik, voorlichting en educatie en onderzoek.

Hierbij is rekening gehouden met het in 1998 uitgebrachte advies van de Voorlopige Commissie Nationale Parken (VCNP) dat heeft gediend om de instelling van De Alde Feanen als Nationaal Park in oprichting te onderbouwen. De VCNP geeft aan dat de centrale doelstelling voor De Alde Feanen ligt in de duurzame bescherming, instandhouding en herstel van de abiotische en biotische factoren die voor het voortbestaan als laagveenmoerasgebied bepalend zijn. Er wordt gestreefd naar een mix van behoud van actuele waarden (aan de randen van het gebied) en natuurontwikkeling (in de kern van het gebied). Belangrijk is dat er voor de kern van het gebied een terughoudend beleid ten aanzien van recreatieve ontwikkelingen wordt gevoerd. Aan de randen is eventueel ruimte voor de uitbreiding van de recreatieve functie. Gevraagd wordt om aandacht te besteden aan versterking van natuurwaarden en om kwalitatieve en kwantitatieve afspraken te maken over de recreatieve ontwikkelingen. Met de bestaande zonering als basis is te werken aan een nadere invulling van die zonering.

Het plan is vooral bedoeld om de ambities van het Nationaal Park te verankeren en het beleid op hoofdlijnen aan te geven. Het is niet opgezet als blauwdruk; dat kan ook niet gezien de ontwikkelingen vanuit de Herinrichtingsprojecten, die ten dele in hetzelfde gebied spelen. Eerder wil dit plan de kaders aangeven waarbinnen diverse ontwikkelingen al dan niet kunnen worden ingepast. De kaders moeten daartoe voldoende sturend zijn, maar ook voldoende flexibel.

Het accent in dit plan ligt dan ook op integrale, perceels- en eigendoms-overschrijdende zaken. Beheer op gedetailleerder niveau vindt vooral plaats vanuit de terreinbeherende organisatie It Fryske Gea en particulieren, die mede worden aangestuurd vanuit (de financiering uit) het Programma Beheer. Uiteraard zullen de beleidslijnen uitgezet in dit Beheer- en Inrichtingsplan daarvoor mede bepalend zijn.

Het Beheer- en Inrichtingsplan is een gezamenlijke visie van de betrokken partijen, die deel uitmaken van het Overlegorgaan. Het functioneert tevens als afsprakenkader. Belangrijk is te constateren dat men gezamenlijk het Nationaal Park vorm geeft en dat dit proces niet eindigt bij de vaststelling van dit plan. Het plan is te zien als een (tot een gezamenlijke inspanning verplichtend) afsprakenkader, welke voortdurend invulling, uitwerking en bijsturing behoeft.

De beschrijvingen in dit plan zijn summier gehouden. Er zijn vele documenten met betrekking tot De Alde Feanen. Daarvan zijn er enkele die een goed samenvattend beeld geven van het gebied. Met name het recente boekwerk "De Alde Feanen; schets van een laagveenmoeras" (Rintjema e.a. 2001) is als een dergelijk naslagwerk te beschouwen. Hiernaar zal diverse malen worden verwezen.

1.2 Ligging

Het Nationaal Park De Alde Feanen is gelegen in de Provincie Fryslân en maakt deel uit van de gemeenten Tytsjerksteradiel, Boarnsterhim en Smallingerland. Vanaf landzijde gezien ligt het gebied tussen de grotere kernen Leeuwarden, Drachten en Heerenveen. Via Grou en Earnewâld is het gebied te bereiken. De kern van het gebied bestaat echter uit kleinere vaarten, petgaten en moerasgebied en kan over land niet worden bereikt. Het gebied is vooral via water toegankelijk en staat via diverse vaarten in verbinding met de Friese meren.

Voor de begrenzing van het Nationaal Park wordt verwezen naar paragraaf 8.1. Zie daarvoor ook Kaart 1: Begrenzing.

1.3 De Alde Feanen, ecologische positie in groot verband

In deze en volgende paragrafen wordt stilgestaan bij de landschapsecologische en natuurlijke positie van laagveengebieden in het algemeen en De Alde Feanen in het bijzonder.

Laagveengebieden vertegenwoordigen belangrijke natuurwaarden. Het is vooral te danken aan de grote soortenrijkdom die zich in deze gebieden voordoet, alsook aan de bijzondere wijze van ontstaan waardoor de overgebleven grote laagveen-

gebieden op de internationale lijst van Wetlands zijn gezet¹. Voor De Weerribben gebeurde dat in 1980, De Alde Feanen volgde in 1992. De internationale betekenis is hiermee bevestigd.

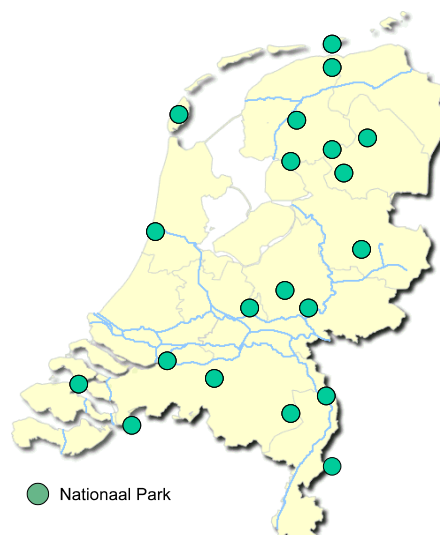
Ook binnen ons land behoren laagvenen tot de soortenrijkste systemen, zowel met betrekking tot de flora als de fauna (EC-LNV, 2001).

De Alde Feanen past daarbij in een rijtje van grote, bekende en waardevolle verwante systemen, zoals de Wieden en de Weerribben, het Naardermeer, de Nieuwkoopse plassen en gebieden in Noord-Holland zoals het complex van Waterland/Ilperveld (allen gebieden van meer dan 1000 ha).

Al deze gebieden liggen binnen het zogenaamde laagveendistrict. Dat district ligt min of meer ingeklemd tussen de zeekleigronden en duingronden enerzijds en de oudere (pleistocene) zandgronden anderzijds.

Behalve de genoemde zeer grote gebieden komen in de nabije omgeving van De Alde Feanen ook andere laagveengebieden voor, zoals de Grote Wielen (noordelijk) en De Deelen, Terkaplesterpoelen en het Sneekermeer (allen zuidelijk)

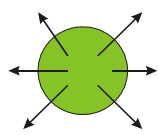
Met de titel van Nationaal Park schaaft het gebied zich ook tussen andere befaamde gebieden. De Nationale Parken zijn daarbij een selectie van omvangrijke gebieden (meer dan 1000 ha) die gezamenlijk een goede afspiegeling vormen van de in Nederland voorkomende diversiteit aan landschapstypen. Zo zijn er dus representanten van de duingebieden, de zoetwatergetijdegebieden, de voedselarme bosgebieden, het rivierengebied en dus ook van het laagveengebied.

In totaal zullen er in Nederland 20 Nationale Parken geïnstalleerd zijn. Fryslân is daarbij vertegenwoordigd met, naast De Alde Feanen, Schiermonnikoog, het Lauwersmeer en het Drents-Friese Wold.

¹ Ramsar List of Wetlands of International Importance (Frazier, 1999 in EC-LNV, 2001)

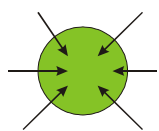
1.4 De Alde Feanen, ecologische samenhang op regionale schaal

De Alde Feanen staat als natuurgebied niet geïsoleerd ten opzichte van de omgeving. Voor een aantal soorten vervult het gebied een functie als *kerngebied*, in de zin van brongebied of refugium. Vanuit De Alde Feanen kunnen andere gebieden (opnieuw) worden ingenomen.

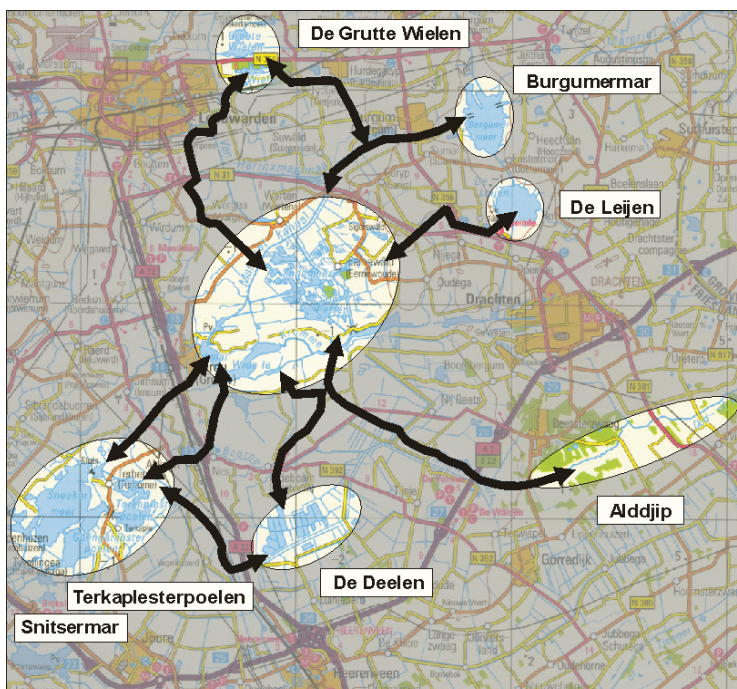
Dat geldt met name voor vele plantensoorten die in de specifieke levensgemeenschappen van De Alde Feanen voorkomen. Maar ook voor diverse faunasoorten geldt dit. Zo mag het gebied als kerngebied beschouwd worden voor diverse vogelsoorten, met name de moerasvogels als de roerdomp, de waterral, de snor, het baardmannetje, en een koloniebroeder als de purperreiger. Waterspitsmuis, noordse woelmuis, dwergmuis en ook de meervleermuis zijn voorbeelden van zoogdieren die De Alde Feanen als kerngebied mogen beschouwen. Verder is dat van toepassing op de heikikker en wellicht ook op diverse ongewervelden als libellen en vlinders.

Bijzonder aan De Alde Feanen is dat het gebied (deels) tot de Friese boezem behoort, voor de meeste andere laagveengebieden geldt dit niet. Daardoor staat De Alde Feanen ook direct in verbinding met diverse andere wateren, vaarten en

meren. In de boezemwateren, die niet de beste waterkwaliteit hebben en veelal troebel zijn, hebben bepaalde algemene vissen de overhand, zoals de brasem. In meer geïsoleerde watergedeelten kunnen zich echter soorten ophouden, die helderder water prefereren, zoals snoek, baars, karper, zeelt, ruisvoorn en blankvoorn. Deze soorten zullen de omliggende wateren kunnen gaan innemen, als die ook weer in kwaliteit toenemen.

Andere soorten daarentegen houden zich op in omliggende terreinen en zullen nu of later in staat kunnen zijn De Alde Feanen te bereiken. Een en ander hangt uiteraard samen met de staat van de verbindingzones enerzijds en de ontwikkeling in De Alde Feanen anderzijds. Zo heeft het toenemen van moerasbos in De Alde Feanen er toe geleid dat soorten als buidelmees en blauwborst zijn verschenen. Voor deze vliegers zijn de verbindingzones minder belangrijk, maar voor diverse minder mobiele soorten vlinders (bijvoorbeeld zilveren maan), reptielen (ringslang), zoogdieren (waaronder otter) zijn deze verbindingzones van levensbelang.

Voorbeelden van soorten die zich in de omgeving van De Alde Feanen bevinden en die (op termijn) te verwachten zijn bij versterking van de verbindingzones zijn:

- de otter (NW- Overijssel, Z. Frysân);
- de ringslang (Alddijp);
- de groene glazenmaker (Boarndal en Bûtenfjild bij Feanwâlden);
- de zilveren maan (Bûtenfjild);
- de grauwe klauwier.

Ze zouden het voorbeeld kunnen volgen van soorten die al eerder vanuit de omgeving het gebied geschikt hebben bevonden, te weten diverse moerasbosvogels (vanaf de jaren 60), roofvogels (vanaf de jaren 80), reeën (van circa 1960), vossen (vanaf circa 1985), boommarters (vanaf circa 1990).

1.5 De Alde Feanen: landschapsecologie op historische schaal

De Alde Feanen maakt deel uit van het Lage Midden van Fryslân, het gebied gelegen tussen de zeekeigronden aan de westzijde en de hogere zandgronden aan de oostzijde. In dit Lage Midden, dat bijzonder natte omstandigheden kende, was veenvorming het belangrijkste landschapsvormende proces. De aanwas van plantenmateriaal kon, door die natte omstandigheden, de vertering niet bijhouden, zodat dikke pakketten veen ontstonden.

De veenvorming stond grotendeels onder invloed van redelijk mineraalrijk water. Water afkomstig van de zandgronden (oppervlakkig of via de ondergrond). Dit water probeerde zijn weg naar zee te vinden via de geulen in het gebied, waaronder de Boorne. Omdat de zeespiegel steeg werd dit steeds moeilijker, het water stagneerde en grote overstromingsvlakten ontstonden. Het was een dynamisch landschap vanwege de grote wisselingen in waterpeilen. De dynamiek werd nog versterkt als de zee soms zelf via de geulen het gebied overstroomde, waarmee het gebied zomaar weer van aanzien kon veranderen, verlandingsprocessen op zijn kop werden gezet, veenpakketten werden weggeslagen en bossen verdronken.

Toch werden langzaam maar zeker de veenpakketten dikker en in de loop van de eeuwen raakte het gebied minder onder invloed van deze overstromingen. Op een gegeven moment konden de veenpakketten zo dik worden, dat ze vrijwel niet meer onder invloed stonden van het omringende oppervlaktewater maar eigenlijk alleen nog maar gevoed werden door regenwater. Dit water kent geen mineralen en is zeer voedselarm. De veenvorming veranderde mee; in plaats van voedselrijke zeggegevenen konden zo voedselarme veenmosvenen ontstaan. Zo ontstonden binnen het laagveengebied ook kernen van hoogveen. De kern van De Alde Feanen bestaat feitelijk nog uit dit arme veenmosveen, voor zover dit niet is afgegraven.

Zowel het laagveen alsook het hoogveen werd door de mens ontdekt als bruikbare brandstof. Aanvankelijk op kleine, maar later op steeds grotere schaal werden de veengebieden daarvoor geëxploiteerd. Ook in De Alde Feanen is dat gebeurd, met uitzondering van het westelijker deel. Dit laatste mogelijk mede als gevolg van de klei- en zoutinvloed.

Het gebied dat na die vervening overbleef, was waterrijk: een landschap van vaarten, petgaten (waar het veen was uitgehaald) en zetwallen of stripen (waar het veen was opgezet en werd gedroogd). Omdat men zoveel mogelijk veen benutte waren de stripen smal. Tegen stormen in het omringende water waren ze niet bestand, zodat vele wegsloegen waardoor uiteindelijk ook grotere veenplassen ontstonden.

Deze waterrijke gebieden waren, nadat ze waren verveend, niet echt productief. Door de toenemende landhonger, werden ze opnieuw op de schop genomen; ze werden ingepolderd, ontgonnen en geschikt gemaakt voor de landbouw van die tijd. Bijzonder is dat een deel van de uitgeveende gebieden zo ver van de bewoonde wereld lag en zo ontoegankelijk was dat het als restant is blijven liggen. Dat geldt ook voor de kern van De Alde Feanen, een restant van het verveningslandschap temidden van het overigens vrijwel geheel opnieuw ontgonnen Lage Midden. En in dit waterrijke verveningslandschap kon de oorspronkelijke natuurlijke veenvorming weer langzaam gestalte krijgen.

1.6 Ondergrond

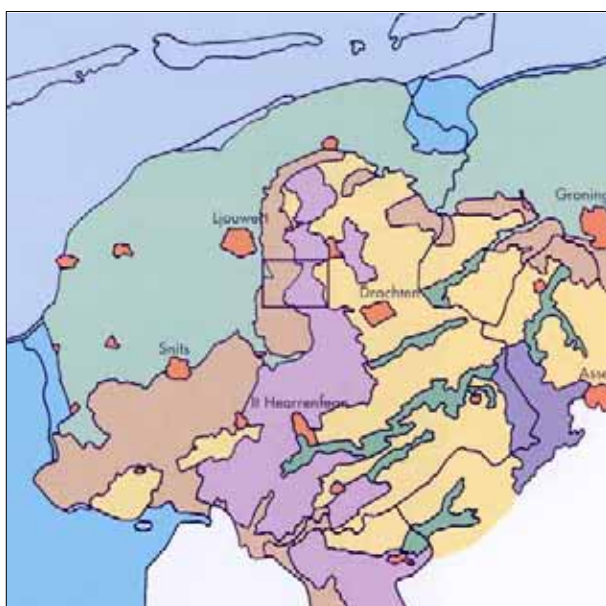
Het Nationaal Park De Alde Feanen maakt, zoals al gesteld, deel uit van een gordel van laagveengebieden, liggend tussen de zandgronden (oostzijde) en de zeekleigronden (westzijde). De overgangen oost-west zijn dan ook duidelijk in het veld zichtbaar en de grenzen zijn behoorlijk scherp.

In noord-zuid richting zijn er ter plaatse van De Alde Feanen feitelijk geen grenzen aan het gebied. De laagveenzone strekt zich dan ook uit van de Weerribben/Wieden in het zuiden tot aan de noordelijke randen van de zandgronden van het keileemplateau.

Te zien is dat de laagveenzone (het Lage Midden) zich uitstrekt langs de randen van de zandgronden van het keileemplateau. Ter plekke van De Alde Feanen is de

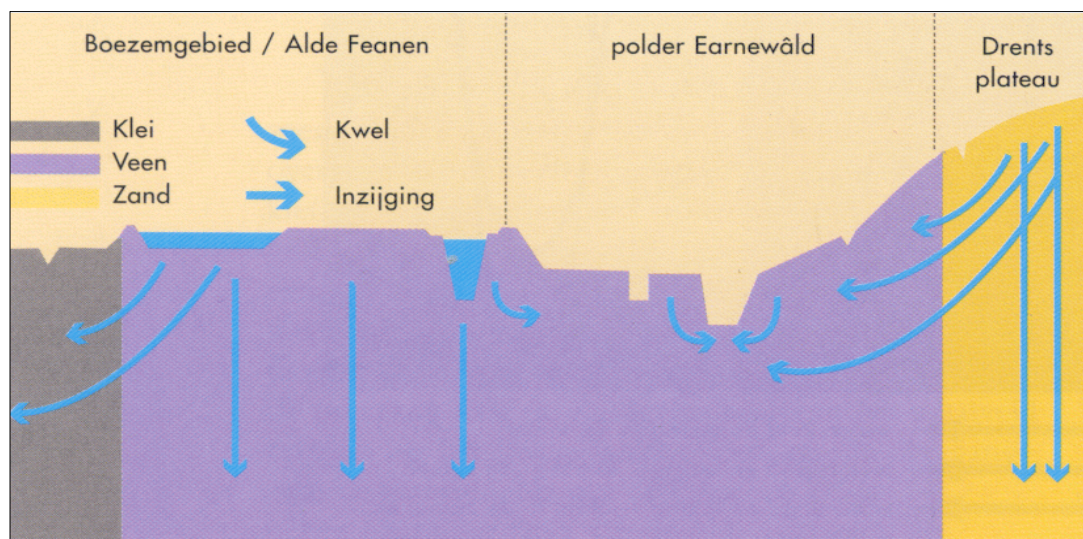
laagveenzone vrij smal.

Van oudsher gaat het hier om uitzonderlijk natte gebieden, enerzijds vanwege het afstromen van water vanaf het oostelijke plateau, anderzijds vanwege overstromingen vanuit de zee, van waaruit zeeklei werd afgezet. De van het plateau afstromende beekjes verenigden zich in de hoofdstroom de Boorne, uitmondend in zee. Bij het stijgen van de waterspiegel kon het zeewater ook via deze stroom opstuwen en een groot gebied onder water zetten. In dit stagnerende water ontwikkelden zich dikke lagen veen.

De Alde Feanen maakt onderdeel uit van het Lage Midden, dat gelegen is tussen de hogere zandgronden (2 à 3 m +NAP) en het zeekleigebied (0 à 0,5 m -NAP). Het Lage Midden ligt daar als laagte tussen, ingeklonken onder invloed van de ontwatering. Het boezemgebied van De Alde Feanen ligt binnen deze laagte relatief hoog, omdat hier de klink minder heeft plaatsgehad.

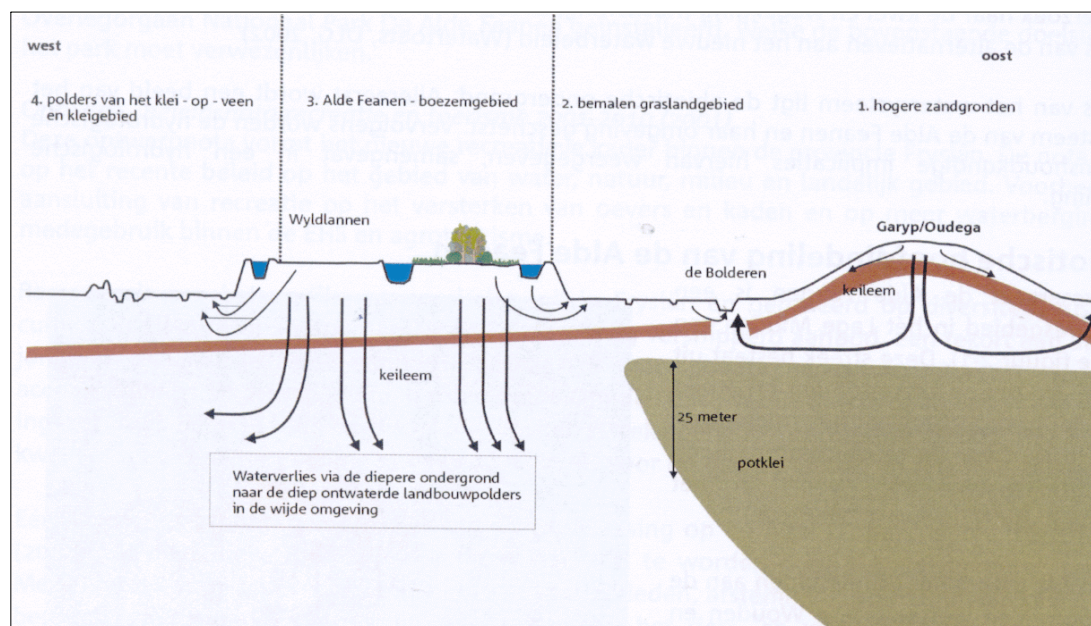
Dit verschil in hoogte is van invloed op de grondwaterstromingen in het gebied. De wijze waarop natuurontwikkeling in het gebied mogelijk is, is immers in grote mate afhankelijk van deze verschillende grondwaterstromingen en de waterkwaliteit die ze vertegenwoordigen.

De Alde Feanen heeft een relatief hoge positie in de laagveenzone. Daardoor zijgt het water weg. Aanvulling via grondwater vanuit de omgeving vindt niet/nauwelijks plaats.

De wegzijging vindt vooral (ca. 2/3) plaats naar diepere polders, verder naar het zuiden gelegen (Nijbeets e.o.) en daarnaast in mindere mate naar de polders langs de randen van het gebied en de Hege Warren (ca. 1/3 deel).

Tegelijkertijd blijkt er vrijwel geen aanvoer van (diep) grondwater te zijn. Recent onderzoek heeft aan het licht gebracht dat dit ook in het verleden wellicht niet het geval is geweest. De grondwaterstroming vanaf het plateau wordt immers geblokkeerd door een dikke laag potklei.

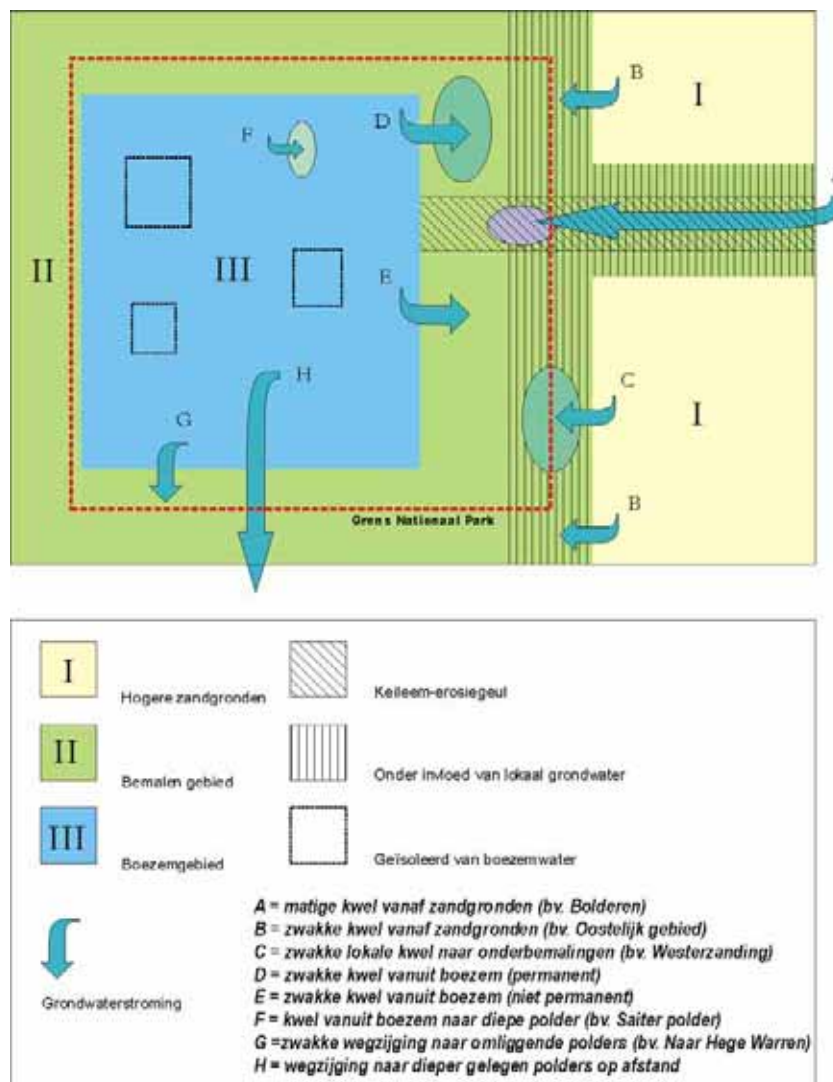

Te zien is dat de potklei (diepe) grondwaterstromen vanaf de hogere zandgronden in het oosten blokkeert. De enige plaats binnen De Alde Feanen waar het water ongehinderd kan opkwellen is ter plaatse van een gat in de keileem-laag (o.a. bij de Bolderen). Dit gat is veroorzaakt door uitslijting door een vroegere stroomgeul in het gebied.

Conclusies zijn:

- De Alde Feanen ligt relatief hoog ten opzichte van het omliggende veengebied;
- er treedt vooral wegzijging op naar diepere polders op afstand;
- door wegzijging neemt het aandeel boezem/regenwater toe;
- er is nauwelijks sprake (geweest) van diepe kwelaanvoer;
- langs de randen van hogere zandgronden is sprake van enige lokale kwel;
- substantiële kwel vanaf de zandgronden komt voor ter plaatse van een gat in de keileem (Bolderen).

Hieronder zijn de verschillende grondwaterstromingen schematisch in beeld gebracht (gebaseerd op DLG, 2002).

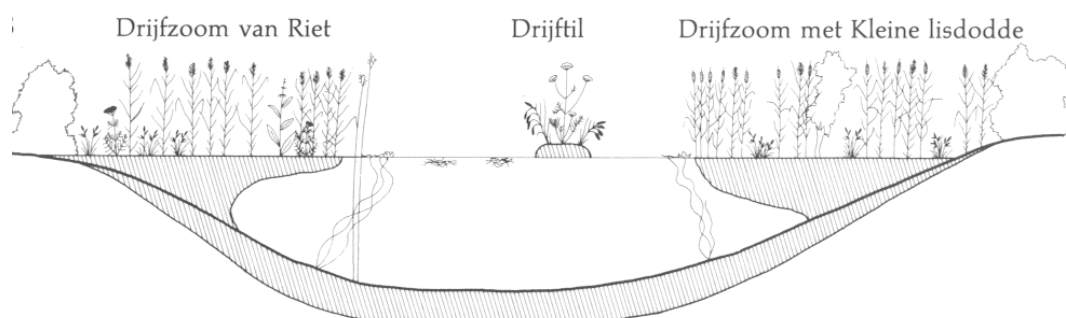
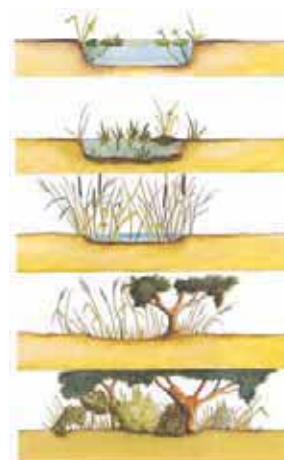
1.7 Natuur

1.7.1 Natuur: de processen, laagveenvorming, successiereeksen

De wijze waarop het laagveen zich op historische schaal vormde, is hiervoor beknopt in paragraaf 1.5 geschetst. Op een historisch kleinere schaal gaat het vooral om het proces van verlanding van open water tot de uiteindelijke climaxfase van moerasbos.

Verlanding is een complex proces en hangt van vele factoren af: de grootte van het open water, diepte, windrichting, waterkwaliteit, dierlijke en menselijke beïnvloeding, etcetera. De verlanding is, in een vereenvoudigde opzet, te zien als een opeenvolging van drie fasen:

1. fase open water
2. fase jonge verlanding
3. fase oudere verlanding

Verlanding kan plaatsvinden op twee manieren: vanuit het open water, maar ook vanaf de oevers langzaam voortschrijdend (meestal in combinatie). De jonge verlandingsfase in dit proces is het meest cruciaal én kwetsbaar.

Vanwege die kwetsbaarheid verlopen verlandingsprocessen in de huidige tijd moeizaam. Ten eerste komt verlanding nog maar nauwelijks op gang, mede vanwege waterkwaliteit. Ten tweede, als die verlanding al wel op gang komt (beginnend via kraggen en drijftillen) is er ook de fysieke invloed van de waterrecreatie. De prille stadia krijgen, door golfslag en kapot varen, weinig kans zich verder te ontwikkelen.

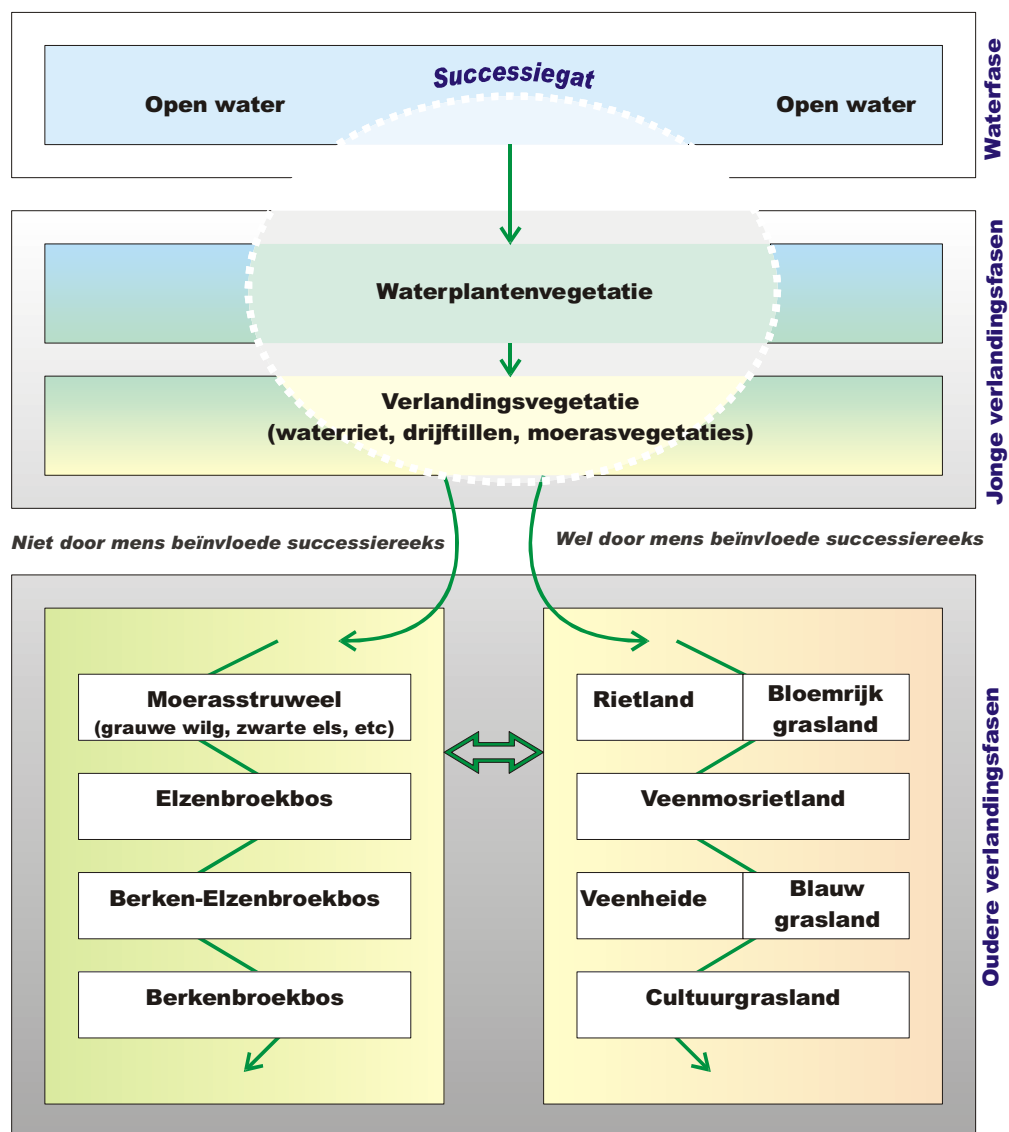
Jonge verlandingsvegetaties behoren tot de meest waardevolle en zeldzamere fase van het laagveen. Drijftillen en kraggen kenmerken zich door tal van bijzondere planten. Als door voortschrijdende verlanding op een gegeven moment het oppervlaktewater niet meer als (enige) waterbron dienst doet, maar ook regenwater zich in het spel begint te mengen, is de verschijning van veenmossen te verwachten. Op dat moment spreekt men van veenmosrietlanden. Deze vormen nu slechts met enkele procenten een aandeel in vegetaties van De Alde Feanen.

Dan volgen de oudere verlandingsfasen. Zonder ingrepen van de mens vestigen zich wilg en els en ontstaan er broekbossen, later gevolgd door berken. Met veenmossen nog altijd in het substraat zijn berkenbroekbossen zo ongeveer de climaxfase van de veenontwikkeling.

Grijpt de mens wel in, door het maaien van riet (of voorheen ook biezen), dan stagneert de ontwikkeling min of meer. Bomen krijgen dan geen kans uit te groeien. Als de bodem vast genoeg is, kan men overgaan tot maaien, waardoor schrale graslanden ontstaan.

In onderstaande afbeelding is een vereenvoudigd model weergegeven van de mogelijke ontwikkeling van de successiereeks, met accent op de verdeling wel/geen menselijke beïnvloeding.

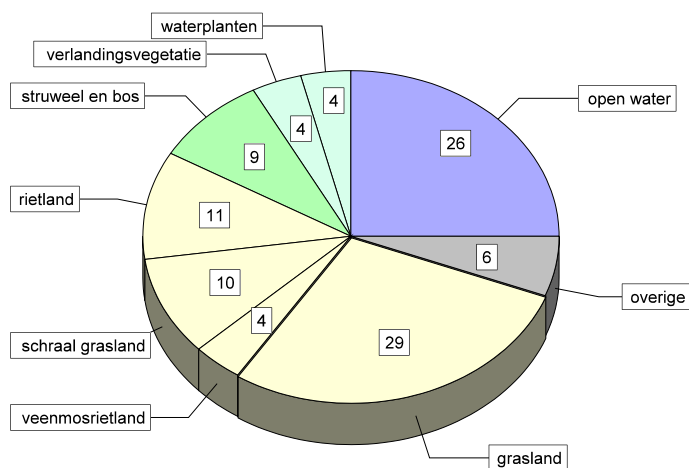
De reeks is in de praktijk oneindig veel complexer, met allerlei lijnen tussen meer en minder ingrijpen in verschillende stadia (lijnen links-rechts), maar ook met lijnen tussen successie en degradatie (lijnen onder-boven).

Als gekeken wordt naar het aandeel van de verschillende onderdelen in het totaal van De Alde Feanen dan blijkt op dit moment het volgende:

- open water: ca. 25%
- jonge verlandingsfasen: ca. 10%
- oudere verlandingsfasen: ca. 65%

Nader gedetailleerd in grafiek:

Kader: Successiegat: waarom water geen land wil worden

Het successiegat is een benoeming van het feit dat in de huidige omstandigheden de verlanding vanuit het open water moeilijk of in het geheel niet op gang komt. Dat betekent dat de huidige aanwezige jonge verlandingsfasen vooral nog een relict zijn en zich verder zullen ontwikkelen richting oudere fasen. Ook binnen de oudere fase zal een verdere ontwikkeling optreden. Dit leidt er toe dat de disbalans nog verder zal toenemen.

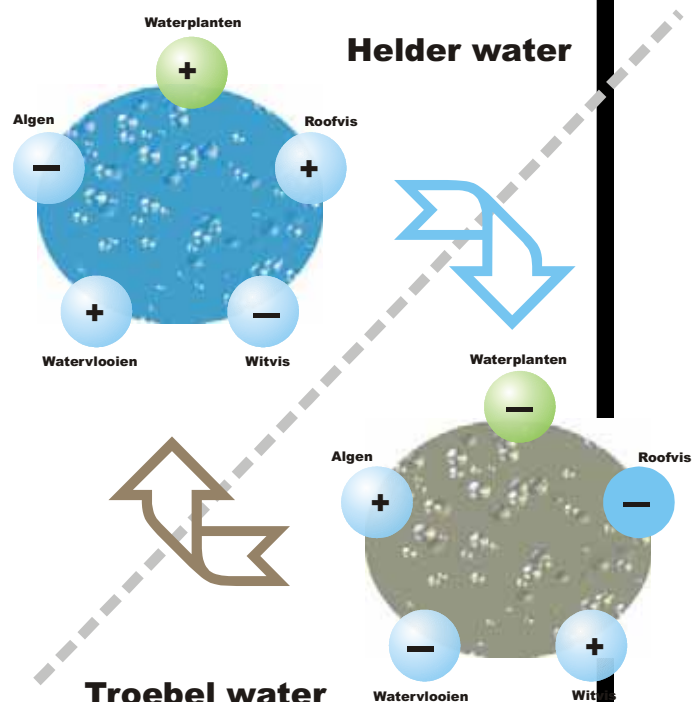
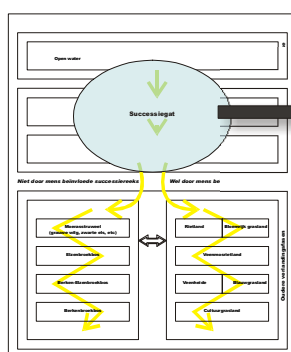
In principe zijn er twee verlandingsmogelijkheden: enerzijds vanuit het open water, anderszijds vanuit de oevers. Beide verlandingen zijn echter in grote mate geblokkeerd. Het successiegat heeft twee hoofdoorzaken:

- te starre waterpeilen en
- te hoge voedselrijkdom van het water.

Het starre -en in de zomer vaak te hoge- waterpeil zorgt ervoor dat de waterdiepte te groot is voor een gunstige vegetatieontwikkeling. Vanuit de oever zwakt de rietontwikkeling af, kieming van diverse soorten in droogvallende situaties komt niet meer voor, golfwerking concentreert zich op kleine vaste zone met veel schade (zie ook EC-LNV, 2001).

Te hoge voedselrijkdom zorgt voor vertroebeling van het water. Met name door fosfor-belasting ontstaat er algenbloei; daardoor sterven watervlooien af (door vergiftiging en/of oneetbaarheid). Tegelijkertijd neemt de waterplantengroei af, de roofvis die deze waterplanten als schuilplaats nodig heeft, neemt eveneens af, de witvis (brasem) neemt toe, en reduceert eveneens de watervlooien. Daarmee is een stabiel troebele situatie ontstaan.

Een stabiel heldere situatie is daarmee buiten

beeld. Deze situatie bestaat uit voldoende waterplanten, daarmee een geschikt biotoop biedend aan roofvis, die op zijn beurt de witvis kort houdt, zodat watervlooien welig kunnen tieren, waardoor algen tijdig worden weggegeten, zodat er helder water aanwezig blijft.

De overgang van een heldere naar een troebele situatie kan enige tijd (onzichtbaar) sluimeren en plots omslaan. De weg terug uit de nieuwe cirkel blijkt vaak moeizaam.

Ook in De Alde Feanen zijn er diverse maatregelen genomen om de cirkel te doorbreken en weer in het andere niveau te krijgen, o.a door het isoleren van delen van de boezem, het creëren van nieuwe uitgangssituaties en het wegvangen van witvis. De maatregelen, in wisselende combinaties toegepast, hebben een wisselend succes gehad, maar in zijn geheel gezien is het resultaat beperkt geweest (Claassen en Meijer-Bielenin, 2003).

1.7.2 Biodiversiteit: flora en fauna

De biodiversiteit in De Alde Feanen is een afspiegeling van de levensgemeenschappen die in het gebied voorkomen. Het voorkomen van die levensgemeenschappen hangt in grote mate samen met de hiervoor beschreven successiestadia. In een groot, natuurlijk laagveencomplex komen de verschillende stadia altijd wel ergens voor en zullen soorten daarin meestal wel hun plek vinden. In De Alde Feanen komen de verschillende onderdelen eveneens voor, maar staan sommige daarvan onder druk, terwijl andere doorschieten naar climaxstadia. Dat leidt tot verschuivingen in het voorkomen van soorten en zou uiteindelijk kunnen leiden tot een afname van de biodiversiteit. Op de schaal van De Alde Feanen kan dit echter worden voorkomen door ervoor te zorgen dat er verschillende stadia blijven bestaan én door opname van nieuwe natuurgebieden. In de beschrijving hieronder wordt nadruk gelegd op status en statistiek. Voor meer achtergronden en beschrijving van levenswijzen wordt verwezen naar Rintjema e.a. (2001).

Zoogdieren

Op basis van bekende gegevens komen minimaal 35 zoogdiersoorten in De Alde Feanen voor, waarvan 7 vleermuissoorten. Van de 35 soorten zijn er 4 rode lijstsoorten: boomarter, noordse woelmuis, waterspitsmuis en grootoorvleermuis. De noordse woelmuis heeft daarbij een extra status, want het gaat hier om een prioritaire soort van de SBZ (speciale beschermingszone) Alde Feanen in het kader van de Habitatrichtlijn. Naast de noordse woelmuis is ook de waterspitsmuis bij uitstek een soort van laagveenmoerassen.

De otter (ook rode lijst), aanwezig tot halverwege de jaren 80 in De Alde Feanen, is thans verdwenen, maar door uitzetting van de soort in de omgeving en verbeteringen binnen De Alde Feanen én bij instandhouding van verbindingzones, kan de soort op niet al te lange termijn terug verwacht worden.

Vogels

In totaal komen meer dan 180 soorten vogels in het gebied voor, waarvan 100 soorten broedvogels. Ook hier is uiteraard geen sprake van een stabiele situatie; de vogelsoorten kenmerkend voor moerasbos zijn in de loop van de afgelopen decennia flink toegenomen, terwijl sommige moerasvogels in aantal zijn afgenomen of verdwenen zoals dodaars of grote karekiet. In totaal behoren circa 20 van de broedvogels tot de rode lijst, waaronder het baardmannetje, beeldmerk van het Nationaal Park. Verschillende soorten worden specifiek genoemd onder de Vogelrichtlijn: aalscholver, roerdomp, purperreiger, bruine kiekendief, porseleinhoen, kleinst waterhoen, kemphaan, zwarte stern, visdief.

Behalve voor de broedvogels heeft het gebied ook een belangrijke betekenis voor doortrekkende en overwinterende vogelsoorten. Voor de Wetlands wordt een 1% norm gehanteerd: als meer dan 1% van de Noordwest-Europese populatie zich gelijktijdig in het gebied bevindt, heeft het gebied de bijzondere wetland-status. Dit geldt maar liefst voor 8 soorten: lepelaar, kolgans, brandgans, smient, krakeend, bonte strandloper en grutto. Soms gaat het dan om nog vrij kleine aantallen, zoals voor de lepelaar (20-30 exemplaren), soms om geweldig grote aantallen (25.000-35.000 smienten).

Ook onder de trekkende vogelsoorten komen soorten voor die specifiek genoemd zijn in de Vogelrichtlijn: wilde zwaan, kleine zwaan, kemphaan, zeearend, visarend, blauwe kiekendief, zwarte wouw, rode wouw, wespendif, slechtvalk, smelleken, bosruiter.

Amfibieën en reptielen

Vrij recent zijn er 6 verschillende soorten amfibieën aangetroffen, waarvan de heikikker als rode lijstsoort te boek staat. Naast de kikkers en padden werd de kleine watersalamander waargenomen. Tot op heden zijn van reptielen geen waarnemingen bekend, hoewel het leefgebied als geschikt wordt beschouwd voor de ringslang.

Vissen

De meeste van de 45 soorten vis van de binnenwateren komen ook in De Alde Feanen voor. Enkele soorten worden niet meer waargenomen, zoals bijvoorbeeld de kwabaal (rode lijst). De rivierdonderpad is na lange tijd onlangs opnieuw waargenomen. Drie andere soorten staan op de rode lijst, te weten bittervoorn, paling en vetje.

Elders is al aangegeven dat het vooral om de verhouding tussen verschillende typen vissoorten gaat. Wanneer de afgesloten wateren in De Alde Feanen worden vergeleken met de open boezemwateren, dan is te zien dat brasem minder voorkomt en aal meer. Met name brasem is indicatief voor troebel water.

Dagvlinders, libellen en andere ongewervelden

Naar het voorkomen van deze soorten is geen systematisch onderzoek gedaan. Bekend is dat 22 soorten libellen zijn waargenomen (14 glazenmakers en 8 juffersoorten). Hiervan zijn 2 rode lijstsoorten (glassnijder en vroege glazenmaker).

Van de vlinders zijn er ca. 20 soorten bekend. Hiervan zijn er 4 rode lijstsoorten, maar 3 daarvan zijn slechts incidenteel waargenomen (waaronder koninginpage). De zilveren maan is een bedreigde rode lijstsoort die plaatselijk aanwezig is in een kleine populatie.

Kevers, wantsen, bijen, hommels, wespen, mieren, vliegen, muggen, spinnen etc. komen uiteraard ook in grote getallen voor, ook hier zullen ongetwijfeld zelfs zeldzame en bijzondere soorten tussen zitten. Diverse groepen (vrijwilligers) doen hiernaar onderzoek. Een totaalbeeld daarvan is nu niet te geven.

1.7.3 Landschap en cultuurhistorie

De wijze waarop het veengebied De Alde Feanen zich ontwikkelde in de historie is kort aangestipt in paragraaf 1.5. Startpunt van deze paragraaf is feitelijk de bemoeienis van de mens met dat landschap. De eerste sporen daarvan zijn de terpen in het Lage Midden, die al voor het begin van onze jaartelling werden opgeworpen (Grou, Wergea, etc). In het herinrichtingsgebied Swette-De Burd is een archeologische inventarisatie uitgevoerd, waarbij sporen van vroege bewoning en terpen uit de Middeleeuwen zijn aangetroffen.

Van de vroege Middeleeuwen is aan te nemen dat het gebied, mede door overstromingen en stagnerend water, bij de mens nauwelijks en slechts marginaal van belang was.

Daarin kwam vanaf halverwege de Middeleeuwen verandering. Rond 800 nam de bevolkingsdruk toe en begon men, vooral vanaf de hogere gronden, het gebied te ontginnen. Dit gebeurde via het graven van ontwateringssloten vanaf de dorpen. Deze middeleeuwse lijnen zijn nog altijd een zichtbaar netwerk in het huidige gebied en goed te traceren op de kaart. Duidelijk is te zien dat deze ontginningslijnen op elkaar botsten, deels ook midden in de De Alde Feanen, daarbij de grens vormend van de oude grietenijen (gemeenten). In deze tijd werden ook hús-kopkes (veenterpen) opgericht; die misschien jaarrond, maar wellicht alleen in het zomerseizoen werden gebruikt tijdens het weiden van het vee.

Een rechtstreeks effect van de ontginningen was de drastische inklinking van het veen, waardoor het gebied lager kwam te liggen en opnieuw gevoelig werd voor overstromingen. In de periode 1000-1200 werd het gebied weer in toenemende mate onbewoonbaar en nauwelijks bruikbaar. Daarin kwam vanaf ca. 1200 verandering omdat men toen flink ging ingrijpen in de waterhuishoudkundige inrichting van het gebied. De ontwatering van het gebied veranderde, de Boarn werd bedijkt, water moest via nieuw gegraven vaarten (zoals de oude en de nieuwe Headamsleat en de Greft) worden afgevoerd. Daarmee werd overigens ook de scheiding tussen de noordelijke en zuidelijke veenkern (Soarremoare) een feit.

Hoewel verschillende gebieden van deze ontwikkelingen konden profiteren, was dat voor het centrale gebied van De Alde Feanen minder het geval. Het gebied bleef in grote mate onder invloed staan van overstromingen, mede door water afkomstig van de hogere zandgronden. Het gebruik van het gebied bleef dan ook vooral beperkt tot het “plukken van de vruchten” die het gebied bood: jacht, visserij, turf graven, rietsnijden, etc. De betekenis van de jacht blijkt ook uit het bestaan van ‘s Princenhof en een eendenkooi (vogelkooy) op kaarten van eind 1600.

De turfgraverij is in het gebied lange tijd ook een kleinschalig gebeuren geweest. De meest kleinschalige methode was wel die van de eenmansput: men groef dat wat men nodig had voor eigen gebruik. Het kleine gat, dat deels werd dichtgegooid met de zode, was al snel weer verland. Grootschaliger werd het toen men veen ging winnen op perceelsniveau (rond 1700). Daartoe werd het perceel eerst bedijkt en drooggemalen (met tjaskers) en werd vanaf de kant uitgegraven, tot ca. 1 m diepte. Deze vervening gebeurde dus nog “in den droge” en wordt wel de Friese verveningsmethode genoemd.

Nog wat later, vanaf 1750, raakte de Gieterse methode in zwang. Nu vond de vervening niet meer in het droge plaats. Het veen werd onder water weggetrokken en dat hoefde niet meer vanaf de kant plaats te vinden. Vervening kon nu dieper en over grotere breedte plaatsvinden. De zetwallen waren beperkt tot enkele kleine walletjes, die al snel wegsloegen temidden van de grotere watervlakten. De grotere plassen in het gebied zijn zo ontstaan. Aan het eind van de 19^e eeuw was het met de vervening in het gebied vrijwel afgelopen.

Op dat moment dienden zich via bemaling nieuwe methoden aan om het natte land en later ook de plassen opnieuw in gebruik te nemen. Eerst werden boezemlanden van de boezem afgesloten met een kade en als zomerpolder in gebruik genomen. Later ontstonden ook winterpolders (die ook in de winter niet meer onder liepen). Na de inpoldering volgde peilverlaging en egalisatie (van de restanten van zetwallen en petgaten). Dit gebeurde bijvoorbeeld bij de Bolderen, de Saiterpolder en de Jan Durkspolder.

In het begin van de 20^e eeuw werd er een plaatselijk waterschap opgericht (Waterschap Eernewoude) en spoedig daarna, in 1920, werd het elektrisch gemaal (het Offerhausgemaal) in gebruik genomen. Nu konden op grotere schaal gebieden, met name ten oosten van de Langesleat, van de boezem worden afgesloten en drooggemalen. De werkzaamheden gingen door tot circa 1940, eindigend met de inpoldering van de Hege Warren.

Nog verdere plannen voor inpoldering rond de jaren 20 haalden het niet omdat vanaf die tijd de belangen van natuur en recreatie gingen meespelen. In die jaren (1920-1930) werden ook tientallen zomerhuisjes in het gebied opgericht. Ook uit die tijd stamt de start van zeilwedstrijden. En rond 1940 was de bouw van hotel Princenhof een mijlpaal in de toenemende betekenis van het gebied voor de toerist. Uit diezelfde tijd dateren ook de eerste aankopen van natuurbeschermingsorganisaties. De eerste aankoop geschiedde door Natuurmonumenten in 1923 (3 ha), omvangrijker was de aankoop van het Prinsehôf in 1934 door It Fryske Gea (134 ha).

Tegelijkertijd streefde de landbouw naar verbeteringsmogelijkheden. Daarvoor werd in de jaren 50 en 60 het instrumentarium van de ruilverkavelingen gebruikt. De verbeteringen waren vooral gestoeld op kavelruil, waardoor een intensiever gebruik van de gronden mogelijk werd, en ook op ontsluiting en de bouw van nieuwe boerderijen. De nieuwe/verbeterde wegen van Grou-Warten, de weg naar Earnewâld en de weg door de Hege Warren stammen uit die tijd. Eind jaren 60 is er vervolgens sprake van dorpsuitbreiding en wordt ook de jachthaven in Earnewâld gerealiseerd. In die tijd heeft ook It Fryske Gea het beheerde natuurgebied tot ruim 500 ha uitgebreid. In de loop van de jaren 80/90 neemt het belang van natuurbeheer toe en met de opstelling van het Natuurbeleidsplan in 1990 is het gebied als natuurkerngebied opgenomen in de Ecologische Hoofdstructuur van Nederland. Het is juist dan dat ook de oprichting van een groot recreatiebungalowpark speelt. In 1993 wordt dat gerealiseerd, daarmee een belangrijke stempel drukkend op het landschappelijk beeld rondom het dorp Earnewâld, mede de toegangspoort tot De Alde Feanen. Bij de uiteindelijke realisatie van It Wiid is tegelijkertijd bepaald dat in gezamenlijkheid tot overeenstemming moest worden gekomen over het beheer van het omringende natuurgebied. Uit deze afspraak vloeide uiteindelijk het ontstaan van dit Nationaal Park De Alde Feanen voort.

1.8 Recreatie

De beschrijving van de recreatie is gebaseerd op diverse rapporten. Het gaat onder andere om: Recreatievisie Blauwe Zone (Oranjewoud, 1992), Toerisme in de Alde Feanen (It Fryske Gea/Rijksuniversiteit Groningen, 1996), Recreatieonderzoek natuurterreinen It Fryske Gea (Oranjewoud, 2002), Stille Kreet, Elektrisch varen in de Alde Feanen (Vandertuuk, 2002), Recreatieonderzoek Nationaal Park De Alde Feanen (Vandertuuk BV, diverse deelrapporten, 2003).

In de beschrijving zal aandacht besteed worden aan zowel de waterrecreatie als de land- en oeverrecreatie. Vanuit het Nationaal Park gezien is het van belang te weten:

- wat is het gebruik van het gebied;
- wat voor voorzieningen zijn er;
- hoe wordt het gebied vanuit de recreatie beoordeeld;
- welke ontwikkelingen zijn er gaande.

1.8.1 Gebruik van het gebied

Waterrecreatie

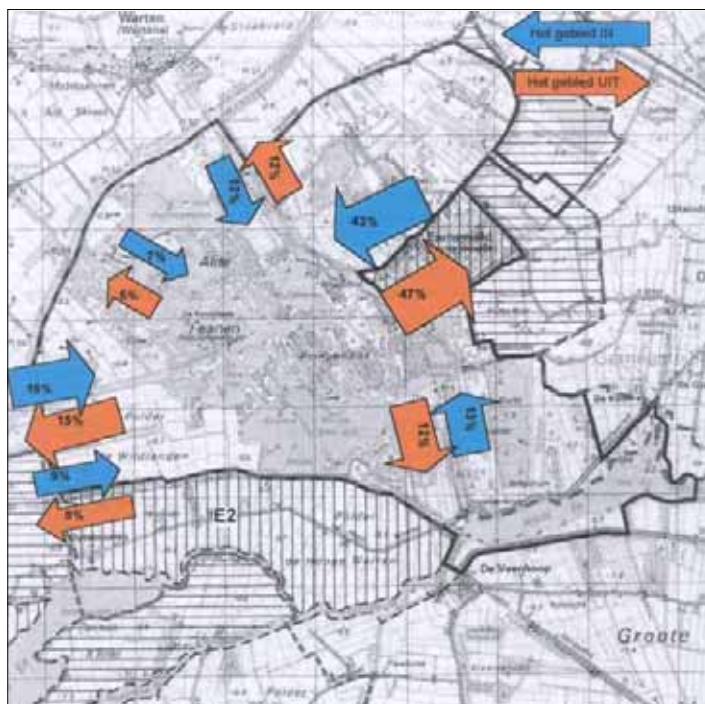
Het Nationaal Park De Alde Feanen is in recreatief opzicht (net als in natuurlijk opzicht) op vele wijzen verbonden met andere waterrijke gebieden, die ook recreatief gebruikt worden.

Het Prinses Margrietkanaal vormt een van de belangrijkste vaarwegen langs het gebied. Het vormt een onderdeel van het basistoervaarnet en tevens de hoofdverbinding tussen het centraal Merengebied en de Waddenzee. Het kanaal wordt echter ook intensief gebruikt door de beroepsvaart. Vanuit de samenhang van Friese Meren maakt het gebied deel uit van verbindingen tussen Grou en Drachten en tussen Drachten en Leeuwarden.

Op kleinere schaal zijn er verschillende in- en uitgangen van het vaargebied van De Alde Feanen te onderscheiden. Ten aanzien van de inlaat/uitlaat van vaarbewegingen blijkt het volgende:

- 45% Earnewâldsterwiid;
- 15% Folkertsleat;
- 13% Headamsleat;
- 12% Langesleat;
- 9% Geau;
- 6% Holstmar/Wide Saiter.

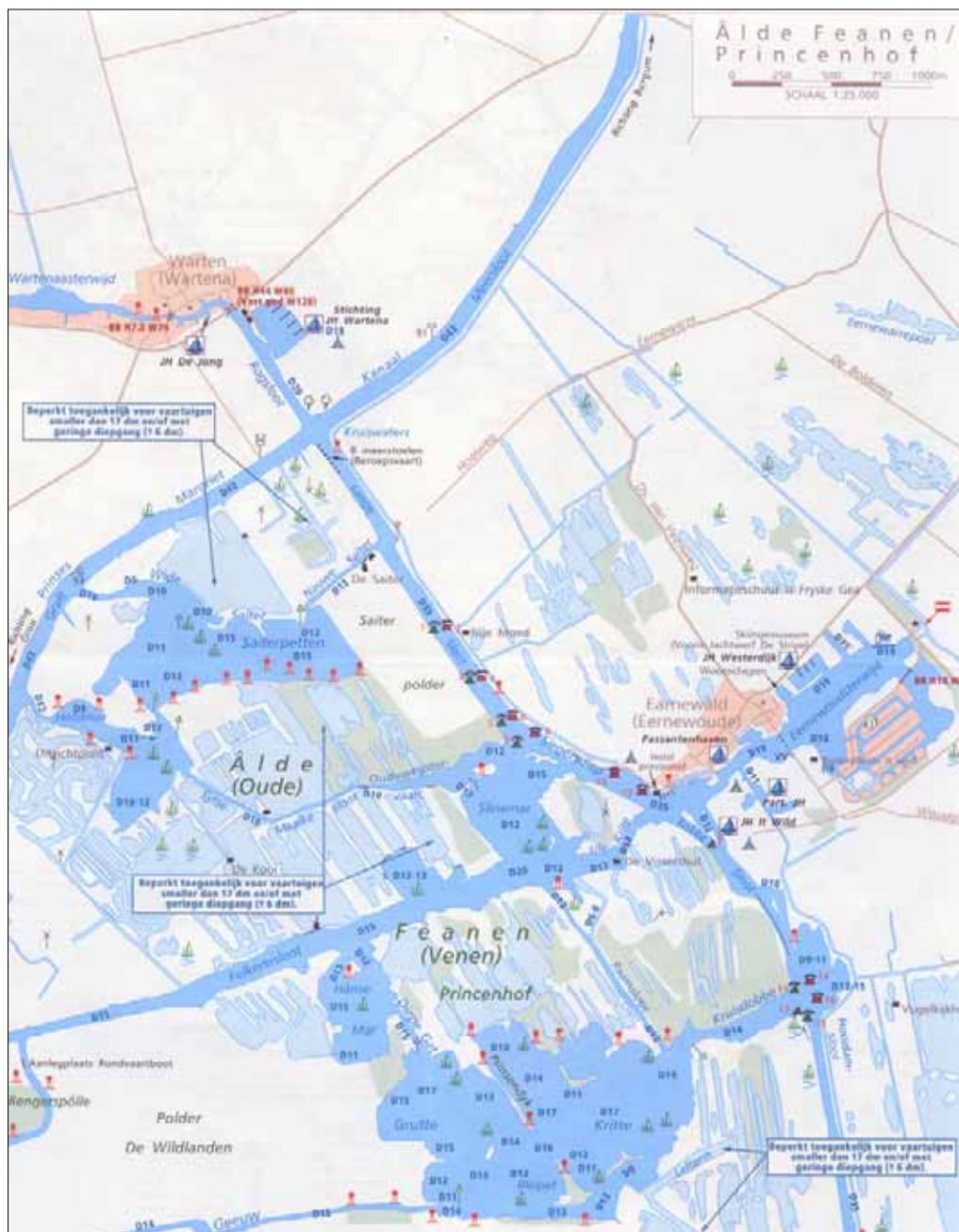
Te zien is dat de in- en uitvoergetallen steeds vrijwel overeenkomen; er zijn dus geen favoriete heen- en terugwegen te onderscheiden.

Vaarbewegingen (Bron: Vandertuuk, 2003)

Het gebied is als volgt toegankelijk:

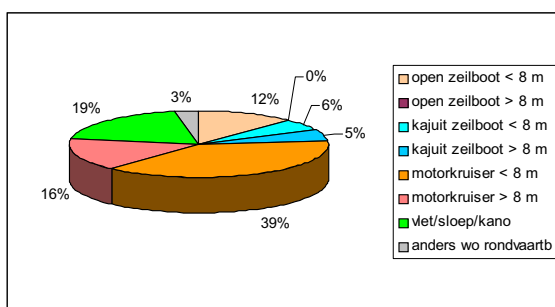
- toegankelijke delen voor alle vormen van recreatie;
- ontoegankelijke delen (met name kleinere petgaten);
- te mijden gebieden in winter (nov t/m feb): Saiterpetten en Greate Krite;
- te mijden gebieden in voorjaar (mrt t/m mei): Neeltsjemuoisgat/Skrome Lân, Ielterm, Ald Headamsleat.

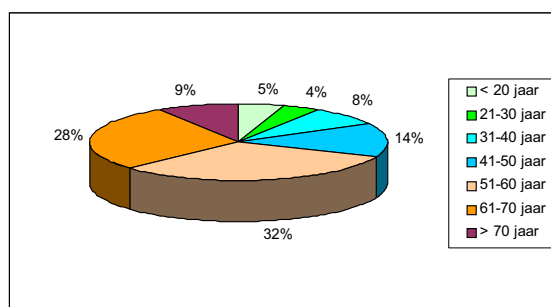
De vaarmogelijkheden in het gebied zijn mede afhankelijk van de doorvaartmogelijkheden van bruggen alsook de breedte en diepte van wateren. Op bovenstaande Warterkaart (ANWB/VVV, 2002) zijn de dieptes aangegeven in decimeters.

Het gebruik van het gebied door de toervaart is onderzocht door Vandertuuk (2003). Het blijkt dat:

- er met ca. 4000 boten ca. 30.000 overnachtingen binnen het gebied plaatsvinden;
- ca. 80% daarvan bij Marrekrite-aanlegplaatsen ligt, 15% vrij en 5% voor anker;
- er sprake is van ca. 137.500 vaarbewegingen in het gebied (2002);
- ca. 50% daarvan plaatsvindt in het hoofdseizoen², ca. 35% in voorseizoen, ca. 15% in naseizoen;
- het grootste aandeel bewegingen vanuit Earnewâld komt (bijna 50%);
- het grootste aandeel boten motorkruisers zijn kleiner dan 8 m;
- er sprake is van een grote mate van herhalingsbezoeken;
- het aandeel oudere bezoekers groot is (70% ouder dan 50 jaar);
- het aandeel rustzoekers en natuurliefhebbers zeer groot is (80%).

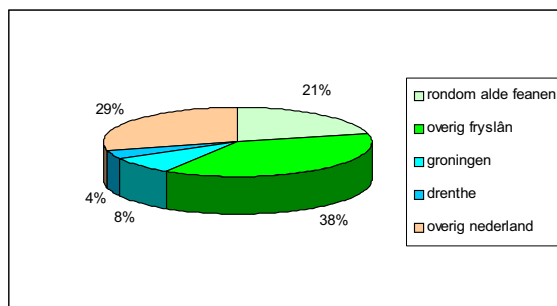

Welke boot gebruikt men

Hou oud zijn toervaarders

Verder is interessant te weten waar de toervaarders vandaan komen. Onderstaande grafiek geeft daarvan een beeld.

Waar komen toervaarders vandaan?

Daarin is te zien dat een meerderheid (ca. 60%) uit Fryslân afkomstig is, ruim 10% uit nabijgelegen provincies en de rest (30%) uit overig Nederland.

² Juli/augustus

Schaatsrecreatie

De Alde Feanen vormt bij aanwezigheid van een sterke ijsvloer een geliefd schaatsgebied. Zodra het mogelijk is worden toertochten uitgezet, met startplaatsen in Grou, Aldegea en Earnewâld. Bij bevroren wateroppervlaktes zijn dan de doortrekkenden en overwinterende vogels al op zoek gegaan naar andere nog open water. Mede daardoor is de schaatsrecreatie een veel minder storende activiteit dan die van de enkele boten die de open waterplassen doorkruisen in een minder koude winter(periode).

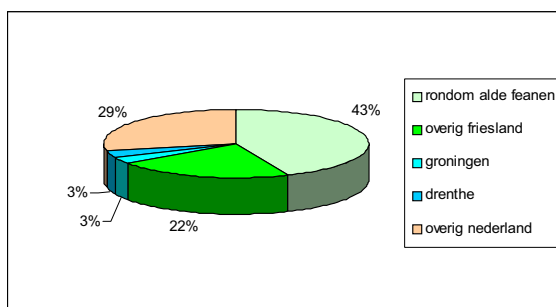
Hindernissen bij het schaatsen worden gevormd door de door scheepvaart nog lang opgehouden Langesleat/Headamsleat alsook het Prinses Margrietkanaal. Klúnbruggen zijn dan een provisorische oplossing.

Landrecreatie

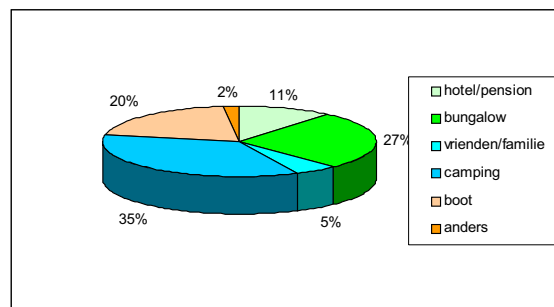
Wat betreft de landrecreatie is zowel de verblijfsrecreatie als de dagrecreatie aan de orde. De verblijfsrecreatie vindt plaats in diverse recreatiewoningen verspreid over het Nationaal Park en in geconcentreerde vorm buiten het Nationaal Park. In het geëxclaveerde recreatiewoningenterrein It Wiid, maar ook op diverse kleinere kampeerterreinen in de omgeving. Verblijfsrecreatie is geen specifiek aandachtspunt voor Nationale Parken. Als toeleverancier van bezoekers speelt ze uiteraard wel een rol. Van belang zijn met name het fietsen, het wandelen, het paardrijden (in geringere mate) en oevergebonden vormen als vissen.

Over het fietsen zijn nadere gegevens bekend via het onderzoek van Vandertuuk. Enkele conclusies:

- het totaal aantal fietsers wordt geschat op ca. 100.000 ;
- daarvan komt 50% tijdens het hoogseizoen, 35% tijdens het voorseizoen en 15% tijdens het naseizoen;
- op een drukke dag zijn er ruim 1600 fietsers in het gebied;
- de meeste fietsers komen uit Fryslân (2/3 deel, 45% vanuit de directe omgeving);
- meest oudere fietsers (bijna 70% ouder dan 50);
- de bezoekfrequentie is niet bijzonder hoog (25% voor het eerst, 20% niet vaker dan maandelijks);
- het aandeel verblijfsrecreanten onder de fietsers is ca. 25%;
- die verblijfsrecreanten komen van camping (35%), bungalow (30%), boot (20%) en hotel (10%);
- het aandeel gehuurde fietsen is gering (2%).

Waar komen fietsers vandaan

Waar verblijven fietsers

1.8.2 Voorzieningen

Informatievoorziening

VVV's zijn er in Earnewâld, Wergea, Grou en Warten.

- Informatiecentrum De Reidplûm (mei t/m sep) en It Eibertshiem (ooievaarsstation);
- Museum De Trije Gritenijen (Grou): diversen;
- Museum It Earmhûs (Warten): gebruiksvoorwerpen vissers, boeren, schippers;
- Museum It Kokelhûs (Earnewâld): oudheden en turfsnijwerk;
- Museum It Damshûs (Nij Beets): openlucht laagveenderijmuseum;
- Museum De Stripe (Earnewâld): historische scheepswerf, skûtsjemuseum

In de komende beheerplanperiode zal bij Earnewâld een bezoekerscentrum worden gerealiseerd in combinatie met het Fries Landbouwmuseum.

Jachthavens

De jachthavens liggen buiten het Nationaal Park. Een volledig overzicht ontbreekt. Genoemd kunnen worden de jachthavens in Earnewâld (exclave: 6 havens met 600 vaste plaatsen en 200 passantenplaatsen), Warten (800 vaste ligplaatsen en 45 passantenplaatsen) en De Veenhoop (220 vaste plaatsen, enkele passantenplaatsen).

Verhuur en rondvaartbedrijven

In het gebied zijn ca. 12 bedrijven die diverse soorten boten verhuren. De totale verhuurcapaciteit wordt op 400 boten geschat.

Ook zijn er 3 rondvaartbedrijven vanuit Earnewâld actief in het Nationaal Park (met resp. 1, 5 en 7 schepen) waarbij de capaciteit van de grootste en meest luxe boten ca. 300 personen bedraagt. Er worden speciale tochten door De Alde Feanen georganiseerd (ook 's avonds) en er zijn mogelijkheden voor zakelijke bijeenkomsten alsook feesten aan boord. Daarnaast heeft de beheerder It Fryske Gea een rondvaartboot in bedrijf die door elektro-energie wordt aangedreven en ingezet wordt bij excursies.

Vaarroutes en aanlegplaatsen etc.

In het gebied zijn door de VVV diverse vaarroutes beschreven. Het belangrijkste netwerk van routes wordt gevormd door de driehoek:

- Grou-Warten, via Prinses Margrietkanaal;
- Grou-Drachten, via Pikmar, Peanster Ie, Sitebuorster Ie, Kromme Ie, Grytmansrak en Wide Ie;
- Drachten-Warten, via Lange Sleat en Headamsleat.

Daarbinnen worden Graft, de Geau en de Folkersleat aangegeven als (alternatieve) routes met nog een aanduiding van verdere mogelijkheden via Saiterpetten, Aldwei, Rânsleat en Hânsmar.

In beperkte mate zijn er enkele beschreven routes voor de kano (door VVV en IVN). Deze routes doen het kleinere petgatengebied aan (Neeltsjemuoisgat, welke in het voorjaar is afgesloten) en delen van het oostelijk gebied van De Alde Feanen (buiten de boezem). Daarbij zijn ook enkele kano-overdrachtplaatsen aangebracht.

Daarnaast is er een capaciteit van bijna 9000 meter aanlegplaats beschikbaar in het gebied (4900 meter in het oorspronkelijk begrepsd Nationaal Park, 3200 meter in de nieuw opgenomen doelbegrenzingsgebieden en nog ca. 800 meter net erbuiten) met een capaciteit van ruim 800 boten. De aanlegplaatsen zijn verdeeld over in totaal ruim 60 locaties en verdeeld over damwanden, steigers en tuigsteigers. De aanlegplaatsen zijn in beheer bij De Marrekrite. Een deel van de aanlegplaatsen is alleen in weekenden beschikbaar (langs Headamsleat). Het blijkt dat alleen op een enkele hoogtijdag de capaciteit niet geheel voorziet. Aanleggen is toegestaan voor maximaal drie dagen.

Sportvisserij

Wat betreft sportvisserij biedt De Alde Feanen goede mogelijkheden. Het gebied wordt aanbevolen als een gebied waar alle in Fryslân voorkomende vissoorten zijn te bevissen, met name vanaf de boot. Met name genoemd: snoek, snoekbaars, baars, witvis (Viskaart Friesland).

Wandelen

Het wandelpaden-aanbod is in ontwikkeling. Tot voor kort was het aanbod relatief gering. Na de realisering van wandelpaden aan de oostzijde van het Nationaal Park (in aansluiting op de Reidplum) zijn er ook paden gepland in de andere natuurontwikkelingsprojecten (It Eilân, etc). Er zijn enkele kleinere routes die toegankelijk zijn vanaf het water (Rûne Sâne, Twa-sân-mêden, Rengerspôle). It Fryske Gea heeft bovendien ook in enkele nabijgelegen gebieden diverse wandelpaden (o.a. in de Kraanlanden).

Bewegwijzerde routes zijn er in het gebied nauwelijk, wel vele beschreven routes (zie bijlage 2). Lange afstands wandelpaden (LAW's), streekpaden en/of themapaden ontbreken in dit gebied terwijl er ook geen aanbod is van wandelroutes in combinatie met treingebruik. Het gehele gebied rondom De Alde Feanen is hiermee een witte vlek op de kaarten van de actieve wandelaar.

Fietsen

Het aanbod van fietspaden en routes is evenals het aanbod van wandelpaden gering. Enkele nieuwe fietsroutes zijn recent gerealiseerd in het oostelijk deel (herinrichtingsgebied).

Het aanbod van bewegwijzerde routes is ook gering; er is een uitgezette ANWB-route (Healânspad). Een lange afstands fietsroute (LF) ligt op enige afstand van het gebied (LF3, Rietlandroute van Holwerd naar Kampen). Ook hier ontbreken combinatietochten vanuit de trein.

Ruiters

Ruiterpaden zijn er in het gebied niet/nauwelijks. In de nabije omgeving is er een manege bij Oudega. Het paardrijden als activiteit past weliswaar goed binnen een Nationaal Park, ruiterpaden op veengronden zijn echter slecht te realiseren/handhaven. Mogelijkheden liggen er wellicht op enkele bestaande paden/wegen.

Aanvullende voorzieningen

Naast de jachthavens en de aanlegvoorzieningen gaat het om uitkijkpunten, vogelobservatiepunten, overnachtingsplaatsen, kano-overdrachtplaatsen.

Arrangementen

Vanuit het Nationaal Park zijn er, buiten de excursies om, geen arrangementen beschikbaar. Op de particuliere markt zijn er beperkte mogelijkheden (skûtsje-tochten met afgestemde arrangementen, het Fryslân-arrangement vanuit het Skûtsje-museum, hike's vanuit zeilschool de Twirre zijn daarvan enkele voorbeelden).

1.8.3 Beoordeling van het gebied door recreanten

Beoordeling door toervaarders

Men typeert het gebied in termen van rust en ruimte, natuur, mooie omgeving. Veel minder vaak worden, opvallend genoeg, de termen water en gezelligheid genoemd.

Bijzonder veel mensen ondervinden overlast van te hard varende vaartuigen (90%), men wil hier een streng handhavingsbeleid. Veel minder mensen vinden het te druk in het gebied (ca. 30%). Wel willen velen extra delen van het gebied geopend zien voor rustige vormen van recreatie, zoals elektrisch varen, kanoën en roeien (70%).

Beoordeling door bewoners aan het water in de omgeving

Deze doelgroep geeft aan het gebied (met boot) te bezoeken vanwege rust, natuur en watersportmogelijkheden. De mooie natuur is verreweg het belangrijkste argument van deze mensen om het gebied te bezoeken. Ruim 75% is tevreden over de voorzieningen in De Alde Feanen, hoewel men wel aangeeft dat er in de zomer soms te weinig plek is om aan te meren.

Beoordeling door fietsers

Het imago van De Alde Feanen bij de fietsers wordt gevat in de termen rust, natuur, water en ruimte. Het gebied wordt hoog gewaardeerd (rapportcijfer 7,8). Opvallend is dat het gebied overwegend als zeer toegankelijk wordt gewaardeerd. Wel is een relatief groot aandeel van mening dat het aanbod van fietspaden in De Alde Feanen onvoldoende is (35% van de fietsers). Opvallend is ook de lage bezoekfrequentie, mogelijk heeft dit met dat aanbod te maken. Een ongeveer even groot percentage van de fietsers vindt dat het aantal voorzieningen langs de fietspaden te gering is.

1.8.4 Ontwikkelingen

Belangrijke ontwikkelingen in en om het gebied die van invloed zijn (geweest) op het recreatief gebruik van De Alde Feanen hangen samen met de herinrichtingsprojecten, de uitbreiding van jachthavens, de plannen voor nieuwe (multi-functionele) wateren en verschillende woningbouw-projecten met "wonen aan het water" (zie ook Kaart 5 voor recreatieve ontwikkelingen).

Herinrichtingsprojecten

In het Herinrichtingsproject Swette-De Burd (dat de delen Noarderburd en Sûderburd alsook It Eilân omvat) is voorzien dat de Sûderburd als recreatief concentratiepunt voor de watersport wordt ontwikkeld. Het gebied valt als exclave buiten de begrenzing van het Nationaal Park. Daarnaast is er een doorsteek van de Gooisloot voorzien (It Eilân).

Andere ontwikkelingen uit dit plan zijn:

- aanleg wandelroute en fietspad op Noorderburd;
- aanleg wandelroute rondom It Eilân (oost en west);
- realisering kano-overdrachtplaatsen (3x op de Noorderburd);
- realisering vogelkijkhutten (Noorderburd en It Eilân-west);
- realisering uitkijkpunt (It Eilân-oost).

Het Herinrichtingsproject Alde Feanen (dat het gehele Nationale Park omvat, exclusief De Burd en It Eilân, zie hiervoor) is nog in ontwikkeling. Er zijn daarbij twee varianten in discussie; de variant "vrije ontwikkeling" en de variant "maatwerk". Een belangrijk verschil tussen beide varianten is het gegeven dat "maatwerk" kiest voor een doorsnijding van het oostelijk (nu buiten de boezem gelegen) gebied met nieuwe boezemvaarten. Voor de grotere watersport zouden daarmee de vaarmogelijkheden toenemen. In "vrije ontwikkeling" liggen er meer mogelijkheden voor de kleinere boten (kano's). In beide varianten wordt de Panhuyspoel ontwikkeld als recreatieplas en het gebied ten zuiden van het bungalowpark als recreatiebos. In beide varianten wordt verder voorzien in:

- realisering van nieuwe aanlegvoorzieningen;
- kano-overdrachtplaatsen;
- vogelkijkhutten;
- ruim 20 km fietspad;
- 10 (vrije ontwikkeling) tot 20 (maatwerk) km wandelpad.

Toename woningbouw en wonen aan het water

Een relevante ontwikkeling voor het recreatief gebruik van het gebied wordt gevormd door nieuwe woningbouwlokatie's in de omgeving. Zeker ook wanneer daarin wordt voorzien in "wonen aan het water" kan verwacht worden dat daarmee een toenemend gebruik van de wateren gepaard gaat. In Vandertuuk (2003) zijn deze ontwikkelingen aangegeven. Daaruit blijkt dat in de komende 10-20 jaar de volgende toename van woningen aan het water is te verwachten:

<u>gemeente</u>	<u>Uitbreiding woningvoorraad komend e10-15 jaar</u>
- gemeente Boarnsterhim:	4000 totaal; aan water: 70 (Boarnstee)
- gemeente Smallingerland:	3000 totaal; aan water: 700 (Drachtstervaart)
- gemeente Leeuwarden:	6000 totaal; aan water: 730 (Blitsaerd, Wirdum, Zuiderburen)

Deze getallen zijn betekenisvol, want de totale hoeveelheid nieuwe woningen aan het water overtreft veelal de huidige aantallen woningen aan het water.

Er is tevens nagegaan in hoeverre de huidige bewoners aan het water (in de omgeving) gebruik maken van De Alde Feanen. In de zomer blijkt ruim 50% dit vaak te doen en 25% soms; in het voor- en najaar zijn deze getallen resp. 10-20% (vaak) en 50% (soms).

Afgezien van de woningen aan het water neemt ook de totale woningvoorraad in de omgeving flink toe, waardoor ook andere vormen van recreatief gebruik kunnen toenemen.

1.9 Voorlichting en educatie

Binnen Nationale Parken neemt educatie en voorlichting een prominente plaats in, conform de zienswijze om via Nationale Parken de mensen nader te informeren en te betrekken bij de (Nederlandse) natuur. Die prominente plaats vertaalt zich enerzijds in het feit dat vanuit Nationale Parken budget wordt ingezet om een coördinator voorlichting en educatie en een educatief mede-werker aan te stellen, anderzijds wordt ook de realisering van een educatief centrum/bezoekerscentrum ondersteund.

Binnen het Nationaal Park is de aansturing van de vier hoofddoelstellingen verdeeld over twee werkgroepen. De Werkgroep Voorlichting, Educatie en Recreatie (VER) neemt de zaken met betrekking tot de educatie en voorlichting ter harte. Omdat er sprake is van een grote en groeiende wisselwerking tussen communicatie en recreatieve aspecten is de combinatie daarvan in de werkgroep een logische keuze.

Ten behoeve van de aansturing van educatie en voorlichting wordt in principe gewerkt met meerjarenplannen (geldig voor 4 jaar) en jaarprogramma's. In verband met het prille bestaan van het Nationaal Park en de afhankelijkheid van het Beheer- en Inrichtingsplan is een meerjarenplan nog niet opgesteld en is voorrang gegeven aan de jaarprogramma's. In 2002 is een dergelijk programma voor het eerst opgesteld (gevolgd door een jaarverslag).

Daarnaast is er in 2002 een Communicatieplan Nationaal Park De Alde Feanen verschenen (Oranjewoud, 2002). In dit plan is een inventarisatie gemaakt van de communicerende partijen (zowel zenders als ontvangers c.q. doelgroepen) en van de al lopende activiteiten. Op basis van een sterkte/zwakte analyse wordt hierin een visie beschreven op het gebied van te communiceren thema's en te bereiken doelgroepen. Dit plan is mede te beschouwen als bouwsteen voor de doelen en de uitwerking op het gebied van educatie en voorlichting (zie verder paragraaf 3.3 en hoofdstuk 7).

De voorlichtingsactiviteiten zijn tot op heden voornamelijk uitgevoerd door de beheerder It Fryske Gea. Enerzijds exploiteerde zij daartoe de Reidplûm als informatiecentrum in de zomermaanden, anderzijds organiseert zij vele excursies (300-400 op jaarbasis), daarbij zijn ook vele vrijwilligers van It Fryske Gea betrokken (van de in totaal 110 vrijwilligers die actief zijn op het gebied van beheer, inventarisaties en excursies).

In het recente verleden is vanuit voorlichting en educatie verder gewerkt aan de volgende zaken: uitbrengen nieuwsbrieven, ontwikkeling website, ontwikkeling en uitvoering veldwerk-programma voor het primair onderwijs, organisatie en begeleiding excursies, begeleiden vrijwilligers, ontwikkeling en uitvoering kennismakingcursus Nationaal Park De Alde Feanen, voorlichting in combinatie met toezicht. Verder wordt gewerkt aan opzet en bijhouden van een eigen foto-archief en organiseert men de uitleen van een mobiele expositie. Daarnaast wordt voor de nabije toekomst een algemeen beboddingsplan ontwikkeld en is een folder met gedragsregels gerealiseerd.

1.10 Onderzoek en monitoring

Het bieden van mogelijkheden voor (wetenschappelijk) onderzoek is één van de vier hoofddoelen die van overheidswege aan Nationale Parken is gekoppeld. Nationale Parken zijn immers een afspiegeling van de karakteristieke landschappen van Nederland, met de daarbij horende kenmerkende levensgemeenschappen. Het zicht krijgen op het functioneren van deze onderdelen, alsook op hun kwetsbaarheden, medegebruiksmogelijkheden, beheermethodieken kan gezien worden als een pakket van onderzoeksvragen dat bij uitstek in Nationale Parken is te beantwoorden.

In De Alde Feanen is het onderwerp “onderzoek” voortvarend opgepakt met de oprichting van een “Onderzoeks Platform Alde Feanen” (OPAF) in 1995. Het OPAF is een samenwerkingsverband van It Fryske Gea, Wetterskip Fryslân, het Van Hall-instituut en de Dienst Landelijk Gebied Leeuwarden.³ Oorspronkelijk maakt ook de Stichting Otterstation Nederland (vertegenwoordigd door Aqua Lutra) deel uit van het samenwerkingsverband, maar vanaf 2002 is dat niet meer het geval. Wel is vanaf 2003 het Natuurloket van de Provincie Fryslân onderdeel van het OPAF.

De doelstelling van het OPAF luidt:

“het inbrengen van onderzoeksvoorstellen, het coördineren van lopende onderzoeken en het onderling afstemmen van verschillende onderzoeken, vooral op het gebied van ecologie, natuur en milieu in De Alde Feanen”.

De stand van zaken van de toen bestaande natuur- en beleidsonderzoeken is bij de start van het OPAF in 1995 vastgelegd in het “Overzicht Onderzoek Alde Feanen” (Borst, 1995). Sindsdien houdt het OPAF bij, gerubriceerd naar thema, welke onderzoeken er aanvullend zijn verricht. Dit wordt gebundeld in het jaarlijks uitgebrachte onderzoeksplan.

In dit onderzoeksplan worden ook onderzoeksvoorstellen ingebracht. Daarbij wordt vooral getracht leemtes in kennis aan te vullen, vooral vanuit ecologische invalshoek.

De rubricering die men hanteert bij zowel de bundeling van verricht onderzoek alsook bij de onderzoeksvoorstellen is gebaseerd op de wijze waarop het ecosysteem (proces- en patroonmatig) wordt aangestuurd en beïnvloed. Enerzijds betreft dat vooral de abiotiek (klimaat, bodem, reliëf, geomorfologie, waterhuishouding) en biotiek (flora, vegetatie, fauna en dierecologie). Anderzijds betreft dat de ingang van de “externe” beïnvloeding (via beheer, natuurontwikkeling, recreatie, scheepvaart, beleid, milieuvervuiling, beleid).

Naast de onderzoeken die verricht worden door de deelnemende partijen, worden ook specifiek op instigatie van het OPAF onderzoeken verricht (waarvan de rapportages verschijnen als OPAF-reeks). Dit betreft vaak onderzoek vanuit instituten (praktijkonderzoeken en scripties).

³ Vooral snog zolang de Herinrichting Alde Feanen loopt

Belangrijke integrale onderzoeksinzichten worden verschaft door:

- overzicht van waterkwaliteitsonderzoek in De Alde Feanen (periode 1987-2000), Wetterskip Fryslân;
- hydrologisch modellering Alde Feanen (de Vree, 1996) en oostkant Alde Feanen (IWACO, 2000);
- vegetatiekaart (Altenburg en Wymenga, 1999);
- hoogtekaart (provincie Fryslân, 2003);
- milieueffectrapport herinrichting Alde Feanen (DLG, 2003);
- recreatieonderzoek (Vandertuuk, 2003).

Verder zijn er diverse onderzoeken verschenen met betrekking tot specifieke soorten (zilveren maan, ooievaar, lepelaar) alsook een overzicht van herintroductiebeleid voor diverse soorten.

Daarnaast is “De Alde Feanen; schets van een laagveenmoeras” (Rintjema e.a. 2001) te zien als een toegankelijke bundeling van kennis en inzichten over De Alde Feanen

Met name vanuit It Fryske Gea worden ook verschillende doorlopende monitoringsprogramma's uitgevoerd o.a. met betrekking tot vegetatie, broedvogels, trekvogels (in kader van flora-opnames van vast lokaties ofwel permanente quadraten PQ's, broedvogelmonitoringprojecten, midwintertellingen, watervogeltellingen). Andere gegevens worden echter alleen projectmatig of als losse waarnemingen geïnventariseerd.

Voor beheer is er bij het It Fryske Gea sprake van een urenregistratie en met betrekking tot inrichting is sprake van projectmonitoring.

1.11 Overige gebruiksvormen

De ontoegankelijkheid van het moerasgebied van De Alde Feanen heeft er toe geleid dat de mens het gebied lange tijd met relatieve rust heeft gelaten. Andere gebieden kwamen eerder voor exploitatie en ontginning in aanmerking. Toch heeft de mens ook in dit gebied de natuurlijke “hulpbronnen” weten te vinden en diverse mensen hebben zich met die producten in hun levensonderhoud kunnen voorzien. Riet, de mattenbies en daarnaast vis, eenden en andere diersoorten vormden de basis voor riet- en biezensijders, vissers, kooikers en jagers. Vaak werden deze beroepen ook in meer of mindere mate gecombineerd.

Rietsnijderij

Het rietsnijden vervult nog altijd een belangrijke rol in De Alde Feanen. Het snijden van biezten is daarentegen verdwenen, enerzijds omdat de vraag er naar afnam maar zeker ook door het verdwijnen van de plant als onderdeel van de verlandingsvegetaties vanaf de jaren 60.

In De Alde Feanen is een aantal rietvelden in particulier eigendom en beheer, daarnaast heeft It Fryske Gea veel rietvelden in eigendom. Deels worden deze verpacht aan de rietsnijders. Voor enkele rietsnijders is het rietsnijden dan ook een bron van (neven)inkomsten.

Het commerciële rietsnijden is een marktafhankelijke activiteit, die in belangrijke mate wordt bepaald door vraag en aanbod. Het rietsnijden in De Alde Feanen lijkt onder druk te staan van het aanbod van goedkoop riet uit de Oostbloklanden. Tegelijkertijd is het rietsnijden ook een belangrijke beheeractiviteit. Het regelmatige rietmaaien voorkomt in grote delen de verbossing van het terrein en levert interessante “vervangingsvegetaties” op met kenmerkende planten- en diersoorten. Het commerciële rietsnijden en het rietbeheer vanuit natuuroogpunt vullen elkaar in belangrijke mate aan.

Visserij

De visvangst in De Alde Feanen kon vroeger diverse vissers een bestaan bieden. De vangst werd nog lange tijd in de 20^e eeuw verdeeld via de verhuur van wateren, jaarlijks in Aldegea. Maar later kochten vissers (en rietsnijders) ook eigen viswater (en rietland). Met name paling en snoek vonden zelfs hun weg op de inter-nationale markt. De beroepsvisserij is flink teruggelopen onder invloed van diezelfde internationale markt, met aanbod van goedkope vis van elders. Thans zijn in geheel Fryslân nog zo'n twintigtal vissers actief. In 1977 zijn daarbij de visrechten van de binnenwateren gesplitst, waarbij de beroepsvissers de paling kreeg toebedeeld en de sportvissers de schub- of witvis.

Voor vissen geldt dat ze een onlosmakelijk onderdeel vormen van het ecosysteem van De Alde Feanen, en daarbij ook hun invloed doen gelden op de waterkwaliteit. Zie daarvoor de bijdrage van de visfauna in heldere dan wel troebele water-situaties (paragraaf 1.7.1) en de visfauna als onderdeel van de biodiversiteit (paragraaf 1.7.2), waarbij de paling inmiddels als Rode lijstsoort wordt aan-gemerkt.

Beroepsscheepvaart

Terwijl zo'n 75 jaar geleden vrijwel al het vaarverkeer in De Alde Feanen uit beroepsvaart bestond, is die verhouding anno nu volledig omgedraaid. Toch drukt de beroepsvaart een groot stempel op De Alde Feanen omdat het gebied (Lange Sleat/Headamsleat) een verbindende rol speelt tussen de haven van Drachten en het Prinses Margrietkanaal.

Enkele jaren geleden is bovendien nagegaan of deze verbindingen versterkt kon worden door de vaarroute geschikt te maken voor een zwaardere klasse schepen. Ook zijn daarbij enkele alternatieve routes gezien. Beroepsscheepvaart door De Alde Feanen levert diverse nadelen op voor de betekenis als Nationaal Park: golfbeweging en oeverafslag in aanliggende natuurterreinen, rustverstoring, afbreuk aan recreatieve beleving en veiligheid en het ongeschikt maken van het vaarwater voor schaatsrecreatie. Bij verzwaring van de beroepsvaart gaan deze nadelen nog zwaarder tellen.

Ten aanzien van het aspect veiligheid, met name in het licht van de nabijheid van het Prinses Margrietkanaal, hebben de op het gebied van openbare orde en veiligheid betrokken partijen het "Calamiteiten- en rampenbestrijdingsplan hoofdvaarwegen Fryslân" vastgesteld. Hoewel dit plan niet specifiek ingaat op de nabijheid van het Nationaal Park De Alde Feanen wordt hierin een adequaat kader geschetst hoe te handelen in geval van een (milieu-)ramp op het Prinses Margrietkanaal.

Agrarisch gebruik

Het Nationaal Park omvat in principe alleen die gebieden die (veelal op afzienbare termijn) als natuurgebied zijn aangemerkt; dit conform rijks- en provinciaal beleid. Daartoe zijn en worden de betreffende gronden aangekocht. De Hege Waren is (blijvend) landbouwgebied en nadrukkelijk buiten de begrenzing gehouden. Zie daartoe ook de landinrichtingsplannen. Wel zijn er (semi)agrarische activiteiten binnen het park aan de orde. Voor zover die kunnen bijdragen aan een ondersteuning van natuurdoelen wordt gewerkt aan (verbetering van) samenwerking met de agrarische sector.

2. Beleid

2.1 Internationale kaders

Behalve de status van Nationaal Park heeft het gebied ook een internationale status vanwege het feit dat het gebied de Wetland-status heeft (voortvloeiend uit de Conventie van Ramsar) en daarnaast is aangewezen als Vogelrichtlijn- en Habitatrichtlijngebied. In deze paragraaf zal op de betekenis en consequenties daarvan worden ingegaan. Deze richtlijnen op Europees niveau hebben een wettelijke status en dienen dan ook doorvertaald te worden in landelijke wetgeving. In Nederland is dat gebeurd via de Flora- en Faunawet enerzijds (soortenbeleid) en de Natuurbeschermingswet (gebiedenbeleid) anderzijds. Zie ook Kaart 2 voor de grenzen van het richtlijngebied en de gemeenten.

Wetlandstatus

Bij Conventie van Ramsar zijn internationale afspraken gemaakt om “wetlands” (moerasgebieden) te beschermen. Deze afspraak stamt uit 1971; het gebied De Alde Feanen is in 1992 als zodanig aangewezen. De status dankt het gebied vooral aan de internationale betekenis die het gebied vervult voor met name watervogels. Diverse soorten gebruiken het gebied als broed- dan wel doortrek- of overwinteringsgebied. Criterium voor het krijgen van die status is dat het gebied op enig moment (tegelijkertijd) meer dan 1% van de totale populatie van een (of meerdere) van West-Europese vogelsoorten herbergt of meer dan 10.000 eenden/ganzen/zwanen of meer dan 20.000 steltlopers. In De Alde Feanen is dit voor meerdere soorten het geval (zie paragraaf 1.7.2).

Opname op de Wetlandlijst heeft er overigens automatisch toe geleid dat het gebied ook als Vogelrichtlijngebied is aangemerkt (zie daarom voor de gevolgen aldaar).

Kaderrichtlijn water

Uitgangspunt van de Europese Kaderrichtlijn Water is dat in 2015 alle oppervlaktewater in Nederland van goede kwaliteit is. De concrete invulling van deze richtlijn, zowel op landelijk als op provinciaal niveau, is momenteel onderwerp van studie. De consequenties van de invoering van deze regeling en de uitwerking daarvan zullen worden opgenomen in het maatregelenprogramma, dat als bijlage bij dit Beheer- en Inrichtingsplan wordt gevoegd.

Vogelrichtlijn

De Vogelrichtlijn (1979) beoogt de instandhouding van alle natuurlijk in het wild levende vogelsoorten op Europees grondgebied van de lidstaten. De lidstaten zijn verantwoordelijk voor de instandhouding van de vogelsoorten, in het bijzonder van trekvogels, en zijn verplicht de verschillende leefgebieden van de soorten te beschermen. Op grond van de Vogelrichtlijn worden gebieden aangewezen als Speciale Beschermingszone (SBZ). Deze gebieden maken daarbij deel uit van Natura 2000, het Europees ecologisch netwerk van natuurgebieden.

De Alde Feanen is in 1994 aangewezen als bovengenoemde Speciale Beschermingszone. De kwalificerende soorten zijn opgenomen in bijlage 3.

Habitatrichtlijn

De Habitatrichtlijn (1992) is bedoeld om ook (de habitats van) andere soorten dan vogels te beschermen en is dan ook in dat opzicht complementair aan de Vogelrichtlijn. Ook hier zijn de lidstaten verplicht de voor de Europese Unie belangrijke leefgebieden (habitats) te beschermen en worden gebieden als beschermingszone aangewezen, zodat ook deze gebieden deel uitmaken van Natura 2000. De Alde Feanen is in 2003 aangemeld bij de Europese Commissie als een Habitatrichtlijngebied⁴. De kwalificerende habitattypen en soorten zijn aangegeven in bijlage 3.

Doorwerking richtlijnen

Het specifieke gebiedsbeleid van bovenstaande richtlijnen is doorvertaald in de Natuurbeschermingswet welke in 2005 zal worden aangepast ter implementatie van het Europees beleid.

Bovendien geldt er ook een algemeen soortenbeleid vanuit beide richtlijnen. Dit soortenbeleid is vertaald in de Flora- en Faunawet die in 2002 in werking is getreden. Zie hiervoor verder paragraaf 2.2.

⁴ De definitieve aanwijzing van de Habitatrichtlijngebieden wordt verwacht in 2007 in afwachting daarvan geldt echter al wel art. 6 van de Habitatrichtlijn (rechtstreekse werking).

2.2 Nationale kaders

Natuurbeleid en wetgeving

Natuurbeleidsplan (1990)

In het Natuurbeleidsplan is de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) als beleids-instrument geïntroduceerd. In dit plan is het gebied De Alde Feanen als natuur-kerngebied van laagveengebieden binnen die EHS op de kaart gezet, met aansluitend diverse natuurontwikkelingsgebieden en diverse te versterken verbindingzones.

Nota Natuur, Bos en Landschap 21^e eeuw (2000)

In de Nota Natuur, Bos en Landschap in de 21^e eeuw wordt beoogd het bestaande natuurbeleid nieuwe impulsen te geven. Er wordt in dit kader gewerkt aan de perspectieven van Nederland internationaal-natuurlijk, groots natuurlijk, nat-natuurlijk, landelijk-natuurlijk en stedelijk-natuurlijk.

Op het gebied van internationaal-natuurlijk wordt zwaar ingezet op onder andere versterking van biodiversiteit en bescherming van migrerende watervogels. Op het gebied van groots-natuurlijk wordt ingezet op het realiseren van nieuwe robuuste verbindingen, waaronder de Natte As, en op versterking van het Nationale Parkenstelsel (waarbij ook areaalvergroting een punt van aandacht is).

Flora- en Faunawet en Natuurbeschermingswet

Hoewel andere wetgeving eveneens relevant is (Boswet, Natuurschoonwet, etc) wordt hier specifiek stilgestaan bij de gevolgen van de Flora- en Faunawet en de Natuurbeschermingswet, omdat deze wetgeving vrij recent is en de consequenties ervan groot kunnen zijn.

De Flora- en Faunawet is in 2002 in werking getreden. De wet is gericht op bescherming van soorten. Beschermde soorten zijn: alle zoogdieren (m.u.v. rat en huismuis), alle vogels, alle amfibieën en reptielen, diverse vissen en ongewervelden en ca. 100 plantensoorten. In de wet staan diverse verbodsbepalingen die er op neer komen dat het verboden is bovengenoemde soorten te doden, aan te tasten of te verstoren. Voor activiteiten die leiden tot overtreding van deze verbodsbepaling kan een ontheffing worden gegeven.

Ook wordt in de wet het faunabeheer en de jacht geregeld. De wet stelt dat jacht niet wordt geopend in gebieden die aangewezen zijn als "wetland" en/of als "speciale beschermingszone" in het kader van de Vogelrichtlijn. Voor (een deel van) De Alde Feanen is dit het geval.

De Natuurbeschermingswet in de huidige vorm dateert van 1998 maar zal in 2005 worden gewijzigd met het oog op de implementatie van de gebiedsbescherming voortvloeiende uit de regelgeving omtrent de Habitat- en Vogelrichtlijn. Uit de wet vloeit enerzijds een verplichting voort om maatregelen te nemen de aangewezen gebieden te beschermen (actief) en anderzijds de verplichting te onderzoeken of ingrepen, die niet direct verband houden met het beheer van het gebied, kunnen leiden tot significante gevolgen voor het gebied (passief). De bevoegde instanties moeten, als dergelijke gevolgen verwacht kunnen worden, een passende beoordeling maken. Ze kunnen alleen toestemming verlenen als er geen negatieve effecten optreden. Alleen als er geen alternatieven zijn en het gaat om dwingende redenen van groot openbaar belang kan een dergelijke ingreep worden toegestaan (met de verplichting een compensatieplan te maken).

Als er bovendien prioritaire soorten of habitats, die in De Alde Feanen voorkomen, in het geding zijn dan kunnen alleen argumenten die verband houden met de menselijke gezondheid, de openbare veiligheid of voor het milieu wezenlijk gunstige effecten aangevoerd worden.

Ruimtelijk beleid

Het meest van belang op dit terrein zijn de Structuurschema's Groene Ruimte (SGR) I en II. Het SGR I stamt uit 1995 en blijft geldig tot de Planologische Kernbeslissing (PKB) SGR II door het kabinet is samengevoegd met de PKB 5^e Nota Ruimtelijke Ordening in de Nota Ruimte.

Een belangrijk thema uit SGR II is de problematiek van de veenweidegebieden. In de nota zijn zoekgebieden aangewezen waar, ter behoud van het veenlandschap, ingezet wordt op (actieve) vernatting. Ook in de omgeving van De Alde Feanen zijn deze zoekgebieden aangegeven; provincies en waterschappen werken dit per deelgebied uit.

Waterbeleid

Op landelijk niveau wordt vanuit diverse rapporten (Waterbeleid voor de 21^e eeuw) het water meer als sturend principe in de ruimtelijke ordening gezien. Het beleid is er op gericht de watersystemen duurzaam, robuust en veerkrachtig te houden en te maken. Dit heeft onder andere consequenties voor het water-kwantiteit en -kwaliteitsbeheer:

- kwantiteit: beheren volgens de trits vasthouden - bergen - afvoeren
- kwaliteit: beheren volgens de trits schoonhouden - scheiden - zuiveren

Recreatiebeleid

Van belang is de nota Kiezen voor Recreatie. De hoofdlijnen van het beleid zijn er onder andere op gericht:

- de gebieden waar openluchtrecreatie mogelijk is veilig te stellen;
- recreatiekwaliteit en gebruiksmogelijkheden verbeteren;
- versterken relatie tussen recreatie en milieu (mede door normen voor kwetsbare gebieden);
- kwaliteit en diversiteit van recreatief aanbod versterken door stimulering particulier initiatief;
- verbetering van de kwaliteit, deskundigheid en samenwerking in de recreatiesector.

Daarnaast zijn er thema's benoemd die centraal staan voor het toekomstige beleid. Met name de thema's "recreatie in natuur en landschap" en "Nederland-waterland" zijn relevant. Bij het eerste ligt de nadruk op de verbetering van netwerken van landelijke recreatieroutes voor wandelen en fietsen, bij het tweede gaat het om verbetering van landelijke vaarroutes (o.a. basistoervaarnet). Binnen deze thema's heeft het Friese Merengebied prioriteit gekregen. Een en ander is verder uitgewerkt in het Toeristisch-Recreatief Actie Programma (2002). Daarin staat ook dat er nader onderzoek uitgevoerd zal worden naar de afstemming waterrecreatie-natuur (enerzijds verblijfsrecreatie, anderzijds relatie jachthavens etc. met de EHS).

2.3 Regionale kaders

Natuurbeleid

Nota Natuurbeheer

Deze nota (Provincie Fryslân, 1998) is een uitwerking van de wijze waarop de invulling van de Ecologische Hoofdstructuur via natuurdoeltypen gestalte zou moeten krijgen (en via het Programma Beheer ingevuld en gefinancierd).

Het natuurbeleid zoals geformuleerd in het rijksbeleid kan worden uitgevoerd volgens verschillende strategieën:

- nagenoeg natuurlijk;
- begeleid natuurlijk;
- halfnatuurlijk;
- multifunctioneel.

Het onderscheid is als volgt samen te vatten:

hoofdgroep	nagenoeg natuurlijk	begeleid natuurlijk	half natuurlijk	multi- functioneel
schaal	zeer groot	min. 500 ha	max. 500 ha	klein
natuur- resultaat	globaal	vrij globaal	gedetailleerd	gedetailleerd
proces	niet gestuurd	op hoofdlijnen gestuurd (waterhuishouding, begrazing)	in detail gestuurd	in detail gestuurd
patroon (stadia)	diverse stadia (niet vast)	diverse stadia (niet vast)	een of enkele (vastgelegd)	een of enkele (vastgelegd)
beheer	geen	procesgericht	patroongericht	patroongericht
medegebruik	zeer extensief	extensief	vrij extensief	intensief

In de laagveengebieden in Nederland, en dus ook in De Alde Feanen, is het uiterste model (nagenoeg natuurlijk) buiten beeld. Voor een nagenoeg natuurlijk beheer is het gebied te klein en zijn de menselijke invloeden (waaronder water-beheer en medegebruik) te groot.

In het Handboek Natuurdoeltypen is aangegeven dat er diverse laagveen-gebieden zijn die wel de potentie hebben zich te ontwikkelen tot een begeleid natuurlijk laagveenlandschap.

In de Nota Natuurbeheer is voorgesteld De Alde Feanen als een dergelijk begeleid natuurlijke eenheid te beschouwen (met uitzondering van boezemlanden, boezemwateren en meren).

Dat betekent dat alleen gestuurd zou kunnen worden door integraal (dus niet perceelsgewijs) invloed uit te oefenen op de waterhuishouding en eventueel ook via begrazing.

Door het bepalen van deze randvoorwaarden (via peilbeheer en begrazingsdruk) wordt de natuurontwikkeling dus grof aangestuurd en krijgen natuurlijke processen zo veel mogelijk vrijheid.⁵

Ruimtelijke ordening

Streekplannen

Het vigerende streekplan dateert van 1994 (Provincie Friesland, 1994). In dit plan worden ruimtelijke ontwikkelingsperspectieven per deelgebied aangegeven. Voor De Alde Feanen en directe omgeving ligt het hoofdaccent op natuur. Dit betekent behoud en verdere ontwikkeling van de natuurwaarden, mede door uitbreiding van natuurterreinen en beheersgebied. In een aantal zones dient een toenemende recreatiedruk te worden voorkomen, hetgeen van toepassing wordt verklaard op delen van De Alde Feanen. Het recreatieve gebruik van het Pikmeer, de Wijde Ee onder Grou kan echter worden geïntensiveerd. Verder is te verwijzen naar de streekplanuitwerking De Blauwe Zone.

Momenteel is de opstelling van een nieuw streekplan in voorbereiding; een startdocument (Oer de romte fan Fryslân, Provincie Fryslân, 2003) is daartoe opgesteld. In dit document staan vooral vragen en discussiepunten centraal, het geeft nog geen nieuw zicht op beleidskaders.

Streekplanuitwerking De Blauwe Zone

De streekplanuitwerking De Blauwe Zone (Provincie Fryslân, 1995) omvat het gebied globaal gelegen tussen Leeuwarden, Akkrum en Drachten. Voor het Alde Feanen-gebied worden specifiek uitspraken gedaan, met als uitgangspunt dat ernaar gestreefd wordt de functies natuur en recreatie in het centrale deel van De Alde Feanen goed op elkaar af te stemmen. De beleidslijnen zijn:

- * bescherming en ontwikkeling natuurwaarden door:
 - instandhouding natuurfunctie in door recreatie gebruikte gebiedsdelen;
 - verbetering natuurfunctie binnen bestaande voor recreatie niet toegankelijke gebieden;
 - uitbreiding van het natuurareaal rondom De Alde Feanen.
- * handhaving recreatieve mogelijkheden binnen het centrale deel en uitbreiding langs de randen
 - ontwikkeling Rengerspôle en Trijehus;
 - aanlegmogelijkheden Sûderburd/Aegehoek en versterking aanlegfunctie bij de Veenhoop;
 - nieuw concentratiepunt inrichting langs Langesleat t.n.v. Earnewâld.

⁵ Ondertussen is dit voorstel in discussie omdat het lastig is om een dergelijk integraal water- en begrazingsbeheer op de gewenste schaal daadwerkelijk te realiseren. De huidige specifieke natuurwaarden van de door de mens beïnvloede percelen zouden bovendien verdwijnen, hetgeen maatschappelijk niet wordt gewaardeerd. Daarom wordt nu voorgesteld om de lokaal belangrijke aanwezige halfnatuurlijke natuurwaarden te handhaven door een daarop afgestemd beheer, maar tegelijkertijd elders wel te streven naar extensivering van beheer en optimalisatie van natuurlijke processen. Dat laatste kan dan minder op gebiedsintegraal niveau, maar wel op perceelsoverstijgend niveau.

- * selectieve uitbreiding capaciteit verblijfsrecreatie en vaste ligplaatsen
- in directe nabijheid van De Alde Feanen heel beperkt, op grotere afstand ruimere mogelijkheden;
- vergroting oppervlaktewater Sûderburd.
- * opvang van (toename van) de recreatiedruk, mede d.m.v. afspraken over gebruik van enkele kwetsbare gebieden in wintermaanden/broedseizoen, met meer toezicht op naleving.

Herinrichtingsprojecten Swette-De Burd

De herinrichting Swette-De Burd omvat, ten aanzien van het Nationaal Park De Alde Feanen, De Burd (noord en zuid) en It Eilân. De plannen zijn in eerste instantie opgetekend in het Raamplan (Landinrichtingscommissie Swette-De burd, 2000). Dit plan geeft richting aan de natuurontwikkeling in de Noarderburd, de waterrecreatieontwikkeling in de Sûderburd en de natuurontwikkeling op It Eilân (oostelijk en westelijk gedeelte).

Deze uitgangspunten sluiten aan bij de hoofddoelstellingen van het Nationaal Park De Alde Feanen en kunnen een bijdrage leveren aan de realisatie daarvan

Herinrichtingsproject Alde Feanen

De herinrichting voor De Alde Feanen beslaat vrijwel het gehele (overige deel van het) Nationaal Park De Alde Feanen. In eerste instantie zijn twee verschillende inrichtingsvarianten ontwikkeld, te weten Vrije ontwikkeling en Maatwerk. In tweede instantie is daarbij gevoegd het Meest milieuvriendelijke alternatief, dat is uitgewerkt in het Raamplan. In 2005 zal hierover besluit-vorming plaatsvinden. Binnen de herinrichting Alde Feanen zal worden ingezet op de ontwikkeling van de oostkant van het Nationaal Park. Hierbij wordt gestreefd naar de realisatie van de in dit Beheer- en Inrichtingsplan opgenomen doelstellingen op het gebied van natuurontwikkeling, natuurgerichte recreatie en de kleine stille vaart.

Vooruitlopend hierop is reeds gestart met de uitvoering van een Life-project in de Jan Durks-polder (Habitat improvement for *Microtus oeconomus* in Alde Feanen).

Waterbeleid

In het tweede waterhuishoudingsplan Fryslân (Dreaun troch it wetter, Provincie Fryslân, 2000) vindt de vertaling van het rijksbeleid naar (gebiedsgericht) provinciaal beleid plaats voor de periode 2000 tot 2008. In dit plan, waarin integraal waterbeheer het uitgangspunt is, is onder meer opgenomen:

- het zeker stellen van de afwateringsfunctie van de boezem. Dit betekent onder andere het op hoogte/sterkte brengen van boezemkaden, maar ook de inrichting van waterbergingspolders;
- het kunnen realiseren van natuurdoeltypen door een daarop gericht waterkwaliteits- en kwantiteitsbeheer;
- het ontwikkelen van natte natuur en inrichting van natuurvriendelijke oevers in combinatie met herstel van boezemkaden;
- het opvangen van extra hoge waterstanden, mede door het benutten van natuurgebieden.

Ten aanzien van de functietoekenning geldt voor het gehele Nationaal Park De Alde Feanen, met uitzondering van De Hege Warren, de kwalificatie “water voor natuur”.

Voor oevers en kaden hebben de Friese waterschappen inmiddels het Herstelplan Oevers en kaden vastgesteld. Hierin zijn de provinciale uitgangspunten uit het tweede waterhuishoudingsplan integraal overgenomen. Het herstelplan omvat een omvangrijk herstelprogramma van regionale waterkeringen (boezemkaden), dat zich uitstrekt over de periode 2000-2016.

De instandhouding van het kadeprofiel berust bij de grondeigenaar. Het onderhoud van oevers is een verantwoordelijkheid van de eigenaar van de ondergrond, vaak gemeente, provincie of Wetterskip.

Het beheer van boezemkaden wordt bepaald door de mate waarin deze moet bijdragen aan de veiligheid van het achterliggende gebied. Voor deze integrale veiligheidsbenadering zijn streefbeelden en oevertypen uitgewerkt, die bij een herinrichting moeten worden aangeboden.

Recreatiebeleid

Belangrijk gegeven op recreatief gebied is het Friese Merenproject. Een plan van aanpak is hiertoe in 2000 door de Provincie vastgesteld (Provincie Fryslân, 2000). Bedoeling is om te komen tot een kwaliteitsverbetering van de Friese Meren. Dit moet leiden tot verbetering van bevaarbaarheid, veiligheid, kwaliteit van voorzieningen, opheffen van hinder tussen weg- en waterverkeer en verbetering van de kwaliteit van natuur en landschap. Dit wordt trajectsgewijs aangepakt. De Alde Feanen maakt deel uit van het traject Drachten-Leeuwarden. Er is reeds een projectenlijst, welke is te zien als een startdocument. In trajectgroepen wordt een en ander uitgewerkt in uitvoeringsplannen. In de projectenlijst staat onder andere gepland onderhoud/baggeren van de Folkertsleat, de Grêft en de Geau alsook het opschonen van vervuilde bagger in De Alde Feanen.

Daarnaast is er de Beleidsnota Recreatie en Toerisme (Provincie Fryslân, 2002). De hoofddoelstelling daarbij is divers: gevarieerder aanbod, verbetering kwaliteit, bevordering duurzaamheid en verbetering samenhang in het aanbod, dit bij handhaving van de economische betekenis. Specifiek wordt aangegeven dat de Nationale Parken op het gebied van natuurtoerisme een rol vervullen. Over het gebied zelf is het volgende relevant als omschrijving van het bestaande gebruik: "landschappelijk bijzonder aantrekkelijk, zeer intensief gebruikt, klein-schalig watersportgebied met belangrijke verblijfsfunctie". Wat betreft ontwikkelingsmogelijkheden: "accent op druk-ontlastende maatregelen gericht op het Nationaal Park De Alde Feanen. Handhaven bestaande evenwicht tussen recreatie/toerisme en natuurwaarden met mogelijke aanpassing van interne zonering".

Overig beleid

Uit de aanwijzing als "wetlandgebied" is ook de verplichting voortgevloeid het gebied als stiltegebied aan te wijzen. Als milieubeschermingsgebied is dit gebied dan ook thans in de provinciale regeling opgenomen.

Verder is er een aanpassing in het snelvaartbeleid van de provincie. Dat houdt het volgende in: voor het waterskiën en het varen met snelle motorboten (speedboten etc) zijn speciale zones in het Friese Merengebied aangewezen. In deze zones mag alleen worden snelgevaren in de maanden juni t/m september tussen zonsopgang en zonsondergang. Deze zones komen niet in De Alde Feanen voor. Voor het varen met waterscooters en jetski's geldt een algeheel verbod op de Friese Meren vanaf 2004. Tot die tijd is het alleen mogelijk op het Sneeker- en Heegermeer.

2.4 Lokale kaders

De lokale kaders worden vooral bepaald door de bestemmingsplannen van de betrokken gemeenten. Deze worden hier beknopt behandeld. Zie voor de grenzen van de gemeenten ook Kaart 2.

Gemeente Tytsjerksteradiel

Voor het gebiedsdeel binnen het Nationaal Park behorend bij de gemeente Tytsjerksteradiel geldt het Bestemmingsplan Buitengebied (1997) van de betreffende gemeente. Het omvat het deel van het Nationaal Park aan de noord-oostzijde (ten oosten van Langesleat en ten noorden van het Nonne Paed, het gebied It Wiid -exclave- is hierin niet opgenomen).

Het gebied tussen Feantersdyk en de Hooiweg/Earnewarre is bestemd als "natuurgebied". Hetzelfde geldt voor het gebied De Koloanjes ten noorden van Alle om Slachte. In dit gebied zijn verder diverse woningen bestemd. Langs de Lange Sleat zijn diverse bestemmingen "ligplaatsen" voorzien alsook enkele "recreatiewoningen".

Het gebied ten oosten van de Koaidyk (m.u.v. bovengenoemd gebied De Koloanjes) is bestemd als "agrarisch gebied" met een wijzigingsbevoegdheid in bestemming natuurgebied. Voor het onderdeel Panhuyspoel geldt de bestemming "zandwinning en -opslag".

De gronden met de bestemming natuurgebied zijn bestemd voor het behoud, herstel en ontwikkeling van natuurwaarden, andere bestemmingen als agrarisch gebruik of recreatief medegebruik zijn daaraan ondergeschikt. Recreatief medegebruik mag niet bestaan uit verblijfsrecreatie (met uitzondering van de ligplaats voor recreatiewoonschepen. Deze kunnen worden verwijderd als de ligplaats is aangekocht in het kader van natuurontwikkeling/-beheer.

Voor de recreatiewoningen geldt dat permanente bewoning niet is toegestaan. De maatvoering is een max. oppervlakte van 65 m², een hoogte van 4 meter en max. 15 m² als bijgebouw.

De bestemming voor de zandwinning laat winning en opslag van zand toe. Er geldt bovendien een wijzigingsbevoegdheid voor de eindbestemming na beëindiging van de zandwinning. De wijzigingsmogelijkheden zijn richting natuurgebied, bosgebied, agrarisch gebied en water.

Gemeente Boarnsterhim

Voor het gebiedsdeel binnen het Nationaal Park behorend tot de gemeente Boarnsterhim geldt het Bestemmingsplan Buitengebied (1998) van de betreffende gemeente. Het omvat het grootste deel van het Nationaal Park, te weten het gebied ten westen van Lange Sleat/Headamsleat, ten oosten van het Prinses Margrietkanaal en ten noorden van Wijde Ee en Geau.

Voor het gehele gebied geldt de bestemming "natuurgebied". Lokaal gelden er de bestemmingsplan-aanduidingen "woning", "recreatiewoning", enkele "agrarische bedrijven" (op de Burd), enkele "niet-agrarische bedrijven", "molen" en "ligoevers voor recreatief woonschip".

Bij het bestemmingsplan gelden verder de beleidsnotities Kamperen in Boarnsterhim en Het innemen van een ligplaats voor recreatieve woonschepen. De bestemming natuurgebied is gericht op herstel, onderhoud en ontwikkeling van natuurlijke waarden. Ondergeschikt daaraan zijn recreatieve voet-, fiets-, ruit- en vaarroutes, dagrecreatieve voorzieningen, kamperen, botenhuisen, agrarische bedrijven, ligoevers, molens etc.

Een nadere indeling van de natuurbestemming (in moeras, water, grasland, bos en te ontwikkelen) is niet van toepassing.

Verder stelt het plan onder natuurbestemming dat zonering van het recreatief gebruik van de het De Alde Feanen-gebied zal worden ondersteund, met dien verstande dat de aanlegcapaciteit voor de recreatieve toervaart ten minste behouden blijft en dat bestaande vaarroutes in stand worden gehouden.

Voor de recreatiewoningen geldt dat permanente bewoning niet is toegestaan en verder onder meer dat de oppervlakte maximaal 70 m² bedraagt en bijgebouwen niet meer dan 20 m² groot zijn. De goot- en bouwhoogte zijn resp. 3 en 6 meter.

De gemeente Boarnsterhim is op dit moment bezig met een herziening van het bestemmingsplan Buitengebied. Men verwacht goedkeuring in 2004. In de Herziening Bestemmingsplan Buitengebied is wel een nadere indeling van de natuurbestemming opgenomen (grasland, water, moeras, etcetera).

Te noemen is verder dat er een beleidsnota zal worden opgesteld gericht op behoud en restauratie van de in de gemeente voorkomende molens en zo nodig verplaatsing van deze molens naar een geschikter biotoop.

De op de landschappelijke toetsingskaart aangegeven "molenbeschermings-zone" is verruimd tot 400 meter. Tevens zijn de gebruiksvoorschriften aangevuld met een bepaling dat in een zone rondom de molens van 100 meter geen opgaande beplanting mag worden aangebracht. In het gebied tussen de voornoemde 100 meter en een straal van 400 meter rondom de molen is een aanlegvergunning opgenomen voor het aanbrengen van opgaande beplanting.

Gemeente Smallerland

Voor het gebiedsdeel binnen het Nationaal Park behorend tot de gemeente Smallerland geldt het Bestemmingsplan Buitengebied (ontwerp, 2002) van de betreffende gemeente. Het omvat It Eilân, het geëxclaveerde Hege Warren, en het gebied ten oosten van de Headamsleat en ten zuiden van het Nonne Pead (o.a. de Jan Durkspolder).

Het gebied It Eilân is bestemd als "natuurgebied" met een dubbelbestemming "waterberging". Het overige gebied is bestemd als "natuurgebied" (zonder dubbelbestemming). Enkele grotere percelen (aan de zuidzijde van de Jan Durkspolder en een perceel juist ten noorden van Manjepetswei) vallen daarbuiten en zijn bestemd als "laagveenontginning", maar wel voorzien van een wijzigingsgrens.

Daarnaast komen plaatselijk de bestemmingen voor: "wonen, voormalig agrarisch bedrijf", "wonen" en "recreatiewoning" (waarvan enkele karakteristiek). Verder is er sprake van "kampeerterrein" (zuidzijde Headams kampen) en boorlocatie (noordzijde Jan Durkspolder). Ook zijn de molenlocaties aangegeven, met molenbeschermingszones (Jan Durkspolder, noordoever Wiide Ie en nabij Goëngahuizen juist buiten Nationaal Park). Tenslotte zijn de ligoevers voor recreatieve woon-schepen aangegeven.

De als "natuurgebied" bestemde gronden zijn bedoeld voor herstel, onderhoud en ontwikkeling van natuurlijke waarden (van diverse typen natuur) alsook voor recreatie. Die recreatie is beperkt tot dagrecreatieve voorzieningen in de vorm van voet-, fiets- en ruitersporen, picknickplaatsen en aanlegplaatsen, parkeervoorzieningen, visoevers en vaarwater.

De gronden binnen een wijzigingsgrens geldt dat deze kunnen worden gewijzigd in de bestemming "natuurgebied".

Voor de recreatiewoningen gelden de volgende bepalingen: oppervlakte maximaal de bestaande oppervlakte vermeerderd met 10%, goot- en bouwhoogte max. 3,5 en 6 meter.

Voor de windwatermolens is een molenbeschermingszone (straal 100 meter) van toepassing waarin de handhaving van openheid van belang is. Voor recreatieve woonboten wordt uitgegaan van consolidatie van de bestaande situatie (geen uitbreiding). De locatie van en het aantal woonboten is op de kaart aangegeven.

3. Kansen en knelpunten

3.1 Knelpunten en kansen op het gebied van natuur, landschap en cultuurhistorie

3.1.1 Knelpunten

Samenhang knelpunten

Voor een heldere beschrijving van knelpunten is het handig enkele belangrijke thema's als invalshoek te nemen. Bedacht moet echter worden dat vele knelpunten op elkaar ingrijpen en met elkaar interfereren. Veelal versterken knelpunten elkaar, en zorgen ze er samen voor dat de randvoorwaarden voor een duurzaam laagveenlandschap steeds verder uit evenwicht raken. Ingrepen in de waterhuishouding, waterverontreiniging, verstoring en vernieling (de hieronder gekozen invalshoeken) moeten dus in samenhang worden beschouwd.

Hydro-ecologische condities onvoldoende

Als laagveenvorming gezien wordt als de motor van het laagveenlandschap, dan liggen de problemen vooral in de brandstofvoorziening c.q. de toevoer van voldoende water van goede kwaliteit op het juiste moment.

In paragraaf 1.6 is uiteengezet welke waterstromen er in het gebied van oorsprong aanwezig zijn. Laagveenvorming wordt op gang geholpen door aanvoer van (een mengsel van) voldoende grond- en oppervlaktewater van een juiste samenstelling. In de omgeving van De Alde Feanen is al decennialang het proces gaande van ontwatering ten behoeve van de landbouw en klink (dit is krimp en verlaging van de veengrond). Een proces dat zichzelf versterkt, immers na klink dient er dieper ontwaterd te worden en na diepere ontwatering volgt klink.

Hierdoor is het gebied van De Alde Feanen, waar dit proces niet optrad omdat het voor de boezem bleef liggen, hoger komen te liggen dan de omgeving, waardoor het gebied is gaan functioneren als inzijgingsgebied. Het water wordt weggetrokken naar de omgeving. De aanvoer van grondwater is daarmee grotendeels vervallen en het gebied wordt alleen nog maar gevoed door het boezemwater. Dit boezemwater is echter in dezelfde periode als waarin het ontwateringsproces plaatsvond sterk in kwaliteit verslechterd. Het mengsel van grond- en oppervlaktewater is dus dubbel aangetast: wegvallen van de relatief voedselarme component én versterking van het steeds voedselrijker geworden aandeel oppervlaktewater. Deze knelpunten zijn intern niet/nauwelijks oplosbaar. Binnen het gebied kan men feitelijk alleen proberen de kwaliteit van het oppervlaktewater zo goed mogelijk te houden, deels door het te isoleren van de rest van het boezemwater. Daardoor neemt de invloed van het regenwater toe. Toereikend is die oplossing niet want met name in de hooilanden leidt, bij wegvallen van kwelstromen, de zure invloed van dit regenwater ook tot problemen.

Ontbreken dynamiek

Een belangrijk ander probleem wordt gevormd door het ontbreken van landschappelijke dynamiek. In paragraaf 1.5 is deze dynamiek beschreven. Veenvorming (daar waar water stagneert) en erosie (door overstromingen) zorgden voor een voortdurend afwisseling en vernieuwing van processen.

Door een vergaande regulatie zijn deze dynamische factoren grotendeels verdwenen. De waterhuishouding wordt overwegend bepaald door het beheer van de boezemwateren, waarbij vanaf 1970 een vast streefpeil gehanteerd wordt. Lagen in het begin van de twintigste eeuw de meeste gronden nog voor een onbeheerste boezem, daarna werden vele gronden omgevormd tot zomerpolder ('s zomers door bemaling droog, 's winters onder water) en vaak later tot winterpolders (jaarrond gereguleerd). Kortom, een steeds verdere inperking van de dynamiek.

Het wegvallen van de dynamiek zorgt ervoor dat de successie in de drogere delen ongehinderd voort kan gaan met een versnelde vorming naar moerasbos.

Terugval en stagnatie van verlandingsprocessen onder invloed van plotselinge inundatie komt vrijwel niet meer voor.

Bovenstaande knelpunten (verandering samenstelling water en ontbreken dynamiek) veroorzaken daarmee een kloof in de successiereeks zoals beschreven in paragraaf 1.6.

Nadelige beïnvloeding recreatie

Hoewel het gebied dus onder invloed staat van deze wijzigingen, kent het grote natuurwaarden. Een deel van die waarden is te baseren op de *historische processen* (soms als relict), een deel ook op *nieuwe onderdelen* en een deel ook op het *grote totaal-areaal* van het gebied. Met name de natuurwaarden die hun bestaan ontleen aan de nu kwetsbare verlandingsprocessen alsook de natuurwaarden die voortvloeien uit het voorkomen van relatief omvangrijke (rust) gebieden kunnen nadelig beïnvloed worden door het geïntensiverde recreatief gebruik. Dit uit zich in:

- verslechtering van de milieu-omstandigheden;
- fysieke aantasting van kwetsbare vegetaties;
- verstoring van voortplantings- en rustgebieden van faunasoorten.

De verslechtering van de milieu-omstandigheden vindt plaats doordat de recreatievaart gezien kan worden als een grote mixer in het water, waaraan zij zelf tevens een substantieel aandeel van verontreiniging toevoegt (mede doordat vuilwatertanks ontbreken). Daarmee wordt het probleem van het successiegat vergroot.

Fysieke aantasting van vegetaties vindt plaats in wateren waar verlanding op gang komt, maar waar door de boten de vegetatie veelvuldig wordt kapotgevaan. Verder worden door de golfslag de oevers aangetast. Ook hier geldt weer dat het ene probleem samenhangt met het andere: de snoeken vinden door het verdwijnen van waterplanten geen schuilplaats meer, de brasem rukt op en ploegt de modderige bodem om, de bootschroeven vermengen het troebele geheel. Met andere woorden: ook daar waar door een verbeterde algemene (boezem)waterkwaliteit kansen ontstaan voor verlanding, zijn het de fysieke aantastingen die het proces verstoren.

Verstoring vindt plaats vanwege de fijnmazige doorsnijding van het gebied met bevaarbaar water. Dat is vooral een probleem in het voortplantingsseizoen, wanneer vele soorten extra gevoelig zijn voor verstoring alsook in het winterseizoen wanneer grote groepen overwinteraars en doortrekkers zijn aangewezen op de plassen om daar tot rust te komen en aan te sterken.

Meerdere referenties landschappelijk beeld

Een belangrijk discussiepunt betreft de wijze waarop het laagveengebied er landschappelijk uit zou moeten zien (mate van openheid) en welke beheervormen daarbij passen. Moerasbossen maken onlosmakelijk onderdeel uit van het laagveenlandschap. In het verleden is deze component onder invloed van menselijke invloed tot een minimum beperkt geweest. Wanneer aan dit landschap gerefereerd wordt, dan zal een landschap waarin alle componenten van het laagveen voorkomen (dus ook bos) al snel te “dicht” bevonden worden. Bosvorming beïnvloedt tegelijkertijd ook (half)natuurlijke waarden die bij uitstek gebonden zijn aan de open gebieden. Met name weidevogels hebben zich deze gebieden toegeëigend en daarmee zowel belangrijke natuurwaarden als belevingswaarden aan het gebied toegevoegd. Opslag in de open gebieden zal er toe kunnen leiden dat deze waarden in het geding komen.

Onvoldoende inzicht in waarde cultuurhistorische waarden

Ook op het gebied van de cultuurhistorie bestaat het knelpunt vooral uit de referentie. Algemeen kan worden gesteld dat de structuur van de ontginning een belangrijke basis vormt voor de cultuurhistorische waardering. Die structuur zou onder invloed van natuurontwikkeling verloren kunnen gaan. Daarnaast zijn er nog diverse elementen in het gebied die ook wat vertellen over de wordingsgeschiedenis van het gebied. Momenteel is niet precies bekend in hoeverre alle onderdelen behoudenswaard zijn.

Oevers en kaden

Knelpunt betreft de erosie van oevers als gevolg van beroeps- en recreatievaart, die ook van invloed is op de stabiliteit van kaden. Wanneer een oever afkalft, vermindert dit de stabiliteit van de achterliggende kade. Daarnaast wordt het gebied gekenmerkt door een zettingsgevoelige ondergrond (veen).

3.1.2 Kansen

Nieuwe natuur

Zoals aangegeven is de hydrologische problematiek niet alleen binnen De Alde Feanen op te lossen. Wel zijn er mogelijkheden om op kleinere schaal de knelpunten af te zwakken en lokale kansen te benutten.

Met de herinrichtingsprojecten is er een kans van formaat ontstaan voor het ontwikkelen van natuurwaarden, aansluitend bij de kern van De Alde Feanen. Door het opzetten van water in de om de kern van De Alde Feanen liggende gebieden kan een deel van de wegzijging worden beperkt. Tegelijkertijd ontstaan in die gebieden met verhoogde waterstand zelf nieuwe kansen voor natuurontwikkeling. Tevens zijn er plekken binnen de grenzen van het Nationaal Park, met name in het oostelijk deel, waar zich nog lokale kwelstromen voordoen. Door functieverandering van die gebieden naar natuur met een afgestemd beheer kan juist op die plaatsen waardevolle nieuwe natuur ontstaan.

Verbeterende kwaliteit boezemwater

Belangrijk gegeven is ook dat de kwaliteit van de boezemwateren langzaam verbeterd is. Nog altijd worden de gehanteerde (MTR)normen voor stikstof en fosfaat in de boezemwateren overschreden, maar voor fosfaat is er wel een dalende trend waarneembaar, evenals voor chlorofyl. Tot op heden wordt geconstateerd dat daar waar sprake is van terugkeer van waterplanten, die verbetering nog niet stabiel is (Claassen, 2003). Een andere signaal dat duidt op verbetering van het boezemwater, is bijvoorbeeld de toename van de driehoeks-mossel, een soort die schoon water behoeft.

Gewenste berging

Kansen voor een dynamischer waterbeheer zijn gelegen in nieuwe visies op het waterbeleid, waarin wordt gestreefd naar meer ruimte voor het bergen en afvoeren van water om situaties van (toekomstige) wateroverlast te beperken. Hoewel de waterkwaliteit van het boezemwater is verbeterd, is inundatie van bestaande natuurgebieden niet altijd wenselijk, zeker niet op die plaatsen waar zich kwetsbare schrale vegetaties voordoen. In andere situaties (moeras-vegetaties) zijn de mogelijkheden groter.

In een studie naar geschiktheid van waterberging zijn ook binnen De Alde Feanen enkele gebieden met potenties voor berging aangegeven: delen van De Burd en It Eilân, delen van de Bolderen en de net buiten het Nationaal Park gelegen Kraanlân (Altenburg & Wymenga, 1999).

Maar ook door intern beheer kan men door het periodiek afwisselen van waterpeilen een bepaalde dynamiek van het laagveenlandschap nabootsen. In de Jan Durkspolder gebeurt dit reeds. Na een aantal jaren van inundatie zal weer drooglegging kunnen plaatsvinden. Dan ontstaan rietvegetaties die vervolgens weer teruggedrongen worden door nieuwe inundaties.

Waterkwaliteitsverbetering binnen De Alde Feanen

Kansen liggen er tenslotte door intern te streven naar een verbetering van de milieukwaliteit. Dit kan met name door de lozing van vuilwater vanuit de (recreatie)vaart binnen De Alde Feanen terug te dringen. Fysieke aantasting kan worden voorkomen door een betere verdeling van vaarbewegingen over het gebied zodanig dat verlanding vanuit oevers opnieuw een kans krijgt. Verstoring kan worden beperkt door gebieden tijdens kwetsbare perioden te (blijven) ontzien en de voorwaarden daartoe aan te scherpen.

Vastleggen landschapsbeeld

Door nadere afspraken te maken over de verdeling van landschappelijk open en gesloten gebieden en de wijze waarop beheer plaatsvindt, kan er voor een langere termijn overeenstemming zijn over het landschappelijk beeld van het gebied.

Zicht op waarden van het cultuurhistorisch erfgoed

Tenslotte kan in dit Beheer- en Inrichtingsplan opdracht gegeven worden voor het nader in beeld brengen van diverse cultuurhistorische gegevens en elementen, de mate waarin ze uniek, gaaf en representatief zijn en of en hoe ze vervolgens behouden zouden moeten blijven.

Oevers en kaden

Het aspect van de integrale veiligheid is in delen van De Alde Feanen minder van belang doordat het achterliggende gebied een natuurfunctie heeft. Dit biedt kansen voor een goede landschappelijke inpassing van oevers en kaden in het gebied, aansluitend op de natuurfunctie. Er kan gekozen worden voor het zoveel mogelijk toepassen van robuuste natuurvriendelijke oeverconstructies, om de ecologische potenties van het gebied te versterken. Constructies voor het kunnen afmeren van recreatievaart en rondvaart kunnen hierop aansluiten.

3.2 Knelpunten en kansen op het gebied van recreatie

3.2.1 Knelpunten

Geen eigen gezicht

Een belangrijk knelpunt is het feit dat vanuit de recreatie gezien De Alde Feanen nog onvoldoende is gepositioneerd als een gebied met een eigen identiteit. Uiteraard erkent men het belang van de wisselwerking tussen natuur en recreatie, maar tegelijkertijd hinkt men vaak op twee gedachten. Het gebied heeft daarom recreatief gezien nog niet echt een eigen gezicht, niet binnen het geheel van de Friese Meren, maar ook niet binnen het landschap van het Lage Midden.

Evenwicht natuur-recreatie onder druk

De belangrijkste effecten van recreatie op natuur zijn samen te vatten in termen van verstoring en van fysieke aantasting van waardevolle natuur (zie daarvoor onder knelpunten en kansen op het gebied van natuur). In de huidige situatie heeft zich een zekere mate van evenwicht uitgekristalliseerd, in die zin dat de natuurwaarden zich hebben geschikt naar het thans aanwezige recreatieve gebruik. Het beschouwen van dit huidige evenwicht als een status-quo voor de toekomst is echter niet reëel, gezien enerzijds een toenemend gebruik van het gebied (al was het maar door externe factoren als uitbreiding jachthaven, wonen aan het water, etc) en anderzijds de opdracht vanuit het Nationaal Park de natuurwaarden in het gebied te behouden en te verbeteren.

Beroepsvaart doorkruist recreatieve kwaliteit

Een belangrijk knelpunt wordt gevormd door de beroepsvaart in het gebied. De huidige vaarroute gaat vanaf het Prinses Margrietkanaal via Langesleat/Headamsleat en via Wijde Ee/Monnikesleat naar de haven van Drachten en vice versa. Daardoor ontstaat een letterlijke kruising van belangen ter hoogte van It Wiid: juist daar vinden -dwars over de Langesleat- het grootste aantal vaarbewegingen in het park plaats. Dit levert soms gevaarlijke situaties en zeker een gevoel van onveiligheid op. Dat zou nog toenemen als het voornemen om het gebruik van langzamere vaartuigen (kano, roeiboot, fluisterboot) te stimuleren vruchten afwerpt. Alternatieve tracés voor de beroepsvaart zijn in het verleden onderzocht (Arcadis, 2000), maar niet uitgevoerd.

Recreatievormen in elkaars vaarwater

Ook de menging van diverse recreatievormen op het water levert problemen op, met name in de kleinere wateren waar zowel kleinere, langzamere alsook grotere, snellere vaartuigen gebruik van maken. Significant is de zeer grote mate van ergernis aan het te snel varen, zoals opgetekend in het recreatieonderzoek. Kleinere boten die in de verdrukking komen van grotere, de last van uitlaatgassen, het fysieke gevaar en het gevoel van onveiligheid spelen daarbij een rol. Hoewel deze verschijnselen vooral optreden in het hoogseizoen is het geen beeld dat past bij een Nationaal Park. Ook geluidsoverlast van zowel boten als gasten komt voor als vorm van verstoring en ergernis.

Verschillende wensen en problemen ten aanzien van duurzaam gebruik wateren

Mede door erosie van oevers is er sprake van verondieping van vaarten. Zonder beheer zouden delen van De Alde Feanen op den duur onbevaarbaar worden. Er is dus baggerbeheer nodig. Vanuit natuurbeheer zou dit niet overal even wenselijk zijn. Tegelijkertijd is er vraag naar uitbreiding van de mogelijkheden voor ongestoorde stille, kleinere vaarroutes, welke momenteel slechts zeer beperkt aanwezig zijn. Dat betekent dat de functie van de wateren (specifiek de bevaarbaarheid van de wateren) enerzijds en onderhoud- en baggerbeheer anderzijds op elkaar afgestemd moeten worden.

Effecten van recreatie op natuurwaarden

De effecten van de recreatieve activiteiten in de zin van verontreiniging, verstoring en fysieke aantasting zijn onder de knelpunten bij natuur beschreven.

Onvoldoende aanbod en structuur landgebonden natuurgerichte recreatie

Het aanbod van routegebonden structuren is momenteel nog onvoldoende, hoewel hier in het kader van de landinrichtingsprojecten verbetering komt. De onderlinge structuur behoeft nog verbetering. Met name wat betreft de langere, doorgaande wandel- en fietsroutes is het gebied een witte vlek op de kaart. Daarnaast vragen ook de (fiets)verbindingen met de omringende bevolkingsconcentraties de aandacht.

Nog geen samenhangende activiteiten

Coördinatie en afstemming van op het Nationaal Park gerichte activiteiten is nog vrijwel niet aan de orde. Activiteiten als excursies zijn onvoldoende bij iedereen in beeld. Er is nog geen integrale activiteitenkalender en er ontbreken arrangementen waarin het Nationaal Park een rol speelt.

Landschappelijk inbedding en (cultuurhistorische) identiteit

Tenslotte vormt de landschappelijke beleving van het gebied een aandachtspunt: er zijn klachten over de uitstraling van (verbouwde) vakantiewoningen in het gebied. Ook het effect van toenemende verlichting wordt als een bedreiging voor een van de kwaliteiten (duisternis) van het gebied ervaren. Die uitstraling staat de beleving van het gebied als een authentiek laagveenlandschap in de weg.

3.2.2 Kansen

Eén gedachtengoed

Een grote kans ligt er om, gekatalyseerd door het Beheer- en Inrichtingsplan, de tweeslachtige houding ten aanzien van natuur- en recreatiemogelijkheden te versmelten tot één gedachtengoed: hoe het Nationaal Park als keurmerk van een natuurgericht recreatiegebied kan worden opgevat. Dat vergt aanpassingen in beleid/beheer zoals elders in dit plan wordt verwoord, maar zeker ook erkenning daarvan en de wil dit als boodschap uit te dragen. Dat wil níet zeggen dat andere vormen van recreatievormen drastisch moeten worden teruggebracht, maar wél dat de omstandigheden voor natuurgerichte vormen optimaal worden. Daarmee zet men het gebied als groene stip op de kaart temidden van de Friese Meren of het Lage Midden.

Varen in een goede dimensie

Vanuit het Nationaal Park De Alde Feanen zou iedere vorm van varen in het gebied eigen mogelijkheden moeten verkrijgen, bij voorkeur in de vorm van ontmenging. Ten aanzien van de beroepsvaart zal het Overlegorgaan optreden als pleitbezorger voor het beperken van c.q. blijven zoeken naar alternatieven voor de beroepsvaart dóór het Nationaal Park. Verder zijn er in het kader van het Nationaal Park mogelijkheden voor de uitbreiding van het gebruik van kleine, stille boten, voor stimuleringsmaatregelen voor het gebruik en de verhuur van dit type boten en voor de snelheidsbeperking van vaartuigen. In hoofdstuk 6 van dit Beheer- en Inrichtingsplan wordt dit verder uitgewerkt.

Verbreding doelgroepen

Als gezorgd wordt voor een aantrekkelijk aanvullend alternatief voor de kleine vaart, is een thans nog zeer beperkt aanwezige doelgroep van actieve natuurgerichte recreanten aan te spreken. Deze natuurgerichte doelgroep is veelal actief ingesteld, vraagt vaak om goede begeleidende voorzieningen, is kapitaalkrachtig, kortom zal ook interessant zijn voor de ondernemers. Het gaat niet om verdringing van doelgroepen (omdat het overige recreatieaanbod niet ingrijpend veranderd, zullen de bestaande doelgroepen blijven komen) maar om een verbreding.

Nieuw bezoekerscentrum

Tegelijkertijd zal het bezoekerscentrum een onmiskenbare rol gaan spelen in de sturing van recreanten, het centrum vervult daartoe verschillende functies (zie bij voorlichting en educatie). Omdat het bezoekerscentrum dienst doet enerzijds als servicepunt, waar bezoekers op afkomen, en anderzijds als vertrekpunt, waarmee bezoekers over het gebied worden verspreid, zal het centrum bijdragen in de verdeling van bezoekersstromen.

Nieuwe communicatiemiddelen en trends

Nieuwe middelen, zoals de internetsite van het Nationaal Park, bieden goede aanknopingspunten in het onder de aandacht brengen van (nieuwe) recreatievormen. Door het kunnen bekijken en/of downloaden van activiteiten-agenda's, routes, voorzieningen (ook op het gebied van verhuur van boten of fietsen) worden extra stimulansen gegeven. Het gebruik van GPS, met name bij vaartuigen, maar ook in toenemende mate bij fietsers/wandelaars (geo-caching), kan nog eens inspelen op het gericht benutten van routes. Door het inspelen op nieuwe relevante trends zijn er kansen te benutten en daarmee de belangstelling voor het Nationaal Park te vergroten.

Extra budgetten

Het beschikbare budget van het Nationaal Park De Alde Feanen draagt gedeeltelijk bij aan het bereiken van het ambitieniveau van het Park. Daarom is het goed te beseffen dat vele recreatiegebonden middelen ook vanuit de instrumenten van het Friese Meren-project en de herinrichtingsprojecten zijn aan te vullen. Binnen de eerste projecten is er ruimte voor de financiering van bagger-beleid, herstructurering en realisatie van voorzieningen. In het kader van de herinrichting worden middelen gereserveerd voor de aanleg van recreatieve routes. Ook aanboring van andere bronnen kan in het kader van een Nationaal Park veelal gemakkelijker tot stand komen.

Mobility and National Park (Mopark)

In het kader van het "Interreg IIIb Noordzee Programma" wordt samengewerkt door een aantal Europese Nationale Parken, te weten Loch Lomond and the Trossachs National Park en Peak District National Park (Engeland), Hardanger-vida National Park (Noorwegen), Vildmose National Park (Denemarken), Schleswig Holsteinisches Wattenmeer National Park (Duitsland) en de Nationale Parken De Weerribben en De Alde Feanen (Nederland). Kern van het Mopark-project is het in goede banen leiden van mobiliteit in Nationale Parken, zodat een basis wordt gerealiseerd voor de ontwikkeling van natuurlijke kwaliteiten, sociale activiteiten en economische vooruitgang. Gestreefd wordt naar het uitbreiden van toeristische mogelijkheden die gebaseerd zijn op het genieten van de natuur zonder deze te schaden. Er wordt daarbij ingezet op proefprojecten ("pilots"), waarbij milieuvriendelijke technologieën op een praktische wijze worden toegepast.

3.3 Kansen en knelpunten op het gebied van voorlichting en educatie

3.3.1 Knelpunten

Pril stadium

Bedacht moet worden dat het Nationaal Park De Alde Feanen en daarmee ook het aanbod vanuit voorlichting en educatie nog in een pril stadium is.

De wijze waarop communicatie onder de vlag van het Nationaal Park zal kunnen plaatsvinden, is dan ook tot nog toe niet integraal uitgewerkt. Een duidelijke keuze inzake doelen, doelgroepen en toe te passen middelen is nog te maken, met dien verstande dat enkele zaken voortvarend op de rails zijn gezet (zie onder beschrijving).

Nog niet duidelijk welk verhaal wordt verteld

De visie waarop voorlichting en educatie de waarden van het Nationaal Park wil uitzetten ontbreekt vooralsnog. Belangrijke vraag daarbij is hoe het Nationaal Park wordt gepositioneerd en op welke aspecten de nadruk wordt gelegd.

Voorlichting en educatie dient nog een weg te vinden in hoe enerzijds de natuurdoelen van het Nationaal Park ondersteund worden en hoe anderzijds afstemming bereikt wordt met de recreatieve doelen.

Samenwerking met andere partijen nog niet van de grond

Communicatie en afstemming met partijen in de omgeving van het Nationaal Park (en daarvan gebruik makend) heeft momenteel nog weinig voeten in aarde. Een samenhangend aanbod van educatief- en voorlichtingsmateriaal is er nog niet; hetzelfde geldt voor het aanbod van activiteiten, arrangementen, etc. Ook publicitair gezien zijn er op dit gebied nog verbeteringen mogelijk; persbeleid, uitgifte activiteitenkalender zijn nog niet uitgewerkt.

De relatie van voorlichting en educatie met recreatie is nog onvoldoende uitgekristalliseerd. Recreatieondernemers spelen vooralsnog in de communicatie over natuurwaarden (en daaraan gekoppelde gedragsregels) een (te) kleine rol.

Werken aan een netwerk

Vrijwilligers, die bijdragen aan de begeleiding van excursies, veldwerk, cursussen etc. zijn momenteel vooral vanuit de terreinbeheerder actief. Dat zal gezien de uitbreiding van dergelijke activiteiten en de onmisbaarheid van deze steun in de toekomst niet toereikend zijn.

Verder ontbreekt momenteel nog een "loketfunctie" van het Nationaal Park, het bezoekers-centrum is er dan ook nog niet.

De aandacht die momenteel besteed wordt aan de toegankelijkheid van informatie én het Nationaal Park voor gehandicapten is nog onderbelicht.

Inspelen op trends

Naast deze plaatsgebonden aandachtspunten, zijn er ook algemene of landelijke (potentiële) knelpunten. In de analyse van Oranjewoud worden onder andere genoemd: oververzadiging van informatie bij mensen, grote concurrentie tussen educatieve/recreatieve mogelijkheden, afname van belangstelling voor vrijwilligerswerk, teruglopende bezoekersaantallen bij kleinschalige educatieve parken ten koste van grootschaliger belevenisparken, toenemende eisen van bezoekers op gebied van service.

3.3.2 Kansen en ontwikkelingen

Nationaal Park schept faciliteiten

De belangrijkste kans om op het gebied van educatie en voorlichting meer eenheid te verkrijgen ligt in de oprichting van het Nationaal Park zelf en in faciliteiten/budgetten die daaraan zijn gekoppeld.

In het BIP worden de hoofddoelen op het gebied van voorlichting en educatie aangegeven. In een plancycclus van meerjarenplannen en jaarprogramma's wordt dit in de toekomst steeds geëvalueerd en verder ingevuld.

Etiket als bindende factor

Het etiket Nationaal Park zal kunnen dienen als bindmiddel waarmee ook de contacten met de betrokkenen bij het Nationaal Park zijn te verbeteren. Zeker ook met partijen en ondernemers die enerzijds van de titel zullen kunnen profiteren en anderzijds ook bijdragen zullen moeten leveren om die titel waar te blijven maken.

Voorals ook wanneer deze partijen een intermediaire functie vervullen richting bezoekers en recreanten, zijn er grote (wederzijdse) meerwaarden. Te denken daarbij is aan watersport-ondernemingen, rondvaartbedrijven, campings/bungalowparken, etc. Via hen kan een groot publiek worden bereikt. Wellicht zijn samenwerkingsverbanden mogelijk, zowel met betrekking tot activiteiten als voorlichtingsmateriaal.

Grote en groeiende betrokkenheid

Met de communicatie in het kader van de opstelling van het Beheer- en Inrichtingsplan is een belangrijke stap gemaakt in de contacten met vele betrokkenen bij het Nationaal Park.

Men is verder al begonnen met "kennismakingscursussen", een waardevol initiatief om meerdere mensen bij het Park betrokken te krijgen. Dergelijke cursussen kunnen een vervolg krijgen, zodat cursisten ook zelf een rol kunnen krijgen in gids, veldwerkbegeleider etc.

Bezoekerscentrum in de steigers

Een kans van formaat is het bezoekerscentrum. Loketfunctie, ontvangstfunctie, servicefunctie, startplaats, vergaderlocatie, activiteitencentrum en een bescheiden horecafunctie kunnen van het centrum een werkelijke spil van het Nationaal Park maken. Zowel het bedienen van de bewoners van de streek als het ontvangen en begeleiden van de bezoeker kan hier worden samengebracht. Samenwerking met het landbouwmuseum kan de exploitatie vergemakkelijken.

Nieuwe middelen, nieuwe trends en nieuwe uitdagingen

Diverse kansen liggen er ook in diverse trends onder bezoekers en recreanten. Genoemd kunnen worden: meer ouderen, meer medelanders, meer individuele activiteiten, meer gericht op beleving, meer gericht op comfort, meer gericht op authenticiteit, meer gericht op veiligheid en milieu.

4. Visies en doelen

4.1 Algemeen: kaders voor visie en doelen

De Alde Feanen kwalificeert zich als Nationaal Park vanwege een aantal samenhangende redenen:

- het is op nationale schaal een gebied met een bijzondere landschapsecologische gesteldheid;
- in zijn totaliteit omvat het gebied een areaal dat de minimumgrens voor dergelijke parken (1000 ha) overschrijdt;
- het gebied leent zich goed voor natuurgericht recreatief medegebruik.

Het voldoet daarmee aan de definitie van de Nationale Parken in Nederland, zoals geformuleerd in het Structuurschema Groene Ruimte II (2002) en waarvan de omschrijving aansluit bij de internationale definitie van Nationale Parken.

Kader: omschrijving Nationaal Park

In mondiaal verband (IUCN; Internationaal Union for Conservation of Nature and Natural Resources) heeft Nederland zich verplicht om (relatief) grootschalige gebieden die één of meer nationaal of internationaal belangrijke ecosystemen vertegenwoordigen, als nationaal park aan te wijzen.

Nationale Parken in Nederland zijn grote aaneengesloten gebieden van tenminste 1.000 ha, bestaande uit natuur-terreinen, wateren en/of bossen, met een bijzonder planten- en dierenleven en hoge belevingswaarde. Daarnaast kunnen Nationale Parken ook cultuurgronden bevatten, al dan niet als onderdeel van de EHS. Tevens zijn er goede mogelijkheden voor recreatief medegebruik. In Nationale Parken worden natuurbeheer en natuurontwikkeling geïntensiveerd, worden natuur- en milieueducatie sterk gestimuleerd en worden natuurgerichte recreatie en onderzoek bevorderd.

Nationale Parken hebben doelen die voortvloeien uit bovenstaande omschrijving; deze luiden:

- **natuurbehoud en -ontwikkeling**
- **recreatief medegebruik**
- **voorlichting en educatie**
- **wetenschappelijk onderzoek**

Deze aspecten maken onderdeel uit van de hoofddoelstelling en zullen in de volgende paragrafen nader worden uitgewerkt.

Belangrijke kaders worden verder gevormd door de instandhoudingsdoelen, die voortvloeien uit de aanwijzing van het gebied als speciale beschermingszone (SBZ) in het kader van de Vogel- en Habitatrichtlijn (zie daarvoor hoofdstuk 2).

4.2 Hoofddoelen

De hoofddoelstellingen zijn gebaseerd op de aan de Nationale Parken toegekende opdracht om natuurbehoud en -ontwikkeling, recreatief medegebruik, voorlichting en educatie alsook wetenschappelijk onderzoek te behartigen.

1. Hoofddoelstellingen op het gebied van natuur, landschap en cultuurhistorie

- 1a Het behouden en ontwikkelen van De Alde Feanen als een belangrijk natuurkerngebied binnen de Ecologische Hoofdstructuur en robuuste verbinding van de Natte As
- 1b Het behouden en ontwikkelen van De Alde Feanen als een omvangrijk en gedifferentieerd laagveenlandschap door middel van herstel en ontwikkeling van sturende (landschapsecologische) randvoorwaarden van hydrologie, dynamiek en duurzaamheid
- 1c Het behouden en ontwikkelen van aan het laagveenlandschap gekoppelde levensgemeenschappen en biodiversiteit door middel van een beheer dat ruimte biedt aan typisch natuurlijke dynamiek en processen alsook aan karakteristieke halfnatuurlijke componenten
- 1d Het behouden en ontwikkelen van landschappelijke en cultuurhistorische componenten die de wording van het laagveenlandschap zichtbaar maken en verklaren
- 1e Het verbeteren en optimaliseren van de oppervlaktewaterkwaliteit als sturende randvoorwaarde voor en drager van de ontwikkeling van natuurwaarden in De Alde Feanen

2. Hoofddoelstellingen op het gebied van recreatie

- 2a Het optimaliseren van de belevingswaarden van het laagveenlandschap waarbij de beleving van de kenmerken natuur, rust, stilte en duisternis blijvend mogelijk is
- 2b Het optimaliseren en differentieren van de gebruiksmogelijkheden van het gebied zodat een diversiteit aan recreatieve gebruikers zich thuisvoelt in het Nationaal Park
- 2c Het stimuleren van natuurgerichte recreatievormen die de specifieke kenmerken van het Nationaal Park ondersteunen
- 2d Het samenwerken met recreatieve aanbieders en gebruikers ter bevordering van een afgestemd totaal-aanbod van producten, activiteiten en arrangementen

3. Hoofddoelstellingen op het gebied van voorlichting en educatie

- 3a Het uitdragen van de identiteit van De Alde Feanen als gedifferentieerd laagveenlandschap met optimale mogelijkheden voor beleving van natuur, rust, stilte en duisternis
- 3b Het onderhouden en vergroten van de betrokkenheid met en het draagvlak voor het Nationaal Park De Alde Feanen
- 3c Het vergroten van kennis van en inzicht in het ontstaan, de gebiedskenmerken en de waarden van het gebied De Alde Feanen
- 3d Het uitdragen en toelichten van de (achtergronden van) activiteiten en maatregelen die voortvloeien uit dit Beheer- en Inrichtingsplan

4. Hoofddoelstellingen op het gebied van onderzoek

NB: Doelstelling 4 wordt uitgewerkt onder de eerste drie doelstellingen

- 4a Het ruimte bieden aan (wetenschappelijk) onderzoek op het gebied van natuur, landschap, cultuurhistorie, recreatie, educatie en voorlichting
- 4b Het stimuleren en ondersteunen van (toegepast) onderzoek dat relevant is voor beheer en inrichting van het Nationaal Park

Evaluatie

In 2010 zal een evaluatie van de ontwikkelingen in het gebied plaatsvinden. Indien uit de vervolgonderzoeken op het gebied van natuurontwikkeling en recreatie blijkt dat de natuurwaarden in De Alde Feanen achteruit zijn gegaan, zullen (aanvullende) maatregelen worden getroffen. Hierover zal in 2010 afzonderlijk worden besloten door het Overlegorgaan Nationaal Park De Alde Feanen.

Indien de uitwerking van de doelstellingen genoemd onder 2 t/m 4 een significant negatief effect hebben op de doelen genoemd onder doelstelling 1 zullen deze niet uitgevoerd kunnen worden.

4.3 Integrale visie langere termijn

De Alde Feanen in 2010

In 2004 stonden de betrokkenen bij De Alde Feanen bij de instelling van het gebied als Nationaal Park voor de moeilijke opgave het (bestaande) evenwicht tussen natuur en recreatie voor de toekomst veilig te stellen.

Hoewel er sprake was van een zekere mate van evenwicht, was niet duidelijk of dit evenwicht stabiel genoeg was voor een adequate bescherming van natuurwaarden in de toekomst.

Enerzijds werden ontwikkelingen onderkend die wezen op een toename van het recreatieve gebruik, zoals de uitbreiding van jachthavens en wonen aan het water, versterking van de Friese meren etc. Anderzijds was er de wettelijke bescherming van het gebied door de aanwijzingen in het kader van de Vogel- en Habitatrichtlijn, waarmee een stringenter kader geschapen werd.

In het kader van het Nationaal Park is besloten tot het zo harmonieus mogelijk naast elkaar laten bestaan van natuur en recreatie. Daarbij is de bestaande recreatieve zonering gehandhaafd, zijn geen extra beperkingen voor de recreatie opgelegd en er is geen kwantitatieve afgrendeling van de groei van de recreatie opgelegd. Wel is aangegeven dat de natuurwaarden in en van De Alde Feanen niet verder achteruit mogen gaan.

In 2005 heeft een 0-onderzoek plaatsgevonden naar de natuurwaarden in De Alde Feanen. In 2010 heeft een evaluatie plaatsgevonden. Deze onderzoeken hebben antwoord gegeven op de vraag of de door het Overlegorgaan geformuleerde doelstelling om natuur en recreatie in evenwicht naast elkaar te laten bestaan, met de in dit plan genoemde maatregelen gerealiseerd is. Daarbij zijn de natuurwaarden niet verder onder druk komen te staan.

Door de gerichte inzet van extra financiële middelen, communicatie, promotie, voorlichting en educatie is De Alde Feanen uitgegroeid tot een uniek gebied binnen Fryslân. Tegelijkertijd heeft het gebied ook een prominente plaats verworven binnen het aanbod van natuurbelevingsgebieden in Nederland. Met nieuwe, natuurgerichte, producten hebben veel mensen kennis gemaakt met de groene waarden van het gebied.

Aan de randen van het Nationaal Park De Alde Feanen, met name ook in de nieuwe natuurontwikkelingsgebieden in het kader van de herinrichting, zijn tal van natuurgerichte voorzieningen tot stand gekomen. Dit varieert van fiets- en wandelpaden tot observatiepunten en uitkijkposten. In 2005 is een verbinding tussen Earnewâld en Warten aangelegd door het inzetten van een door zonne-energie aangedreven fietspont. Het bezoekerscentrum is gaan dienen als startpunt van vele lokale fiets-, wandel- en kanotochten. Daarnaast is ook de inbedding van het Nationaal Park in het netwerk van langere afstandspaden gerealiseerd.

Bij de start van het Nationaal Park waren er tekenen die wezen op een verbeterende waterkwaliteit. Een betere basis voor het ontstaan van initiële en dus essentiële successiestadia (prille verlandingsvegetaties) was daarmee gelegd. In een enkel kleiner water waren toen ook al af en toe onderwater-vegetaties zichtbaar.

Het op vrijwillige basis mijden van de grote plassen in de winter en de broedgebieden in het voorjaar en de zomer heeft geleid tot handhaving van de rust voor de groepen overwinterende, doortrekkende en broedende vogels.

Uit het genoemde 0-onderzoek (2005) en de evaluatie (2010) is gebleken of en hoe bovengenoemde ontwikkelingen op het gebied van verlandingsprocessen en rust zich hebben voortgezet.

In De Alde Feanen is ruimte gereserveerd voor zowel de meer natuurlijke beheervormen als cyclisch- en procesbeheer als ook voor beheervormen die beogen bepaalde, door traditioneel beheer ontstane, vegetaties dan wel weidevogel-populaties te behouden. Doordat over de verdeling hiervan bij de start ruimtelijk richtinggevend uitspraken zijn gedaan heeft dit in de planperiode vruchtbaar gewerkt. Het heeft geleid tot behoud van biodiversiteit en de ontwikkeling van nieuwe (pioniers-)vegetatie.

De recreatiesector heeft de kansen opgepakt die de stimulering van natuur-gerichte recreatie heeft geboden. Met name in het oostelijk gedeelte van De Alde Feanen is, in het kader van de herinrichting, een belangrijke ontwikkeling in gang gezet met betrekking tot de kleine, stille recreatievaart. Gekeken wordt naar mogelijkheden om deze ontwikkeling ook in andere delen van De Alde Feanen in gang te zetten. Door combinaties van andere natuurgerichte initiatieven, zoals kleinschalige verblijfsrecreatie, wandel-, fiets- en vaarverbindingen, en de onderlinge afstemming is men creatief ingesprongen op de wensen van de doelgroep die op zoek was naar een andere vorm van natuurbeleving.

5. Uitwerking doelstelling natuur, landschap en cultuurhistorie

5.1 Toekomstbeeld

Het gebied De Alde Feanen heeft zich duidelijk kunnen ontwikkelen als (robuust) natuurgebied met een versterkte binding met diverse gebieden in de omgeving. Duidelijk is dat vanuit De Alde Feanen diverse soorten weer een kans hebben gekregen zich te verspreiden in een langzaam verbeterend watermilieu zoals diverse vissoorten en onderwaterplanten.

Ook hebben andere soorten vanuit de omgeving De Alde Feanen kunnen bereiken én handhaven, zoals de (terugkeer van de) otter, ringslang, zilveren maan, grauwe klauwier, etc.

Nieuwe laagveenlandschappen zijn ontstaan in de herontwikkelingsgebieden. Met name in het oostelijk gebied heeft de hydrologische situatie kansen geboden voor het ontwikkelen van gradiëntrijke overgangen, met overgangen tussen meer en minder lithoclien (mineraalrijk) opkwellend water. In het westelijk gebied heeft men door extensivering van beheer de soortenrijke bloemrijke graslanden kunnen handhaven en door een toegesneden hooilandbeheer de schraalgras-landen weten te behouden.

Met de verbeterde kwaliteit van boezemwater is duidelijk bijgedragen aan betere randvoorwaarden van het duurzame laagveensysteem. Binnen het gebied is de vervuiling verder teruggedrongen doordat er veel meer gebruik wordt gemaakt van vuilwatertanks. Hierdoor is de kans op de ontwikkeling van verlandingsvegetaties aanzienlijk gestegen. Deze kansen komen onder andere tot uiting in het ontstaan van oevervegetaties, die door inrichtingsmaatregelen en gebruiksafspraken niet meer worden overvaren.

Het peilbeheer in met name de oostkant van het gebied is aangepast; door een hoger waterpeil is de wegzijging op sommige lokaties beperkt, zodat de invloed van grondwaterstromen zichtbaar is geworden in de vegetatieontwikkeling. Er is tevens een grotere mate van dynamiek in het peilbeheer, deels doordat terreindelen worden gebruikt als bergingsgebied, deels ook doordat een bewust cyclisch beheer wordt gehanteerd.

Het successiegat is door bovenstaande ontwikkelingen minder groot geworden, er is weer een beter evenwicht in het relatieve aandeel van de verschillende vegetatietypen. Waterplantenvegetaties en verlandingsvegetaties zijn toegenomen. De (verdeling van) vissoorten als belangrijke factor in het water-ecosysteem van De Alde Feanen is in ecologisch evenwicht en in overeenstemming met de ecologische potenties van het gebied.

De fauna in het algemeen vormt een optimale afspiegeling van het gedifferentieerde landschap. Speciale verantwoordelijkheid ten opzichte van soorten zoals benoemd in het kader van Europese richtlijnen is daarbij in acht genomen. Alle verschillende onderdelen van de laagveen-successiereeks zijn aanwezig. Dat geldt zowel door de wél als niet door de mens beïnvloedde ontwikkelingsreeksen (zie schema in paragraaf 1.7.1). Zeldzamere onderdelen, die een lange ontwikkelingsgeschiedenis kennen, zijn behouden gebleven (veenmosrietlanden, blauwgraslanden, etc). Daardoor is de biodiversiteit niet afgenomen. In tegendeel door de toenemende moerasbosontwikkeling zijn er nog diverse soorten bijgekomen.

De ontwikkeling van kleine, stille vaart is in de planperiode gestimuleerd. Het mijden van kwetsbare gebieden in De Alde Feanen in bepaalde perioden blijft gebaseerd op vrijwilligheid, tenzij blijkt dat het nagestreefde doel van rust door deze vrijwilligheid substantieel wordt ondermijnd. Andere gebiedsdelen waren reeds van recreatief medegebruik afgesloten en zijn dat gebleven. Tegelijkertijd wordt een doorgaande verbetering van de waterkwaliteit verwacht. Uit het 0-onderzoek en de evaluatie zal duidelijk moeten worden of deze factoren verklarend zijn voor de bereikte natuurwaarden.

5.2 Beleidskeuzen

Vanuit de hoofddoelstellingen en het toekomstbeeld worden vanuit het Nationaal Park de volgende beleidskeuzen accent gegeven.

Het Nationaal Park De Alde Feanen kiest voor het stimuleren van laagveen-vormingsprocessen en het opheffen van belemmeringen in de successie

Het Nationaal Park wil zich inzetten om de randvoorwaarden voor laagveen-vorming te verbeteren en te herstellen. De belangrijkste belemmeringen voor die laagveenvorming zijn gelegen in waterkwaliteit, waterpeilbeheer en fysieke aantasting vanuit het recreatieve gebruik van het gebied.

In het centrale deel van De Alde Feanen zijn verlandingsprocessen op gang te helpen door vermindering van nutriëntenbelasting en kapotvaren van initiële vegetaties. Daarom wordt in het centrale gebied gekozen voor (extra) maatregelen die dit bewerkstelligen.

In het oostelijke deel van De Alde Feanen zijn verlandingsprocessen te starten vanuit natuurontwikkeling, waarbij wisselend peilbeheer een belangrijke rol zal gaan spelen.

Daarnaast worden (lokale) vervuilingsbronnen tegengegaan en blijft het gebruik van vuilwatertanks bevorderd worden, zonodig ook in convenantvorm met o.a. de rondvaartbedrijven.

Het Nationaal Park De Alde Feanen kiest voor behoud en ontwikkeling van diverse laagveenstadia door gedifferentieerd beheer

Het Nationaal Park kiest enerzijds voor behoud van kwetsbare en zeldzame laagveenstadia en de daarvan afhankelijke soorten en anderzijds voor de mogelijkheid via laagveenvorming dergelijke stadia opnieuw te generen. Dit kan niet door een integraal beheer dat overal hetzelfde is. Wanneer nadruk ligt op behoud van laagveenstadia wordt gekozen voor actief beheer, waar mogelijkheden liggen voor natuurontwikkeling op plekken met geringe actuele natuurwaarden wordt gekozen voor een extensief beheer in de vorm van een grootschaliger c.q. cyclisch beheer. Echt passief beheer is alleen aan de orde ter plaatse van climaxstadia van moerasbos.

Het cyclisch beheer komt in grote mate overeen met een beheervorm die in het nationaal beleid is aangeduid als beheer dat past bij een “begeleid natuurlijke eenheid”. Hoewel niet aaneengesloten, zal dit beheer in De Alde Feanen minimaal 500 ha bedragen.

Het Nationaal Park De Alde Feanen kiest voor behoud en versterking van de betekenis van deelgebieden als overwinterings- en doortrekgebieden

Mede voortvloeiend uit de status van het gebied als “wetland” en als “speciale beschermingszone” acht het Nationaal Park zich verplicht deze gebieden optimaal te beschermen. Deze “rust/pleister-gebieden” omvatten de wateren Saiterpetten, de Grutte Krite en daarnaast de Wyldlannen, Laban en Headams Kampen e.o. Deze (water)gebieden worden in de betreffende perioden op basis van vrijwilligheid gemedend.

Het Nationaal Park De Alde Feanen kiest voor behoud en versterking van de betekenis van deelgebieden als leef-, rust- en voortplantingsgebied

In het voorjaarsseizoen (maart-juni) zijn diverse soorten van het gebied afhankelijk als voortplantings- of broedgebied. In deze periode zijn de betreffende soorten extra gevoelig voor verstoring. Het gaat met name om kwetsbare (rode lijst- en/of vogelrichtlijn)soorten, zoals de roerdomp. Daarom zal terughoudend worden omgegaan met toegankelijkheid van enkele centrale gebieden in die periode. Buiten die periode zijn er echter mogelijkheden het gebied in grotere mate toegankelijk te stellen.

Het Nationaal Park De Alde Feanen kiest voor versterking van de relatie van het Nationaal Park met natuurgebieden in de omgeving

Om de functie als kern- of brongebied te kunnen waarmaken acht het Nationaal Park zich ook verantwoordelijk voor het veiligstellen van de poorten naar de verbindingzones met andere natuurgebieden. Dit zal vooral bewerkstelligd moeten worden door het uitoefenen van invloed om die relaties te behouden en te versterken. Daarnaast zal in voorkomende gevallen ook het leggen van verbindingen of het opheffen van barrières richting die poortgebieden vanuit het Nationaal Park worden gestimuleerd.

5.3 Uitwerking van doelstellingen naar activiteiten en projecten

De hoofddoelstellingen zoals genoemd in hoofdstuk 4 op het gebied van natuur worden in deze paragraaf verder uitgewerkt in projecten.

1a Het behouden en ontwikkelen van De Alde Feanen als belangrijk natuurkerngebied binnen de Ecologische Hoofdstructuur en robuuste verbinding van de Natte As

Project/activiteit 1: maatregelen poortgebieden

Met deze doelstelling wordt beoogd de interne kwaliteit van het gebied te bewaken, in aansluiting op gebieden in de omgeving. Er is voor gekozen de begrenzing van het Nationaal Park helder en eenvoudig te laten zijn. Kleinere gebieden die nabij of tegen de grenzen van het Nationaal Park aanliggen zijn niet opgenomen in het Nationaal Park. Wel kunnen ze een belangrijke rol spelen als scharnierpunt naar andere terreinen. Het Nationaal Park zal, ondanks het feit dat ze formeel niet tot het park behoren, deze gebieden niet uitsluiten van ondersteunende maatregelen. Nagegaan wordt welke ondersteunende maatregelen voor deze gebieden zijn in te zetten.

1b Het behouden en ontwikkelen van De Alde Feanen als een omvangrijk en gedifferentieerd laagveenlandschap door middel van herstel en ontwikkeling van sturende landschapsecologische randvoorwaarden van hydrologie, dynamiek en duurzaamheid

Project/activiteit 1: natuurontwikkeling

Dit project is een verzameling van diverse deelprojecten die op diverse plaatsen in het herinrichtingsproject De Alde Feanen aan de orde zijn. De omvorming naar natuur biedt grote kansen op versterking van natuurwaarden, waarbij verschillende accenten zijn te leggen:

- natuurontwikkelingsprojecten die met name zijn bedoeld om (lokale) potenties te benutten. Met name in het oosten van het park liggen terreinen onder invloed van kwel, waardoor mogelijkheden ontstaan voor ontwikkeling van specifieke kwel-afhankelijke vegetaties. Hier zijn hoge waterpeilen niet wenselijk, omdat daarmee de kwel wordt onderdrukt;
- natuurontwikkelingsprojecten die mede zijn bedoeld als buffering, in die zin dat hier hogere waterpeilen gewenst zijn, om zodoende ook de wegzijging uit de terreinen in het boezemgebied te verminderen.

Project/activiteit 2: externe verbetering hydrologie (kwantitatief/kwalitatief)

Dit project is vanuit het Nationaal Park niet direct aan te sturen. Wel zal het Nationaal Park indirect een rol kunnen spelen in het uitdragen van het levensbelang van herstel van deze randvoorwaarde voor een gezond laagveenlandschap met helder water. Een activiteit die dus vooral op het niveau van beleidsbeïnvloeding enerzijds en voorlichting en educatie anderzijds gestalte zal moeten krijgen.

1c Het behouden en ontwikkelen van aan bovengenoemd laagveenlandschap gekoppelde levensgemeenschappen en biodiversiteit door middel van een beheer dat ruimte biedt aan typisch natuurlijke dynamiek alsook aan karakteristieke halfnatuurlijke componenten

Project/activiteit 1: toepassing diverse beheerprincipes (zie Kaart 4).

In paragraaf 1.6 is uiteengezet dat het laagveencomplex bestaat uit verschillende onderdelen, deel uitmakend van een successiereeks, variërend van de waterfase, via jonge tot oude verlandingsfasen. De reeksen zijn te scheiden naar wel en geen beïnvloeding door de mensen (en alle tussenvormen). Zowel de niet-beïnvloede onderdelen als de wel-beheerde levensgemeenschappen dragen bij aan de biodiversiteit van het gebied en zijn daarom waardevol. Het doel is dat de verschillende onderdelen ook in de toekomst een plek krijgen in het laagveencomplex, niet persé permanent op dezelfde plaats maar wel met een permanent aandeel in het geheel. Daarvoor is een range van beheerprincipes nodig. In het intermezzo hieronder wordt aangegeven wat die range inhoudt en waar de verschillende principes van toepassing zijn. Daar waar sprake is van (open) water geldt over het algemeen een principe van passief beheer. Wel is rekening te houden met een selectief baggerbeleid (zie daarvoor project 3 onder doelstelling 2b). Zie ook het kader op pagina 76.

Project/activiteit 2: bescherming broedgebieden

Het behoud van biodiversiteit vergt een bescherming van kwetsbare soorten in kwetsbare perioden. Het (al dan niet bewust) in broedtijd bevaren van de kwetsbare gebieden veroorzaakt verstoring en bovendien irritatie op bij diegenen die deze terreinen wel bewust mijden en ondermijnt daarmee het draagvlak. Via extra voorlichting en communicatie wordt de oproep tot het vrijwillig mijden van deze gebieden versterkt. Indien de oproep niet het gewenste resultaat heeft, kan alsnog worden overwogen de bedoelde gebieden fysiek af te sluiten.

Project/activiteit 3: bescherming overwinteringsgebieden

Hetgeen hierboven beschreven is onder bescherming van de broedgebieden geldt ook voor de overwinteringsgebieden en met name voor de plassen, die door sommige soorten in grote getale worden gebruikt. Enkele daarvan overschrijden daarmee de internationaal gehanteerde 1% norm (meer dan 1% van de internationale noord-west Europese populatie komt op een bepaald moment voor in het gebied). Dit geldt bijvoorbeeld voor lepelaar en bonte strandloper (doortrekkers) en kol- en brandganzen (wintergasten). De te beschermen plassen zijn die gebieden waarvoor thans ook al de oproep bestaat ze te mijden: Saiter Petten en Grutte Krite. Ook hiervoor is de inzet gebaseerd op vrijwilligheid.

Project/activiteit 4: soortenbeheer en faunabeheerplan

In de planperiode zal een faunabeheerplan worden geschreven, dat als bijlage bij dit Beheer- en Inrichtingsplan wordt gevoegd.

Project/activiteit 5: bepaling ecologische streefbeelden, mede m.b.t. visstands-beheer

Ten aanzien van het visstandbeheer geldt dat vis meer dan voorheen deel uit zal maken van de kwaliteitsnormering van verschillende watertypen; dit als voortvloeisel uit de -vanuit Europese wetgeving voortvloeiende- Kaderrichtlijn Water. In dat kader zullen ecologische streefbeelden worden opgesteld, waar vissoorten en -stand deel van uit zullen maken.

De opstelling van deze streefbeelden dient nog plaats te vinden. Dit zal binnen het Visplatform Friesland nader kunnen plaatsvinden. In dit platform zijn naast het waterschap ook de sport- en binnenvissers alsook de natuurbeherende instanties vertegenwoordigd. Belangrijk voor het Nationaal Park is dat gestreefd wordt naar een diverse, soortenrijke visstand passend bij helder, plantenrijk water, eventueel nog nader te verdelen in streefbeelden voor boezemwater en afgesloten petgaten.

Kader: Beheerprincipes (project/activiteit 1 onder doelstelling 1c)

Het beheer in De Alde Feanen zal een mix (moeten) zijn van actief en passief beheer. Het alleen grootschalig aansturen op waterhuishouding en eventueel begrazing (conform het beheer van een begeleid natuurlijke eenheid van minimaal 500 ha) is in De Alde Feanen geen optie gebleken.

Belangrijk is dat men het beheer afstemt op de bestaande waarden, de ecologische potenties ter plekke en de benodigde dynamische processen. Dit heeft geleid tot een indeling in drie beheerprincipes, te weten actief beheer, passief beheer en cyclisch beheer.

Actief beheer

Actief beheer zal worden uitgevoerd op die plaatsen waar levensgemeenschappen aanwezig zijn die een lange verlandingsgeschiedenis kennen en in een vrij stabiele fase zijn geraakt. Dat geldt voor diverse bloemrijke schraalgraslanden, blauwgraslanden, veenmosrietlanden, veenheiden, etc. Zij hebben een aandeel van ca. 15% van het totaal-areaal.

De bestaansvoorwaarden voor deze onderdelen zijn in het boezemgebied verslechterd. Getracht zal worden ze zolang mogelijk te behouden. Tegelijkertijd zijn er nieuwe gebieden in het oostelijk deel bijgekomen waar de potenties voor ontwikkeling van verwante vegetaties mogelijk zijn. Ook daar is dan een actief (maai- en verschrallings)beheer nodig (ca. 20%). Wanneer de ontwikkeling van deze vegetaties op langere termijn mogelijk is gebleken, kan elders het actieve beheer worden geëxtensiveerd.

Actief beheer is tenslotte ook van toepassing in die gebieden waarvoor, in herinrichtingsverband, de afspraak is gemaakt ze te behouden als open (weidevogel)gebieden (ca. 15%).

Passief beheer

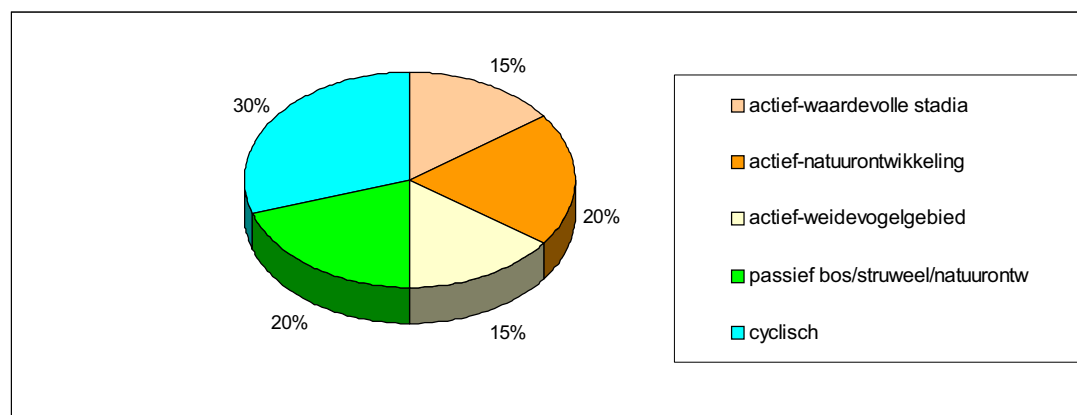
Passief beheer is aan de orde daar waar zich al onderdelen hebben ontwikkeld in de niet door mensen beïnvloede successiereeks (moerasstruwelen en broekbossen, ca. 10%) én op plaatsen waar natuurontwikkeling plaats kan vinden zonder dat daarbij sprake is van bijzondere kwelpotenties (ca. 10%). In principe wordt hier in het geheel geen beheer gepleegd, en zal de successie leiden tot ontwikkeling van (climax)stadia van bos. Een nog verdere ontwikkeling kan hier plaatsvinden als zich hoogveen- vorming doorzet.

Cyclisch beheer

Deze beheervorm is bedoeld als een sturing op hoofdlijnen, dat wil zeggen vooral via peilbeheer. Niet zo grootschalig als in een begeleid natuurlijke eenheid, maar wel over grotere oppervlakten dan percelen van een of enkele hectares. Het gaat om ca. 30% van het gebied. Deze vorm is uitdrukkelijk bedoeld om een zekere mate van dynamiek in het gebied te introduceren. Die dynamiek zorgt ervoor dat jonge verlandingsstadia niet doorschieten naar de bosstadia, maar af en toe "terugvallen" naar moerasstadia en rietlanden zonder dat hiervoor een gedetailleerd en intensief (maai)beheer nodig is. In de Jan Durkspolder is deze beheervorm in feite al van toepassing.

De termijnen kunnen wisselen, dit afhankelijk van de mate waarin vegetaties zich ontwikkelen. Voor een deel zal de cyclus gebaseerd zijn op meerjaarlijkse processen (5-10 jaar), voor een deel kunnen ook langere termijnen worden gehanteerd (25-100 jaar). In dat geval gaat het bijvoorbeeld om het inunderen van bos of het (opnieuw) vergraven van gebiedsdelen.

Op Kaart 4 is aangegeven waar welke beheerprincipes voorrang zullen krijgen.

1d Het behouden en ontwikkelen van landschappelijke en cultuurhistorische componenten die de wording van het laagveenlandschap zichtbaar maken en verklaren

Project/activiteit 1: handhaven/ontwikkelen landschappelijke open/geslotenheid
In De Alde Feanen maken struweel en (moeras)bos onderdeel uit van het laagveenlandschap. Landschapsecologisch is er vaak sprake van een landschap waarbij de gesloten gedeelten geconcentreerd zijn in het centrum van het gebied, langzaam overgaande in een opener landschap (samenhangend met een afnemende menselijke invloed naar de kern toe). In grote lijnen is deze opbouw ook bij De Alde Feanen van toepassing. Om die structuur min of meer vast te leggen, is de verdeling van besloten, halfopen en open gebieden op kaart aangegeven. Daarbij speelt ook de wijze van beheer een rol (zie ook Kaart 4):

- besloten gebiedsdelen: hier is vooral een passief beheer aan de orde;
- halfopen gebiedsdelen: te beheren via combinatie actief/passief beheer en via cyclisch beheer;
- open gebiedsdelen: overwegend te beheren via actief beheer.

Project/activiteit 2: landschappelijke voorwaarden bij natuurontwikkeling
Behalve bovengenoemde landschappelijke opbouw zijn er ook landschappelijke structuren, die het gebied herkenbaarheid en eigenheid meegeven en die een rol spelen bij het “aflezen” van de ontwikkelingsgeschiedenis van het land. Die structuur wordt hoofdzakelijk bepaald door de ontginningslijnen in het landschap. Deze zullen bij natuurontwikkelingsprojecten als leidraad worden gehanteerd.

Project/activiteit 3: behoud gebiedsgebonden cultuurvormen
De rietteelt is voor veel mensen landschappelijk verbonden met De Alde Feanen. In dat opzicht vervullen de rietsnijders, naast It Fryske Gea, een belangrijke beherende rol. Vanuit natuuroogpunt zijn eenvormige rietculturen niet optimaal, overjarig riet biedt de natuur veel meer. Een mogelijke verschuiving van rietpercelen zal, indien dat uit een oogpunt van beheer wenselijk of noodzakelijk is, geleidelijk plaatsvinden. Het totale areaal aan riet zal hierdoor niet verminderen. Plaats voor nieuwe rietculturen zal met name worden gezocht in gebieden waar actief beheer plaatsvindt. Het Overlegorgaan Nationaal Park De Alde Feanen zal, in overleg met de rietsnijders, It Fryske Gea en de drie betrokken gemeenten, bevorderen dat de regelgeving op het gebied van rietsnijden eenduidig wordt.

Project/activiteit 4: behoud specifieke cultuurhistorische elementen
In het gebied zijn diverse cultuurhistorische elementen te vinden, zoals de windmolens, wieren of terpen en húskopkes, oude hooiwegen. Een uitputtend overzicht ontbreekt momenteel.
Een inventarisatie van het cultuurhistorisch erfgoed binnen De Alde Feanen is aan te bevelen. Deze inventarisatie kan bovendien worden gebruikt om op grond van uniciteit, representativiteit en gaafheid een nader oordeel te vormen over behoud en/of herstel van elementen. Vooralsnog worden alle bekende elementen gehandhaafd. Voor de molenbiotopen geldt de in bestemmingsplannen vastgelegde regelgeving. Hierbij zal de door de Raad van State vastgestelde grens voor “open gebied” rond een poldermolen worden gerespecteerd. Het Overlegorgaan Nationaal Park De Alde Feanen zal deze grens actief onder de aandacht van de gemeenten brengen.

1e Het verbeteren en optimaliseren van de oppervlakte-waterkwaliteit, als sturende randvoorwaarde voor en drager van de ontwikkeling van natuurwaarden in De Alde Feanen

Project/activiteit 1: interne waterkwaliteitsverbetering door gerichte beheermaatregelen

In de afgelopen periode is op diverse wijzen getracht ook door middel van intern beheer de waterkwaliteit lokaal te verbeteren. Dit door deelgebieden te isoleren van de boezem, visstandbeheer, baggeren en op experimentele basis het aanbrengen van waterplanten. Het effect van deze maatregelen is veelal tijdelijk van aard geweest. Het zijn vooral maatregelen gericht op symptoombestrijding en kennisontwikkeling en deze kunnen in experimentele zin worden voortgezet.

Project/activiteit 2: interne waterkwaliteitsverbetering door vermindering vuilwaterlozing

Deze activiteit is gericht op het verminderen van de lokale eutrofiëring, door het verminderen van vuilwaterlozingen vanuit recreatiewoningen, woonarken en vaartuigen. Inmiddels zijn landelijke maatregelen getroffen ten aanzien van het aanbrengen van vuilwatertanks in recreatievaartuigen. Voor het reguleren van vuilwaterlozingen uit vakantiewoningen en woonarken wordt door de gemeenten, het Wetterskip Fysslân en de provincie Fryslân gezocht naar een gebiedsspecifieke invulling.

6. Uitwerking doelstelling recreatief medegebruik

6.1 Toekomstbeeld

Het Nationaal Park De Alde Feanen wil optimaal beleefbaar zijn als een gedifferentieerd laagveen-landschap, waar natuur, rust en stilte voorop staan. Het Nationaal Park heeft het dan ook als taak gezien om deze kenmerken van het gebied te waarborgen en te versterken. Er is voorzien in een recreatief aanbod dat duidelijk een meerwaarde toevoegt aan hetgeen in de omliggende regio beschikbaar is en dat in overeenstemming is met de waarden van het gebied.

Vanuit het Nationaal Park De Alde Feanen is het accent gelegd op de stimulering van natuurgerichte recreatievormen. Het gaat hierbij om recreatievormen die zo weinig mogelijk verstoring opleveren voor de natuur en de mederecreant, zo weinig mogelijk het milieu aantasten en de mens de gelegenheid bieden het specifieke laagveenlandschap optimaal te beleven. De mogelijkheden hiervoor zijn aanzienlijk verruimd.

In eerste instantie is hiervoor met name plaats gezocht in het oostelijk deel van De Alde Feanen. In het centrum van het gebied is voorlopig nog niet gekozen voor een ontmenging van recreatievormen door het invoeren van beperkende maatregelen. Door de ontwikkeling van recreatieve mogelijkheden aan de randen van het Nationaal Park De Alde Feanen, een gericht voorlichtings- en educatie-traject en (mogelijk) het maken van afspraken op vrijwillige basis wordt geprobeerd de recreatieve druk op het centrale veengebied te verminderen.

Om te voorkomen dat een verdere verondieping van het gebied (o.a. door erosie van oevers) het varen zou gaan verhinderen, wordt mede in het kader van het Friese Merenproject het onderhoud van de wateren, onder andere via baggeren, op peil gehouden.

Naast de watersportmogelijkheden zijn ook de mogelijkheden voor beleving vanaf het land flink toegenomen. In de natuurontwikkelingsgebieden zijn steeds ook wandel- en fietspaden en aanvullende voorzieningen ten behoeve van de natuurbeleving aangebracht.

Daarnaast heeft het Nationaal Park kunnen bewerkstelligen dat deze routes ook in samenhang op de kaart zijn gezet. De witte vlek die het gebied vormt op het gebied van de routegebonden recreatievormen is daarmee ingevuld. Aansluiting op openbaar vervoer is daarbij punt van aandacht geweest.

Op recreatief gebied is ook een versterkte samenwerking met recreatiepartijen bewerkstelligd. Specifieke producten, arrangementen en activiteiten zijn gezamenlijk met ondernemers en het Nationaal Park ontwikkeld. Ook is er samenwerking aangegaan met grotere recreatieve ontwikkelingen in (de nabijheid van) het gebied, zoals Sûderburd, Panhuyspoel en de geplande plas bij Drachten.

De (versterkte) differentie in het gebied is goed gecommuniceerd via diverse kanalen; lokale pers maar ook via nieuwe kaarten, internet, bezoekerscentrum. Tijdig doorgeven van informatie aan leveranciers van zelfstandige kaarten (ANWB/VVV) en routeboekjes heeft ervoor gezorgd dat tegenstrijdige informatie is voorkomen.

6.2 Beleidskeuzen

Vanuit de hoofddoelstellingen en het toekomstbeeld worden vanuit het Nationaal Park de volgende beleidskeuzen accent gegeven.

Het Nationaal Park De Alde Feanen kiest voor een gedifferentieerd gebruik van De Alde Feanen als recreatief vaargebied.

De Alde Feanen leent zich voor een gedifferentieerd gebruik. Aan natuurgerichte vormen (lees: natuurvriendelijke én op de natuurbeleving gericht) zoals stille kleine vaart zullen op diverse plaatsen extra mogelijkheden worden geboden. In de kern van De Alde Feanen ligt de nadruk op rust en beleving. Dit betekent dat wordt ingezet op het stimuleren van de kleine stille vaart. Daarbij wordt er naar gestreefd dat een substantieel deel van de vaarbewegingen in 2010 wordt gemaakt door elektroboten (of gelijkwaardig).

Voor de realisatie hiervan wordt in eerst instantie ingezet op stimuleringsmaatregelen, voorlichting en educatie en het treffen van voorzieningen voor de "reguliere" waterrecreatie aan de randen van De Alde Feanen. Zie ook het kader hieronder.

Kader: Toelichting op beleidskeuze gedifferentieerd gebruik De Alde Feanen als vaargebied

Het Nationaal Park zet in op een gedifferentieerd recreatief gebruik van De Alde Feanen, rekening houdend met zowel verbeterde mogelijkheden voor natuurgerichte recreatievormen als met zoveel mogelijk handhaving van bestaande gebruiksmogelijkheden. Uitgangspunt is dat natuur- en recreatiewaarden in evenwicht blijven. Er is rekening gehouden met de vele ontwikkelingen die al zijn ingezet vanuit de herinrichting De Alde Feanen (zie Kaart 5). Daarnaast tracht het voorstel bij te dragen aan:

- beperking van de effecten van verstoring (fauna);*
- beperking van de effecten van biotoopaanpassing (flora/vegetatie);*
- verbetering van een gedifferentieerde toegankelijkheid, met name in het oostelijke gedeelte van De Alde Feanen;*
- verbetering van de belevingswaarden.*

Het voorstel omvat de volgende elementen:

- het handhaven/versterken van de rust in het gebied door handhaving van de maximum vaarsnelheid in het centrale deel van het veengebied;*
- het handhaven/versterken van de rust in het centrale deel van het veengebied door het stimuleren van kleine, stille vaart;*
- het handhaven van rust in de grote rust- en pleistergebieden gedurende het winterseizoen.*
- het handhaven/verbeteren van rust in de kleinschalige petgatgebieden gedurende het broedseizoen, waarin deze gebieden niet toegankelijk zijn;*
- het invoeren van een vaarnetwerk voor de kleine stille vaart, in eerste instantie aan de oostelijke en noordoostelijke zijde van De Alde Feanen.*

Dit voorstel is daarmee een combinatie van:

- tijdelijke afscherming van de meest kwetsbare gebieden, overeenkomstig de al geldende uitgangspunten;*
- inrichtingsmaatregelen;*
- stimuleringsmaatregelen (zo mogelijk inclusief het aanboren van financiële ondersteuning, informatie, communicatie, educatie en voorlichting).*

Het Nationaal Park De Alde Feanen kiest ervoor dat De Alde Feanen en omgeving een betere infrastructuur krijgen voor wandelaars, fietsers en in beperkte mate voor ruiters

Het gaat hier zowel om de interne infrastructuur als om de verbinding van De Alde Feanen met de omgeving. Via de herinrichtingsprojecten is hier al een flinke start mee gemaakt. Er zijn echter nog wel verbeteringsmogelijkheden in (fiets-vriendelijke) verbindingen van het gebied met de grotere bebouwde kernen in de omgeving en ook in doorgaande routes. Ook op het gebied van de langere afstandswandeltochten, zo mogelijk in combinatie met openbaar vervoer, wil het Nationaal Park een grotere rol gaan spelen.

Het Nationaal Park De Alde Feanen kiest voor het stimuleren van samenwerkingsverbanden met de recreatieve omgevingen en voor versterking van gezamenlijke initiatieven en produkten

Het Nationaal Park wil de samenwerking met de recreatieondernemers stimuleren. Met name het natuurgerichte produkt (arrangementen, excursies, rondvaarten met wandelcombinaties, gebruik van gidsen, speciale tochten) is nog sterk te verbeteren.

Ook de wisselwerking met activiteiten gericht op beleving van het erfgoed en cultuurhistorie is te versterken.

Het Nationaal Park zal het overleg hiertoe met de verblijfsrecreatie in de omgeving, de rondvaartbedrijven en de andere betrokken ondernemers faciliteren.

Het Nationaal Park De Alde Feanen zal zich inzetten voor het versterken van de rust, stilte en duisternis in het gebied

Omdat deze kenmerken bepalend zijn voor de beleving, wordt hierop accent gelegd. Dit betekent dat nadruk wordt gelegd op handhaving van een maximale snelheid in het vaargebied, het stimuleren van het gebruik van stille recreatievormen, het weren van geluidsoverlast van (rondvaart)boten en het beperken van overbodige verlichting in het gebied.

Daarnaast kiest het Nationaal Park in principe voor een terughoudend beleid ten aanzien van uitbreiding van nutsvoorzieningen binnen het Nationaal Park en wordt, waar mogelijk, vooral gestreefd naar toepassing van duurzame (zonne) energie-opwekking ter plekke. Indien blijkt dat in het kader van afvalwaterverwerking (Wet Verontreiniging Oppervlaktewater) deze energievorm niet toereikend is voor een adequate verwerking zal aanleg van elektra in beeld komen.

Het Nationaal Park De Alde Feanen wil voorkomen dat binnen haar grenzen recreatie-woningen permanent bewoond gaan worden of dat verblijfsrecreatie wordt uitgebreid

De regeling dat recreatiewoningen niet permanent bewoond mogen worden, wordt van rijksoverheidswege ter discussie gesteld, mogelijk laat men dit over aan lokale overheden. Vanuit het Nationaal Park wordt permanente bewoning onwenselijk geacht. De betrokken lokale overheden zullen binnen het Nationaal Park het beleid van niet-permanente bewoning dan ook handhaven.

Binnen het Nationaal Park is geen plaats voor nieuwe verblijfsrecreatie. Dit vloeit mede voort uit de generieke doelen van nationale parken. Kleinschalige verblijfsrecreatie kan echter ondersteunend zijn aan natuurgerichte initiatieven, het gaat dan om vormen als paalkamperen etc. Als schaal en locatie geen schadelijke effecten zullen opleveren bestaan hiervoor beperkte mogelijkheden.

6.3 Uitwerking van doelstellingen naar activiteiten en projecten

De hoofddoelstellingen zoals genoemd in hoofdstuk 4 op het gebied van recreatie worden in deze paragraaf verder uitgewerkt in projecten.

2a **Het optimaliseren van de belevingswaarden van het laagveenlandschap waarbij de beleving van de kenmerken natuur, rust, stilte en duisternis blijvend mogelijk is**

Deze doelstelling heeft betrekking op de kwaliteit van de recreatieve omgeving waarop de vele bezoekers van De Alde Feanen afkomen, en die vooral op de genoemde kenmerken is gebaseerd. Het in stand houden van die kwaliteit is te vergelijken met het verzorgen van de kip die gouden eieren legt.

Project/activiteit 1: omleiden beroepsvaart

De beroepsvaart door De Alde Feanen (en zelfs een eventuele intensivering daarvan) is een niet met de grote recreatieve en natuurlijke waarden van het gebied te rijmen activiteit. Het overlegorgaan zal bevorderen, in divers (bestuurlijk) overleg, dat opnieuw gezocht wordt naar alternatieven. Zo lang de letterlijke kruising van belangen ter hoogte van It Wiid/Langesleat (met bijna 50% van de vaarbewegingen van het Nationaal Park) blijft bestaan, is ook het zoeken naar tussentijdse alternatieve oplossingen ter plaatse een punt van aandacht.

Project/activiteit 2: risico-analyse

Voor de doorgaande route naar Drachten, door het Nationaal Park, zal een risico-analyse worden opgesteld. Indien hieruit blijkt dat er concreet gevaar kan ontstaan voor het Nationaal Park zal hiervoor (eveneens) een calamiteitenplan worden opgesteld en zullen concrete maatregelen worden getroffen.

Project/activiteit 3: rust en stilte bevorderen door integrale regeling vaarsnelheid⁶
Hoge vaarsnelheden leiden vrijwel altijd tot meerdere problemen: fysieke aantasting van verlandingsvegetaties en oevers door golfslag, verstoring door het lawaai en aantasting van de (natuur)beleving bij andere bezoekers. Vandaar dat een integrale snelheidsregeling binnen het centrale veengebied van De Alde Feanen (zie hierna onder doelstelling 2b) gehandhaafd/versterkt, beter gecommuniceerd en strikter gehandhaafd zal worden. Daarmee is dit gebied op te vatten als een pendant van het "woonerf". De maximale snelheid is 6 km/u (binnen de grenzen van het centraal veengebied; inclusief Folkertsleat en Sânemar). Op het Prinses Margrietkanaal geldt een snelheids-restrictie van 12 km/u.

Project/activiteit 4: rust en stilte bevorderen door (vernieuwing) convenant met rondvaartbedrijven

In een convenant met de rondvaartbedrijven is onder andere vastgelegd dat men de geluidsproductie (op het dek, al dan niet via geluidsinstallaties) beperkt.

⁶ Huidige regelgeving onduidelijk: zowel in het terrein zelf als op de AWBB/VVV-Waterkaart van de Friese Meren alsook op de Toeristische kaart van het Nationaal Park De Alde Feanen is het onderscheid in toegestane vaarsnelheden thans niet zichtbaar

Geadviseerd wordt in overleg een integraal vernieuwd convenant op te stellen waar in diverse zaken worden geregeld: afmetingen boten, vaartijden en -routes al dan niet afhankelijk van afmeting boten, verlichting, aanwezigheid vuilwater-tanks maar ook aanleg- en excursiemogelijkheden, gecombineerde programma's en arrangementen. Duidelijk moet worden wat de vervolgstappen zijn indien het convenant niet wordt nagekomen.

Project/activiteit 5: duisternis bevorderen

De Alde Feanen in het Lage Midden van Fryslân, op afstand van de grote bevolkingskernen, is een gebied bij uitstek waar de mens de duisternis nog zou kunnen ervaren en de indrukwekkende sterrenhemel op zich in zou kunnen laten werken. Deze mogelijkheden worden bedreigd door de verlichting van de (recreatieve) voorzieningen, waardoor ook boven de De Alde Feanen een versluierende lichtkoepel komt te hangen. Dit project is bedoeld als een “aksje tjusterens”, (duisternisplan) in samenspraak met de omgeving van De Alde Feanen, waarin wordt nagegaan welke verlichting overbodig is en op welke wijze (technische) middelen zijn in te zetten om verlichting te dimmen wanneer mogelijk. Daarbij is zowel winst te boeken op energie/geldbesparing als op beleving.

Project/activiteit 6: identiteitshandhaving

Het Nationaal Park zal zich, als het gaat om verbouwingsactiviteiten van bijvoorbeeld vakantiewoningen, aan moeten sluiten bij de vigerende bestemmingsplannen. Daarin is veelal nog ruimte voor uitbreiding, hoewel restrictief. De wijze waarop een en ander wordt vormgegeven, zal binnen het Nationaal Park zoveel mogelijk in overeenstemming moeten zijn met gebiedseigen (bouw)stijlen en inpasbaar moeten zijn in de natuurlijke omgeving. Te overwegen is een intergemeentelijke, parkbreed protocol op te stellen voor zowel de gemeenten als het Nationaal Park. Dit kan ook een rol spelen in de uitvoeringsvorm van bezoekerscentrum en eventuele andere inrichtingsmaatregelen binnen het park.

2b Het optimaliseren en differentieren van de gebruiksmogelijkheden van het vaar-gebied zodat een diversiteit aan recreatieve gebruikers zich er thuisvoelt

Project /activiteit 1: implementatie van algemene maatregelen voor diverse gebiedsdelen

Een integrale recreatieve zonering voor De Alde Feanen is niet aan de orde. Wel worden enkele specifieke gebieden benoemd, waarvoor diverse afspraken zullen gelden. Deze gebieden zijn de stripenkern, de grote plassen en het centrale veengebied.

De stripenkern zal in het voorjaar (in de kwetsbare broedperiode) als rustgebied blijven functioneren. Binnen de grote plassen blijft de rust tijdens het winterseizoen voorop staan.

Binnen het centrale veengebied geldt met name een stand-still beginsel met betrekking tot voorzieningen en geldt een integrale snelheidsrestrictie (zie doelstelling 2a, project 2).

Afspraken voor enkele gebiedsdelen (Zie Kaart 3: Afspraken recreatie)

1. stripengebied

De toegankelijkheid wordt tijdens de periode maart-juni beperkt, conform de bestaande situatie: Neeltsjemuoisgat/Skrome Lân (en daarnaast ook Ielterm en Ald Headamsleat).

2. rust-/overwinteringsgebieden

Het betreft de huidige plassen Saiter Petten en Grutte Krite, alsook de gebieden Laban, Wildlannen en Headams Kampen e.o. Het belang van deze open gebieden voor met name pleisterende trekvogels vraagt om zo min mogelijk verstoring. Dit betekent dat deze gebieden in de winterperiode niet doorkruist moeten worden. Dit gebeurt op vrijwillige basis. Periodieke belijning⁷ kan worden overwogen indien de rust in de planperiode substantieel wordt verstoord als gevolg van onvoldoende gehoor aan de oproep tot het vrijwillig mijden van deze gebieden.

3. centraal veengebied

Dit omvat het gebied gelegen tussen Prinses Margrietkanaal, Geau en Langesleat, het omvat dus tevens de stripenkern en de grote plassen. In dit gebied zijn nieuwe, niet-natuurgerichte voorzieningen niet meer aan de orde. Eventuele aanvullende aanlegvoorzieningen worden niet meer in dit gebied aangebracht, maar aan de randen ervan. Voor natuurgerichte recreatievormen zijn aanvullingen beperkt mogelijk. Binnen de grenzen van dit gebied geldt tevens een maximumsnelheid van 6 km/u (dus excl. Prinses Margrietkanaal en Lange Sleat), die krachtig wordt gecommuniceerd en gehandhaafd.

Project/activiteit 2: voorzieningen ten behoeve van kleine, stille vaartuigen

Het treffen van voorzieningen en vaarroutes aan de oostelijke zijde van De Alde Feanen zodat een aantrekkelijk netwerk ontstaat bestaande uit:

- een exclusief voor de kleine stille vaart opengesteld netwerk van vaarten en sloten;
- rustige aanlegvoorzieningen, met eventueel een enkele kleine overnachtingsmogelijkheid;
- verbindingen met het overige gedeelte van De Alde Feanen.

Project/activiteit 3: gebruik elektromotoren

Het gebruik van elektromotoren zal worden gestimuleerd door een pakket van maatregelen, onder meer het treffen van voorzieningen voor kleine, stille recreatievaart, een gerichte inzet van communicatie, voorlichting en educatie en (mogelijke) inzet van financiële middelen.

Project/activiteit 4: op diepte houden van vaarwegen

Het op diepte houden van de vaarwegen ter handhaving van het gebied voor de recreatievaart geldt voor alle vaarwegen buiten de "stripenkern". Het baggerbeleid zal worden afgestemd op de maatregelen in het kader van het Friese Meren-project alsook op functionaliteit van het vaarwater. Het project omvat dan ook het nader vastleggen van het baggerbeleid en de na te streven vaardieptes in relatie tot afspraken over de vaarmogelijkheden.

⁷ Belijning (ofwel betonning) zal dan eventueel zodanig plaatsvinden dat wateren niet doorkruist, maar wel gepasseerd kunnen worden langs de walzijde. Bij de belijningsvorm zal dan rekening gehouden worden met eventuele schaatsactiviteiten.

Project/activiteit 5: onderhoud begroeiing langs vaarwegen

Het onderhoud van de begroeiing langs de vaarwegen zal worden afgestemd op de functie die deze vaarwegen hebben. Binnen de stripen-kern is met het oog op de kleinere boten en natuurbeleving een geringe vaarbreedte vereist.

Project/activiteit 6: uitbreiden voorzieningen

Uitbreiding van aanlegvoorzieningen en verwante zaken zijn in het gebied, gezien de huidige behoeftepeiling, slechts beperkt aan de orde. Met name vanuit de herkomstgebieden vanuit Warten, Grou en Drachten komen er nog enkele lokaties aan de randen van het centrale veengebied voor in aanmerking (nabij Rengerspôlle, nabij Alde Dwinger/Lange Sleat en nabij polder de Gealanden cq. plas Drachten). Onbekend is nog hoe dergelijke voorzieningen worden ingericht en welke voorwaarden er gelden.

Voor diverse ontwikkelingen in (buiten het centrale veengebied gelegen) gebiedsdelen wordt aansluiting gezocht bij de herinrichtingsprojecten, met daarbij de hieronder weergegeven aantekeningen.

Overige deelgebieden (zie ook kaart 5: Ontwikkelingen recreatie)

(A) De Burd: realisering wandelpad rondom en fietspad (gepland) 2 kano-overdraagplaatsen (gepland), vogelkijkhut (gepland)

Nationaal Park: eventueel verbindingen fietsroute

(B) It Eilân: doorgang voor toervaart (gepland), realisering wandelpad rondom (gepland), vogelkijkhut en uitkijkpunt (gepland)

Nationaal Park: geen extra voorzieningen

(C) De Burd: vogelkijkhut, fiets/wandelpad langs westzijde (gerealiseerd) en kanoroute langs oostzijde (gepland)

Nationaal Park: geen extra voorzieningen

(D) Lytse Mear-Westersânning: recreatiebos (gepland), kanoroute (gepland)

Nationaal Park: kleinschalige aanlegplaatsen/eventueel overnachtingsmogelijkheid

(E) De Koloanjes e.o.: zuidelijk deel sluit aan op bezoekerscentrum

Nationaal Park: verbeteren uitlooptmogelijkheden bezoekerscentrum

(F) Fjirtich mêd e.o.: mogelijke lokatie voor intensivering kanoroutes (gepland)

Nationaal Park: intern zo rustig mogelijk houden

(G) Wikelslân: wandelroutes en vogelkijkhutten (gerealiseerd)

Nationaal Park: geen aanvullende voorziening

(H) Reid om 'e Krite/De Bolderen: ook hier eventueel intensivering kanoroutes (gepland)

Nationaal Park: intern zo rustig mogelijk houden

(I) Panhuyspoel: nader te ontwikkelen voor m.n water- en oeverrecreatie in combinatie met natuurontwikkeling

Wel geldt, net zoals voor alle andere activiteiten in de omgeving van het gebied dat als richtlijngebied is aangewezen, dat dergelijke activiteiten moeten worden getoetst op de instandhoudingsdoelen van de Habitat-/Vogelrichtlijn. Als vermoed kan worden dat de ingreep leidt tot significante effecten op het richtlijngebied dient een passend onderzoek plaats te vinden. Als significante effecten daadwerkelijk op zullen treden, dient het bevoegd gezag aan te tonen dat er geen alternatieven voor de ingreep zijn en dat de maatschappelijke noodzaak van de ingreep zeer hoog is.

Project/activiteit 7 : bebording

Naast informatievoorzieningen via folders, kaarten, internet etc. zal ook een bescheiden mate van bebording in het terrein nodig zijn. Deze zal voornamelijk beperkt zijn tot de (hoofd)toegangen tot het centrale veengebied. Voor de rest wordt gekozen voor een hoofdzakelijk fysieke aansturing, beperking van vaarbreedtes door middel van afpaling of insnoeringen, etc.

2c Het stimuleren van natuurgerichte recreatievormen die de specifieke kenmerken van het Nationaal Park ondersteunen

Project/activiteit 1: ontwikkeling routestructuren

Een verbetering van de onderlinge relatie tussen verschillende wandelroutes is aan te bevelen. Ook de (verbindingen van) fietsroutes zijn te verbeteren, waaronder de verbinding tussen Drachten en Grou, maar ook Warten en Eärnewald (met fietspont c.q. "de oerhaal"). Ook zou nagegaan kunnen worden of er op bescheiden schaal een ruiterroute in het gebied is te voorzien. Daarbij hoort verder ook het ontwikkelen van speciale struinroutes, bij voorkeur in de nabijheid van het bezoekerscentrum en/of in relatie met een te ontwikkelen recreatief moerasbos. Een specifieke projectgroep met opdracht het routenetwerk in en om het Nationaal Park nader vorm te geven en het onderlinge verband tussen de verschillende routes alsook de link met de omgeving te waarborgen is hiervoor in het leven te roepen. Tegelijkertijd is daarbij aandacht te besteden aan de mogelijkheden voor mensen met beperkingen.

Project/activiteit 2: recreatie-moerasbos

Vanuit het herinrichtingsproject is aangegeven dat een recreatief-moerasbos zal worden gerealiseerd. Dit bos wordt aan de zuidrand van It Wiid ontwikkeld, bereikbaar vanuit Eärnewâld, maar zeker ook vanuit het bezoekerscentrum.

Project/activiteit 3: omgeving en aantakking bezoekerscentrum

Natuurbeleving is te stimuleren vanuit het bezoekerscentrum; de omgeving dient hiertoe ook geschikt gemaakt te worden. Gelet moet worden op de beleefbaarheid van de directe omgeving zelf maar ook op de verbinding met routes.

Project/activiteit 4: mogelijkheden voor gehandicapten

De mogelijkheden, ook vanuit het bezoekerscentrum, voor deze doelgroepen dienen uitgebreid te worden. Te denken valt aan het toegankelijk maken van de (nu al daarvoor geschikte) uitkijkpost bij de Jan Durkspolder via een route vanaf het bezoekerscentrum.

2d Het samenwerken met recreatieve aanbieders en gebruikers ter bevordering van een afgestemd totaal-aanbod van producten, activiteiten en arrangementen.

Project/activiteit 1: prijsvraag

Om enerzijds het denken over de mogelijkheden van samenwerking tussen recreatieondernemers en gebruikers te bevorderen en anderzijds om de mogelijkheden hiervoor te verkennen zal een prijsvraag worden uitgeschreven. Gevraagd zal worden een duurzaam recreatief arrangement te ontwikkelen in of naar het Nationaal Park De Alde Feanen. Deze prijsvraag zal worden opgezet vanuit het Europese project Mopark.

Project/activiteit 2: samenwerking binnen Fryslân

Binnen de planperiode zullen de mogelijkheden van samenwerking tussen recreatieondernemers in of nabij het Nationaal Park De Alde Feanen en elders in Fryslân worden onderzocht. Daarbij wordt er naar gestreefd meerdaagse arrangementen te ontwikkelen, die de bezoekers kennis laten maken met meerdere aspecten van de Friese natuur en cultuur.

Project/activiteit 3: samenwerking met andere Nationale Parken

Binnen de planperiode zal worden nagegaan welke mogelijkheden bestaan om tot samenwerking met andere Nationale Parken te komen. In eerste instantie zal daarbij worden gekeken naar de noordelijke Nationale Parken (Dwingelderveld, Drents-Friese Wold, de Weerribben, Lauwersmeer en Schiermonnikoog). Op langere termijn zou dit, indien blijkt dat dit in een behoefte voorziet, landelijk kunnen worden opgepakt.

7. Uitwerking doelstelling voorlichting en educatie

7.1 Toekomstbeeld

De titel Nationaal Park voor De Alde Feanen heeft ervoor gezorgd dat dit gebied herkenbaar is geworden binnen de gehele regio. Zowel binnen het Lage Midden als binnen de Friese Meren wordt het gebied De Alde Feanen herkend als een gebied met extra groene kwaliteiten. Via voorlichting en educatie is men er in geslaagd dat men in brede lagen van de bevolking die groene kwaliteiten is gaan zien als een omvangrijk en heel gedifferentieerd laagveenlandschap. Degenen die het gebied opzoeken (in het veld maar ook in boek of op internet) zullen direct geconfronteerd worden met de vele belevingsmogelijkheden om het gebied op natuurgerichte wijze te ondergaan. Voorlichting en educatie zorgen er steeds voor dat er samenhang is in beleving, kennis en inzicht en erkenning van waarden. Daarbij wordt ruimte geboden aan feedback: terugkijken (waar ben ik geweest, wat heb ik gezien), terugkoppeling (wat was daar bijzonder aan en waarom) en terugkomst (die blauwgroene oase wil ik nog wel eens ondergaan, welke mogelijkheden zijn er nog meer).

Tegelijkertijd is een grote betrokkenheid met het Nationaal Park bewerkstelligd. Dit door het benutten van open en interactieve communicatiemogelijkheden. De aanspreekbaarheid van het Nationaal Park is vergroot, door de komst van het bezoekerscentrum maar ook door presentatie van een eenduidig loket voor informatie, vragen, opmerkingen en klachten. Daaraan hebben ook nieuwe middelen bijgedragen zoals de internetsite.

De betrokkenheid heeft zich ook geuit in de werving van een enthousiaste groep van mensen die een rol zijn gaan spelen in vrijwilligerswerk: gidsen, excursieleiders, veldwerkbegleiters. Voorlichting en educatie is ingezet om deze groepen op te leiden en betrokken te houden door interessante vervolgbijeenkomsten en heeft een coördinerende rol kunnen spelen in de inzet van deze mensen.

Voorlichting en educatie heeft mede daardoor kunnen bijdragen aan het overbrengen van kennis en inzichten in de natuur- en landschapswaarden van het gebied. Daartoe zijn actuele en interessante thema's benut als aanknopingspunten. Er zijn hiertoe specifieke doelgroepen aangesproken, in ieder geval bestaande uit de lokale bevolking, de recreant en de recreatiesector in zijn geheel alsook de basisschooljeugd. Inzicht in het functioneren (en kwetsbaarheid) van het gebied zal altijd de basis moeten zijn van het realiseren van meer draagvlak voor keuzen ten aanzien van beleid en beheer van het gebied. Uiteindelijk is het ook de basis om de bezoeker te vragen om met zijn/haar eigen gedrag zoveel mogelijk rekening te houden met de kwaliteiten van het gebied.

De relatie die voorlichting en educatie met de recreatie onderhoudt is versterkt. In plaats van te wachten op de recreant is men de recreant gaan opzoeken op die plaatsen waar de recreant het gebied bezoekt. Dat is behalve het Nationaal Park zelf, ook het aanbod van de recreatieondernemingen in de omgeving van het Nationaal Park. Men heeft diverse samenwerkingsverbanden kunnen starten met meerwaarden voor zowel Park als de recreatieve sector.

Belangrijk is verder dat men naast het infrastructuur-gericht werken (gericht op toervaarder, wandelaar, fietser) ook combinatiemogelijkheden heeft benut en gepromoot, in de vorm van arrangementen, fiets/wandelroutes, vaar/wandel-mogelijkheden.

Wat betreft methodiek en opzet van voorlichting en educatie is men alert op nieuwe ontwikkelingen en ook methodologisch vernieuwend bezig. Zo speelt men vanuit het Nationaal Park een voortrekkersrol op het gebied van voorlichting en natuur- en milieu-educatie. Belangrijke ontwikkelingen op dit gebied zijn onder andere dat men de regio meer is gaan zien als partner, dat men educatie vooral is gaan benaderen als een juiste menging van kennisoverdracht en beleving/ervaring en dat men meer vraaggericht is gaan werken in plaats van productgericht. Daarbij is veel informatiemateriaal duidelijk onder de vlag (ofwel de vleugels van het Baardmannetje) van het Nationaal Park gebracht.

7.2 Beleidskeuzen

Vanuit de hoofddoelstellingen en het toekomstbeeld worden vanuit het Nationaal Park de volgende beleidskeuzen accent gegeven.

Het Nationaal Park kiest ervoor zo eenduidig mogelijk naar buiten te treden. Dit geldt voor imago, logo, persbeleid, bezoekerscentrum, bebording en naam: Nationaal Park De Alde Feanen.

Bedoeling is dat de titel Nationaal Park gaat dienen als “keurmerk” voor een gebied waar natuur letterlijk in zijn waarde wordt gelaten (door bezoeker, recreant, bewoner en ondernemer). Het keurmerk is enerzijds te gebruiken als “garantiecertificaat” anderzijds roept het betrokkenen op dit gezamenlijk in stand te houden keurmerk niet te laten devalueren door (individuele) belangen.

Het Nationaal Park De Alde Feanen wil het bezoekerscentrum laten functioneren als toegangspoort, startpunt van routes en excursies, vergaderlokatie en ontmoetingsplaats

Er wordt nadrukkelijk gestreefd naar een multifunctionele ruimte ten dienste van zowel bevolking als bezoekers.

Het Nationaal Park De Alde Feanen wil nut, noodzaak en werking van natuurgerichte recreatiemogelijkheden onder de aandacht brengen en toelichten

Het voorlichtings- en educatiebeleid maakt onlosmakelijk onderdeel uit van het maatwerkconcept dat gekozen is als de toekomstige recreatieve invulling (zoals beschreven in hoofdstuk 6). Niet alleen wordt voorlichting gegeven over nut, noodzaak en werking maar tegelijkertijd gaat men ook op zoek naar kansen die die nieuwe invulling biedt voor betrokkenen uit de recreatieve sector.

Het Nationaal Park zet zich met voorrang in om het netwerk van gidsen te vergroten, te coördineren en op adequate wijze te begeleiden en te ondersteunen

De gidsen van het Nationaal Park zijn te beschouwen als belangrijke gastheren en -vrouwen van het gebied. Veel bezoekers zullen via deze begeleiders het Nationaal Park leren kennen. Dat vergt een goede coördinatie en begeleiding en niet in de laatste plaats grote waardering.

Het Nationaal Park streeft ernaar dat voorlichting en educatie bijdragen levert en daarmee ook een wezenlijk deel uitmaakt van de -deels gezamenlijk met de recreatiesector- te ontwikkelen producten ter bevordering beleving en (h)erkenning kwaliteiten

Het is de bedoeling dat bezoekers en bewoners profiteren van een breder (naast het al bestaande) aanbod van natuurgerichte recreatiemogelijkheden in en rond het Nationaal Park. Ondernemers zullen hierop kunnen inspelen en nieuwe klanten kunnen aantrekken. Tegelijkertijd zal voorlichting en educatie deze nieuwe middelen moeten benutten om informatie te geven over hoe het gebied optimaal is te beleven, maar ook welke (gedrags)regels er gelden. Juist ook informatie over specifieke kwetsbaarheden van het gebied moeten leiden tot inzicht in het waarom van die gedragsregels, maar liever nog in het stimuleren gedrag waarin men de kwaliteiten van het gebied (h)erkent, onderschrijft en er zorg voor koestert.

7.3 Uitwerking van doelstellingen naar activiteiten en projecten

In deze uitwerking zijn de hoofddoelstellingen als kapstok gebruikt. Hierbij is mede gebruik gemaakt van een evaluatie van het in 2002 door het Overlegorgaan Nationaal Park De Alde Feanen vastgestelde communicatieplan. De projecten en activiteiten uit dit plan zullen worden verwerkt in het maatregelenprogramma, dat als bijlage bij dit Beheer- en Inrichtingsplan wordt gevoegd. Verder zal bij de aanvang van de planperiode een meerjarenprogramma voorlichting en educatie worden gerealiseerd. Daarbij zal worden aangegeven welke doelgroepen met voorrang worden aangesproken, of er sprake dient te zijn van beleidscommunicatie, voorlichting of educatie en welke middelen daarvoor het meest geschikt zijn.

De Werkgroep Voorlichting, Educatie en Recreatie zal de uitvoering van dit onderdeel van het Beheer- en Inrichtingsplan mee coördineren en bewaken.

3a Het uitdragen van de identiteit van De Alde Feanen als gedifferentieerd laagveen-landschap met optimale mogelijkheden voor beleving van natuur, rust, stilte en duisternis.

Project/activiteit 1: identiteitsversterking

De identiteit van het Nationaal Park dient op een aantal fronten cq. richting diverse doelgroepen versterkt te worden. Daarbij geldt prioriteit voor de volgende doelgroepen: (potentiële) bezoekers, beleid en politiek, onderwijs.

Project/activiteit 2: PR en persbeleid

Het duidelijk onder één noemer van Nationaal Park brengen bij verschillende uitingen in pers. Hiertoe dient een draaiboek ontwikkeld te worden waarin aangegeven is op welke moment persbeleid gewenst is en hoe hier gestructureerd mee omgaan moet worden.

Project/activiteit 3: afstemming uitingen Nationaal Park en beheerder

Afspraken vastleggen tussen Nationaal Park en (grootste) beheerder over wanneer en hoe welke naam wordt gebruikt (bebording, bezoekerscentrum, internet, etc)

Project/activiteit 4: afstemmen middelen

Afstemmen van middelen voor identiteitsversterking (bezoekerscentrum, website, nieuwsbrief en mogelijk frequentere rubrieken in lokale pers, specifieke brochures voor doelgroepen, etc), daarbij lettend op herkenbaarheid en uniformiteit (gebruik logo, huisstijl).

3b Het onderhouden en vergroten van de betrokkenheid met en het draagvlak voor het Nationaal Park De Alde Feanen

Project/activiteit 1: open en interactieve communicatie

Vormgeven van een lopende dialoog (via vast aanspreekpunt c.q loket) met bevolking en bezoekers. Niet alleen passief maar ook actief in de zin van oproepen tot bepaalde acties (via enquêtes, prijsvragen, discussiefora, internet-gebruikersgroepen, veel gestelde vragen, etc).

Project/activiteit 2: structureren inzet, opleiding, begeleiding, nascholing vrijwilligers, gidsen e.a.

Opzet van een langere termijnvisie op opleidingen en nascholing, peiling van aanbod van vrijwilligers en inschatten van gewenste inzet

Project/activiteit 3: verbetering en ondersteuning voorlichting door derden
Derden (ondernemers, waaronder de rondvaartbootondernemers, verenigingen, etc), die het Nationaal Park gebruiken als decor van hun activiteiten, inschakelen bij overdracht van informatie. Vanuit het Nationaal Park zal hiertoe overleg worden geïnitieerd.

Project/activiteit 4: planning veldwerk, excursies, open dagen, doe-dagen, lezingen

In samenwerking met beheerder en recreatieve sector zal een kalender van activiteiten samengesteld worden.

Project/activiteit 5: implementatie rol van bezoekerscentrum

De rol van het bezoekerscentrum, de samenwerking met partijen, de afstemming met het Fries Landbouwmuseum en de wijze waarop dit geheel als uitvalsbasis voor voorlichting en educatie gaat functioneren dient nader uitgewerkt te worden.

3c Het vergroten van kennis van en inzicht in het ontstaan, de gebiedskenmerken en de waarden van het gebied De Alde Feanen

Project/activiteit 1: thema-ontwikkeling

Thema's kunnen uitstekend dienen als kapstok voor informatie-overdracht en tegelijkertijd een rol spelen bij excursies, lezingen etc. Ter bevordering van terugkombezoek is het van belang met wisselende thema's in de tijd te werken. Daarom zal een "stroomschema" ontwikkeld worden waarin aangegeven wordt welke thema's wanneer (en eventueel waar) op de rol worden gezet, zodat tijdige voorbereiding door verschillende participanten mogelijk is. Centraal thema zou kunnen zijn "water en land, hand in hand" met successievelijk een belichting van het thema

- vanuit het water gezien (ontstaan, verlanding, vervoer, recreatie);
- vanaf het land gezien (vervening, bedreiging, ontginning);
- vanuit de lucht gezien (vogels, zaadpluizen, kaartenmakers, natuurontwikkeling).

Project/activiteit 2: communicatie m.b.t. gewijzigd recreatief gebruik en toelichting onderbouwing

De wijze waarop natuurgerichte recreatievormen en andere recreatieve vormen in de toekomst gebruik maken van het gebied zal worden uitgedragen, toegelicht en getoetst aan de beleving van gebruikers.

Project/activiteit 3: inhoudelijke opzet bezoekerscentrum

De inhoudelijke opzet van bezoekerscentrum én de relatie met de omgeving dient in een vroeg stadium te worden bepaald.

Project/activiteit 4: inhoudelijke opzet veldwerk, schoolpakketten, excursies, Inhoudelijk opzet van de educatieve middelen is goed op te hangen aan bovenstaande thema's, dit vergt wel een permanent up-to-date houden van de middelen.

Project/activiteit 5: leren van de omgeving

In plaats van kennisoverdracht richting derden, kan hen worden verzocht hún kennis en ervaring in te brengen. Specifieke lokale kennis, verhalen, gebruiken, volksnamen kunnen zo boven tafel worden gebracht en daarmee de betrokkenheid vergroten en de kennisoverdracht vergemakkelijken. Voor de wijze waarop deze kennis wordt geactiveerd, zal een actieprogramma ontwikkeld worden.

3d Het uitdragen en toelichten van de (achtergronden van) activiteiten en maatregelen die voortvloeien uit dit Beheer- en Inrichtingsplan

Project/activiteit 1: welkomst/overzichtskaart

Opzet en ontwikkeling van (nieuwe) kaart van het gebied, met bundeling van natuur- en toeristische informatie, nautische informatie, etc.

Project/activiteit 2: inzicht verschaffen in specifieke kwaliteiten en kwetsbaarheden

Bewustwording ligt aan de basis van bewust handelen. Het blijft noodzakelijk kwaliteiten en kwetsbaarheden in het gebied blijvend en liefst doelgroep-specifiek onder de aandacht te brengen: rust voor groepen van rustzoekende diersoorten in kwetsbare perioden, helder water voor laagveenontwikkeling. Hieronder behoort specifieke informatievoorziening over kwetsbaarheden van het gebied en het stimuleren van zorg voor die kwaliteiten, ter vervanging van onverschilligheid of vaker nog onbewustheid. Doel is dat er een breed gedragen overeenstemming ontstaat over dat wat "not done" is in dit gebied: vervuiling, vrij toiletteren, geluidsoverlast produceren, etc.

Project/activiteit 3: continue informatie omtrent uitvoering en voortgang natuurontwikkeling

Vanuit de Herinrichting zijn (meer en minder) ingrijpende maatregelen aan de orde. Belangrijk is dat gecommuniceerd wordt over het hoe en waarom van deze maatregelen en op welke wijze ze passen in het Nationaal Park. Mogelijk dient ook nadere afstemming plaats te vinden over het communicatiebeleid vanuit beide sporen (Herinrichting en Nationaal Park).

Project/activiteit 4: informatievoorziening omtrent (nieuwe/bijzondere) beheermaatregelen

Behalve bovenstaande inrichtingsmaatregelen zijn er ook, al dan niet reguliere, beheermaatregelen aan de orde (bomenkap, inundaties, etc). Van belang is dat signaleerd wordt wanneer er maatregelen/ontwikkelingen gaande zijn, die nadere uitleg behoeven. Hiermee kan onbegrip of irritatie over onvoldoende informatie worden voorkomen.

Project/activiteit 5: informatie omtrent recreatieve voorzieningen/ontwikkelingen
In het Beheer- en Inrichtingsplan staan onder het hoofdstuk recreatie diverse ontwikkelingen beschreven die belangrijk zijn om nader onder de aandacht te brengen. Dat geldt uiteraard voor zoneringsaspecten, regelgeving, nieuwe voorzieningen en activiteiten.

Project/activiteit 6: uitwerking toegankelijkheid en voorzieningen gehandicapten
In het kader van Natuur zonder drempels dient binnen Nationale Parken zeker ook aandacht besteed te worden aan de toegankelijkheid en voorzieningen voor gehandicapten. De voorzieningen in De Alde Feanen zijn nog beperkt; er is een voor rolstoelgebruikers toegankelijke vogelkijkhut (nabij Westersânning). Maar binnen de groep van gehandicapten zijn meerdere doelgroepen (fysiek, visueel, verstandelijk gehandicapten). Na te gaan is, in samenspraak met lokale instanties, welke behoeften er zijn.

Project/activiteit 7: inzet educatie tbv toezicht
Educatief personeel draagt deels bij aan uitvoering van toezicht.

Project/activiteit 8: informatieverstrekking omtrent (resultaten) monitoring en onderzoeken
In het gebied De Alde Feanen is en wordt veel onderzoek gepleegd. Veel van de uitkomsten hiervan worden niet overgebracht richting het publiek. Daarin is verbetering te brengen, mede op basis van de voorgestelde monitoring in dit plan.

8. Onderzoek en monitoring

8.1 Toekomstbeeld

Onderzoek kent verschillende categorieën, variërend van puur wetenschappelijk onderzoek tot toegepast onderzoek dat antwoord geeft op bijvoorbeeld reguliere beheersvragen.

Het Nationaal Park is per definitie een gebied dat bijzondere landschappelijke kenmerken heeft en waar dan ook bijzondere, zeldzame of zelfs unieke elementen (vegetaties, dieren, planten, landschappelijke of cultuurhistorische objecten) of processen kunnen voordoen. Dit biedt wetenschappelijk onderzoekers een bron van onderzoeksmateriaal. Vanuit de doelen van het Nationaal Park kan dit worden gebruikt om (fundamentele) inzichten in diverse natuurverschijnselen te vergroten. Uiteraard geldt de voorwaarde dat bij dergelijk onderzoek geen schade aan de natuur zelf mag worden toegebracht. Het Nationaal Park neemt ten aanzien van dit type onderzoek een passieve houding. Werving wordt niet voorgestaan, maar medewerking zal waar mogelijk wel worden verleend.

Het Nationaal Park legt de nadruk op onderzoeken die bijdragen aan de inzichten in het functioneren van het gebied, die antwoord geven op vragen omtrent beheer en inrichting en die zicht geven op de ontwikkelingen in het gebied De Alde Feanen. Heel gericht is hier nog aan toe te voegen dat ook na is te gaan in hoeverre het gebied als Nationaal Park functioneert.

Om deze vragen te kunnen beantwoorden is verkend welke basisonderzoeken nodig zijn en welke gegevens men wenst te monitoren (te volgen in de tijd). Hiertoe is een monitoringsprogramma opgesteld, waarin opgenomen is welke onderdelen door wie en met welke frequentie worden geïnventariseerd.

Behalve de monitoring van de verschillende onderdelen op zich, is een samenhangende interpretatie van die gegevens van belang. Daarom wordt aanbevolen op regelmatige basis een soort “natuurbalans” op te maken van De Alde Feanen. Hierin wordt dan op toegankelijke wijze inzichtelijk gemaakt wat de resultaten zijn geweest van de verschillende gemonitorde gegevens, wat ze betekenen, en eventueel welke consequenties dat voor de toekomst zou inhouden. Het provinciale natuurinformatieloket zou hierbij een coördinerende rol kunnen spelen.

Om ook het instrument Nationaal Park te evalueren is door het Ministerie van LNV een toetsingsinstrument (Kwaliteits-systeem Nationale Parken, Arcadis 2000) ontwikkeld. Hierin staat een evaluatiemethodiek, die voor alle Nationale Parken gelijk is, zodat er (een onderling vergelijkbaar) inzicht ontstaat in succes en falen van Nationale Parken. De toetsing is in 2003 vereenvoudigd en voorzien van een digitale toetsversie in Excel (Arcadis, 2003). Een mogelijke beperking van bovenstaande systematiek is dat een inhoudelijk, kwalitatief gerichte evaluatie van de specifieke kenmerken van het betreffende Nationale Park minder duidelijk aan bod komt. Om specifiek inzicht te krijgen in het functioneren van het Nationaal Park De Alde Feanen wordt daarom voorgesteld om een voortgangsanalyse te maken van de in dit plan genoemde activiteiten en projecten.

8.2 Uitwerking van doelstellingen naar activiteiten en projecten

De hoofddoelstellingen zoals genoemd in paragraaf 4.2 worden hieronder uitgewerkt in projecten c.q. activiteiten.

4a Het ruimte bieden aan (wetenschappelijk) onderzoek op het gebied van natuur, landschap, cultuurhistorie, recreatie, educatie en voorlichting

Deze doelstelling wordt niet actief uitgewerkt in projecten of maatregelen. De aanvragen voor dergelijke onderzoeken wordt beoordeeld door het OPAF, waarbij het criterium geldt dat onderzoek niet mag leiden tot schade of aantasting van de overige doelstellingen van het Nationaal Park. De resultaten van het onderzoek moeten aan het OPAF worden aangeboden en zullen worden opgenomen in het jaarlijks te maken overzicht.

4b Het stimuleren en ondersteunen van (toegepast) onderzoek dat relevant is voor beheer en inrichting van het Nationaal Park De Alde Feanen.

Het gaat hier om specifieke, projectmatige onderzoeken (buiten het monitoringsprogramma, zie 4c) die van belang zijn voor nadere inzichten in het functioneren van het gebied en die daarmee van invloed kunnen zijn op beheer- en inrichtingskeuzen.

Project/activiteit 1: onderzoek cyclisch waterpeilbeheer

Cyclisch peilbeheer vormt een van de beheermethodieken binnen De Alde Feanen. Momenteel wordt het voorgesteld in de Jan Durkspolder, maar andere gebieden komen hiervoor ook in aanmerking. Er is nog een nadere verscherping aan te brengen in de cycli (hoe lang) en de schaal (hoe groot). Dit is nader uit te werken, mede te baseren op onderzoeksresultaten elders en na vertaling naar toepasbaarheid binnen De Alde Feanen.

Project/activiteit 2: onderzoek dichtslibbing watergangen

De toegankelijkheid van De Alde Feanen wordt mede bepaald door de diepte van de watergangen. Mede door erosie en afslag van oevers worden vaarten etc. ondieper. Na te gaan is waar en hoe snel dit gebeurt. De gewenste diepte varieert per vaart/petgat/meer; dit is afhankelijk van natuurdoelen enerzijds en gebruiksdoelen (zie ook hoofdstuk 6) anderzijds. Op basis hiervan is een onderzoek te starten naar mate van dichtslibbing en eventueel te nemen maatregelen; dit onderzoek kan dan dienen als basis voor een baggerbeheerprogramma.

Project/activiteit 3: onderzoek kwaliteit en kwantiteit (water)riet

In De Alde Feanen speelt riet een grote rol. Enerzijds als natuurlijk element, een rol spelend in de verlanding, anderzijds als cultuurhistorisch en/of economisch onderdeel.

Vanuit de natuuroptiek is overjarig riet een belangrijk onderdeel van het ecosysteem, vanwege meer diversiteit en grotere geschiktheid voor bijvoorbeeld broedvogels. Overjarig riet is vanuit (economisch) rietbeheer echter minder gewenst. Na te gaan is in hoeverre zowel overjarig riet alsook jaarlijks rietbeheer in De Alde Feanen een rol kan blijven spelen.

Project/activiteit 4: onderzoek waterkwaliteit-verlandingsprocessen

Dit onderwerp heeft al geruime tijd de aandacht, waarbij onder andere de effecten van nutriënten, isolatiebeheer, visstandbeheer etc. zijn onderzocht. Het onderwerp blijft aandacht vragen. Zo is het van belang na te gaan onder welke omstandigheden het omslagpunt van troebel naar helder water plaatsvindt.

Project/activiteit 5: onderzoek en bemonstering voormalige vuilstort De Saiter

Door de Voorlopige Commissie Nationale Parken is in het advies aan de minister van LNV geconstateerd dat de voormalige vuilstortplaats De Saiter een probleem vormt. Sanering van deze locatie is niet voorzien binnen de looptijd van het Beheer- en Inrichtingsplan. Een regelmatige grondwaterbemonstering is daarom een essentieel onderdeel van het op te stellen monitoringsplan

4c Het opstellen en uitvoeren van monitoringsprogramma's en evaluaties ter beoordeling van ontwikkelingen in het gebied en het functioneren van het Nationaal Park De Alde Feanen.

Project/activiteit 1: opstellen en uitvoeren monitoringsplan

Direct na het vaststellen van het Beheer- en Inrichtingsplan zal een integraal monitoringsplan voor het Nationaal Park De Alde Feanen worden opgesteld, dat als bijlage bij het plan wordt gevoegd. Hierin worden de hoofdlijnen van de monitoring in De Alde Feanen vermeld, niet alleen op het gebied van natuur maar ook op het gebied van recreatie, communicatie en milieu. Hoofdpunten zijn de concrete uitwerking van de monitoring, de verantwoordelijke en betrokken partijen, de met monitoring gemoeide kosten en de uitwerking "in de tijd".

Project/activiteit 2: verslaglegging monitoring

Behalve dat bovenstaande monitoring wordt uitgevoerd, is het van belang dat betrokkenen en geïnteresseerden hiervan kennis kunnen nemen. Dat betekent dat jaarlijks een beknopt monitoringsverslag wordt gemaakt met daarin verwerkt de in dat jaar verrichte onderzoeks- en monitoringsgegevens. Het beknopt verslag behandelt diverse hoofdthema's en is bijvoorbeeld te publiceren op internet. Eens per ca. 5 jaar kan het verslag breder worden samengesteld en dienst doen als een soort "natuurbalans".

Project/activiteit 3: voortgangsevaluatie Beheer- en Inrichtingsplan

Om na te gaan of het Nationaal Park voldoet aan zijn ambities is het goed om een (kwalitatieve) voortgangsanalyse te maken van alle projecten/activiteiten die in dit Beheer- en Inrichtingsplan worden genoemd. Deze voortgangsanalyse zal worden opgenomen in de jaarplannen die enerzijds vanuit de werkgroep VER en anderzijds vanuit de werkgroep BIM worden opgesteld.

Project/activiteit 4: evaluatie volgens kwaliteitssysteem

Aan het eind van de beheerplanperiode wordt, voorafgaand aan de opstelling van een nieuw of gewijzigd plan, een evaluatie van de gehele beheerplanperiode uitgevoerd. Hierop is het kwaliteitssysteem (Arcadis, 2000/2003) van toepassing.

9. Integratie en samenhang

9.1 Begrenzing

De begrenzing van het Nationaal Park De Alde Feanen is aangegeven op Kaart 1. Deze begrenzing vloeit voort uit het begrenzingsvoorstel van de VCNP (1998). Dit voorstel behelsde:

- een “in oprichtingsbegrenzing”: begrenzing van de bestaande natuurgebieden in de “in oprichtingsfase”;
- een doelbegrenzing: begrenzing na realisering van natuur in de zogenaamde uitwerkingsgebieden.

De bedoelde uitwerkingsgebieden zijn:

- zuidwestzijde Nationaal Park: de Burd;
- zuidzijde Nationaal Park: It Eilân;
- oostzijde Nationaal Park: gehele gebied dat onderdeel uitmaakt van de Herinrichting Alde Feanen.

Verder is in het advies aangegeven dat agrarische gronden, terreinen voor verblijfsrecreatie alsook bebouwing buiten de (doel)begrenzing van het Nationaal Park blijven. In het bijzonder is gesteld dat de Hege Warren, overeenkomstig het ruimtelijk beleid, een landbouwfunctie blijft houden.

Bij de vaststelling van het onderhavige Beheer- en Inrichtingsplan is de “in-oprichtingsfase” afgesloten en is de aanwijzing van De Alde Feanen als Nationaal Park definitief.

De begrenzing van het Nationaal Park zoals te hanteren voor de komende planperiode is gebaseerd op de volgende afwegingen:

- het begrenzingsvoorstel van de VCNP zoals hierboven aangegeven;
- landschapsecologische uitgangspunten;
- ruimtelijk-planologische uitgangspunten.

Daarbij is uitgangspunt geweest om de komende planperiode met één vastgestelde grens te werken (en dus niet met verschillende typen begrenzingen). Tenslotte wordt de begrenzing ook zoveel mogelijk op (landschappelijk en/of fysiek) heldere lijnen in het landschap gelegd.

Landschapsecologische uitgangspunten: het Nationaal Park wordt gekenmerkt als een laagveenlandschap, gelegen tussen de hogere zandgronden van de Friese Wouden (oost) en de kleigronden van de Greidhoek (west). Naar de oostzijde toe valt de doelbegrenzing vrij nauw samen met de landschaps-ecologische grens (op enkele uitzonderingen na). Naar de westzijde toe ligt de grens van de klei-op-veen gronden verder naar het westen dan de huidige grens van het Prinses Margrietkanaal. Dit kanaal is hier een vrij kunstmatige grens. Naar het noorden en het zuiden toe strekt het (potentiële) laagveengebied zich veel verder uit. Aan deze zijden zal de begrenzing altijd een min of meer arbitrair karakter hebben.

Ruimtelijk-planologische overwegingen: de doelbegrenzing is planologisch in grote mate afgekaderd, mede op grond van de EHS (ecologische hoofdstructuur), streekplanuitwerking Blauwe Zone en de herinrichtingsgebieden.

De doelbegrenzing past derhalve binnen de landschapsecologische en ruimtelijk-planologische uitgangspunten. Binnen de doelbegrenzing opgenomen uitwerkingsgebieden zijn in zeer grote mate in overeenstemming gebracht met natuurdoelstellingen. Conclusie is dan ook dat de definitieve grens de doelbegrenzing zal zijn, met uitzondering van de Hege Warren. Dit gebied wordt buiten de begrenzing van het Nationaal Park De Alde Feanen gehouden.

Conform de gemaakte afspraken gelden binnen de begrenzing de volgende onderdelen als exclave:

- recreatiegebied It Wiid;
- recreatiegebied Burd-zuid;
- dorpsgebied Earnewâld.

Deze gebieden maken dus geen deel uit van het Nationaal Park.

9.2 Regelgeving, toezicht en handhaving

Binnen het Nationaal Park is een groot aantal partijen direct betrokken bij het toezicht op en de handhaving van wet- en regelgeving. Dit zijn onder ander de drie gemeenten, het Wetterskip Fryslân, de provincie Fryslân, de regiopolitie en It Fryske Gea. Voor de periode 2003 tot en met 2006 is een overeenkomst gesloten tussen de regiopolitie, district Midden Fryslân, enerzijds en de drie gemeenten en de provincie Fryslân anderzijds. In deze overeenkomst verbindt de regiopolitie zich om, tegen een extra financiële vergoeding, jaarlijks één mensjaar extra ter beschikking te stellen voor het toezicht en de handhaving van de regelgeving in De Alde Feanen.

Het gaat hierbij om de voortzetting van een al in 1996 aangegane overeenkomst. Naar aanleiding van de uitspraak van de Raad van State inzake de komst van Buitenplaats It Wiid in Earnewâld is indertijd een Beheerprogramma opgesteld. Hierin is voorzien in deze overeenkomst, die als doel had de (verwachte) extra druk op De Alde Feanen te reguleren.

Voor de uitvoering van het toezicht en de handhaving worden jaarlijks werkplannen opgesteld. In deze werkplannen zijn opgenomen:

- de speerpunten voor het komende jaar;
- de beoogde samenwerking tussen partijen, met name tussen de regiopolitie en de beheerder (It Fryske Gea);
- de inzet van mensen en middelen;
- de te verwachten resultaten.

Deze werkplannen worden vastgesteld door een bestuurlijke "toezichtsgroep" uit het Overlegorgaan Nationaal Park De Alde Feanen. Naast de direct betrokken partijen wordt hiervoor ook het Openbaar Ministerie uitgenodigd.

Deze toezichtsgroep wordt ondersteund door een (ambtelijke) werkgroep, die periodiek bijeenkomst en de voortgang van de handhavingsactiviteiten bewaakt. Op basis van de resultaten wordt jaarlijks, in het najaar, een evaluatie opgesteld. Deze evaluatie dient mede om in de volgende jaren een beter op de praktijk toegesneden werkplan te kunnen realiseren.

Met ingang van 2007 is er geen sprake meer van vergoeding van de door de regiopolitie in te zetten uren. Dit betekent dat de komende jaren gezocht moet worden naar een structurele en verantwoorde opzet van de uitvoering van toezicht en handhaving in het Nationaal Park De Alde Feanen.

9.3 Bestuur en organisatie

9.3.1 Huidige organisatiestructuur

De organisatiestructuur van het Nationaal Park bestaat uit de volgende structurele onderdelen:

- het Overlegorgaan;
- de Werkgroep Beheer, Inrichting en Monitoring (BIM);
- de Werkgroep Voorlichting, Educatie en Recreatie (VER).

Het Overlegorgaan is daarbij het orgaan dat het beleid en de aansturing van het Nationaal Park behartigt. De Werkgroepen functioneren daarbij als adviesorganen ten behoeve van het Overlegorgaan en coördineren de taken die voortvloeien uit de 4 hoofddoelstellingen van de Nationale Parken: natuurbehoud en -ontwikkeling, natuurgerichte recreatie, educatie en voorlichting en onderzoek. De Werkgroep BIM heeft de taak vooral zaken op het gebied van de doelstellingen natuurbehoud- en ontwikkeling alsook die van de doelstelling onderzoek aan te sturen

De Werkgroep VER heeft de taak vooral zaken op het gebied van de doelstellingen voorlichting en educatie alsook die van de doelstelling recreatie aan te sturen.

Daarnaast is het Onderzoeks Platform Alde Feanen (OPAF) actief. Dit platform functioneert los van bovengenoemde structuur, kent zijn eigen doelstellingen, die wel onlosmakelijk met die van het Nationaal Park verbonden zijn.

Het Onderzoekplatform (OPAF) is, zoals de naam al aangeeft, een samenwerkingsverband van instellingen, dat zorg draagt voor afstemming en coördinatie van onderzoeken. Daarbij kan het platform ook onderzoeksvoorstellen inbrengen richting beide werkgroepen.

Het Overlegorgaan

Bevoegdheden: het Overlegorgaan stuurt de organisatie van het Nationaal Park De Alde Feanen aan en bepaalt op hoofdlijnen het beleid van het Nationaal Park, voortvloeiende uit de hoofddoelstellingen van het Nationaal Park. Het Overlegorgaan vergadert in principe 3 maal per jaar.

Taken: de taken van het Overlegorgaan behelzen beknopt de volgende hoofdzaken:

- de zorg voor het functioneren van De Alde Feanen als Nationaal Park conform de doelstellingen zoals vastgelegd in het Beheer- en Inrichtingsplan;
- (interne) coördinatie van beleidszaken en afstemmen van beheerszaken binnen het Park;
- (extern) behartigen en afstemmen van de doelstellingen van het Nationaal Park richting derden, mede via beleidsbeïnvloeding.

Deze taken zijn verder te concretiseren via:

- opstelling, evaluatie en actualisering van het Beheer- en Inrichtingsplan;
- instelling, aansturing van (al dan niet tijdelijke) advies- en werkgroepen;
- opstelling van een bestedingenprogramma (meerdere jaren);
- opstelling van een jaarlijkse bestedingenplan.

Samenstelling: Het huidige Overlegorgaan is voortgekomen uit het Overlegplatform Alde Feanen. Dit verklaart de brede samenstelling van het Overlegorgaan. Van de kant van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit wordt als minimumeis gesteld deelname van de betrokken overheidsorganen en de beherende instanties. In bijlage 1 is de samenstelling van het Overlegorgaan opgenomen ten tijde van de besluitvorming over dit Beheer- en Inrichtingsplan.

Werkgroep Beheer, Inrichting en Monitoring (BIM)

De belangrijkste taken van de werkgroep behelzen een programmatisch en inhoudelijke planning van de activiteiten op het gebied van de doelstellingen natuurbehoud en ontwikkeling en onderzoek met accent op beheer, inrichting en monitoring. De werkgroep kan op deze onderwerpen het Overlegorgaan (gevraagd dan wel ongevraagd) adviseren. In principe vergadert deze werkgroep ook drie keer per jaar t.b.v. die advisering. De werkgroep bestaat uit een vertegenwoordiging van de beherende organisaties, betrokkenen uit de streek en eventueel specifieke deskundigen uit het werkveld en wordt voorgezeten door de secretaris van het Overlegorgaan.

Werkgroep Voorlichting, Educatie en Recreatie (VER)

Deze werkgroep houdt zich in hoofdzaak bezig met inhoudelijke en programmatische zaken op het gebied van de doelstellingen voorlichting en educatie enerzijds en recreatie anderzijds. Ook deze werkgroep kan het Overlegorgaan gevraagd en ongevraagd van advies dienen en vergadert net als de werkgroep BIM driemaal per jaar. De werkgroep bestaat eveneens uit een vertegenwoordiging van de diverse betrokkenen. Voorzitter en secretariaat worden verzorgd door het IVN.

Onderzoeksplatform Alde Feanen (OPAF)

De belangrijkste taak van het OPAF is het coördineren en het onderling afstemmen van onderzoeken. Op grond van haar specifieke inzichten kan het platform beide werkgroepen ook adviseren bepaalde onderzoeken te entameren. Zie voor de samenstelling van het OPAF paragraaf 1.10.

9.3.2 Aanbevelingen met betrekking tot toekomstige organisatie

Wat betreft het toekomstig functioneren zijn er de volgende aandachtspunten:

- a. het praktisch functioneren van het Overlegorgaan;
- b. vertegenwoordigend karakter van leden van het Overlegorgaan;
- c. agendering van onderwerpen;
- d. introductie en bewaking van planningscycli.

Deze aandachtspunten hangen ten dele met elkaar samen.

Ad. a. Het praktisch functioneren van het Overlegorgaan kent het dilemma van enerzijds de wens tot een brede betrokkenheid en anderzijds besluitvorming en slagvaardigheid. De omvang van het Overlegorgaan en het principe om in consensus tot besluitvorming te komen kan leiden tot moeizame en trage processen. Betrokkenheid en consensus zijn echter een groot goed dat, mede vanwege gewenst draagvlak, niet kan worden gewijzigd.

Wel is het belangrijk dat besluitvorming in het Overlegorgaan zoveel mogelijk tot belangrijke hoofdzaken wordt beperkt. Hiertoe zijn twee invalshoeken:

- enerzijds een beperking van de agendering tot hoofdzaken;
- anderzijds een wijziging in structuur.

Ad. b. Daarbij speelt ook het vertegenwoordigend karakter van de diverse leden van het Overlegorgaan en werkgroepen een rol. Met name interne terugkoppeling naar achterbannen/vertegenwoordigende instanties van de leden (in de werkgroepen) is een punt van aandacht, waarover (eventueel onderwerpsgewijs) nadere afspraken zijn te maken.

Ad. c. Belangrijk bij de agendering is dat men zich niet alleen laat leiden tot actuele kwesties en de "waan van de dag". Ervaringen elders laten zien dat dan het gevaar ontstaat dat enkele onderwerpen de agenda dominant gaan bepalen, waardoor de betrokkenheid van diverse leden kan afnemen. Een gestructureerde agenda, met hoofdlijnen als programmering en voortgangsbewaking van de diverse doelen en daaraan gekoppelde activiteiten kan dit voorkomen.

Ad. d. Aanbevolen wordt dat de werkgroepen gaan werken met vaste planningscycli, die bestaan uit meerjarenplannen en jaarprogramma's. Hiermee is zowel planning als voortgangsbewaking goed te structureren, en bovendien ook beter op elkaar af te stemmen. Bij gelijktijdige behandeling van deze plannen en programma's in het Overlegorgaan kunnen eventuele ongerijmdheden worden signaleerd en kunnen onderbouwde afwegingen gemaakt worden ten aanzien van prioritering.

Samenvattend vloeien hieruit de volgende actiepunten voort:

- herbezinning op omvang, vertegenwoordiging en functioneren Overlegorgaan;
- gestructureerde agendering;
- introductie van vaste planningscycli van werkgroepen en bespreking in het Overlegorgaan.

9.4 Financiën

Voor de financiering van het Nationaal Park is budget van overheidswege beschikbaar voor enerzijds eenmalige inrichtingskosten en anderzijds jaarlijks terugkerende kosten:

- eenmalig budget € 368.000,00
- jaarlijks budget: € 214.000,00 (peil 2005)

Het bovengenoemde budget zal niet het enige budget zijn dat wordt ingezet in het Nationale Park; in veel gevallen zal het Overlegorgaan projecten financieren die mede door andere partners worden gedragen. In die zin zal het Nationaal Park een katalysatorfunctie kunnen vervullen bij het tot stand komen van projecten. Het Overlegorgaan streeft er dan ook naar door medefinanciering een dergelijke "vliegwieleffect" te bewerkstelligen.

Van het eenmalig budget is van overheidswege een bedrag van € 300.000 gereserveerd voor de vestiging van een bezoekerscentrum. Een bedrag van € 68.000 is bedoeld voor eenmalige inrichtingsmaatregelen voor het gebied.

Het jaarlijks budget is bedoeld voor de (extra) doelstellingen vanuit het Nationaal Park, boven de middelen voor het normale natuurbeheer (zoals die uit de reguliere financiering vanuit het Programma Beheer). Van het jaarlijks budget wordt conform landelijke afspraken hierover ca. € 40.000 gereserveerd voor financiering van een coördinator voorlichting en educatie en ca. € 30.000 voor de medewerker voorlichting en educatie.

Het jaarlijks te besteden budget wordt, behoudens het hieronder aangeven lijstje met vaste lasten, ingezet op projectbasis die vanuit het jaarlijkse bestedingen-programma worden aangegeven.

De vaste kosten te besteden vanuit het jaarlijkse budget zijn:

- financiering coördinator en medewerker voorlichting en educatie (€ 70.000);
- bijdrage secretariaat Samenwerkingsverband Nationale Parken (€ 1.200);
- organisatorische zaken (€ 5.000).

Van het jaarlijkse te besteden budget blijft dus ca. € 135.000 over om te besteden op projectbasis, voor projecten/activiteiten zoals genoemd in de voorgaande hoofdstukken.

Voor de verdeling van dit Nationaal Park-budget geldt een volgende richtlijn:

- kosten samenhangend met de doelstelling behoud en ontwikkeling natuur: 25%;
- kosten samenhangend met bevordering van natuurgerichte recreatie: 25%;
- kosten samenhangend met het programma educatie en voorlichting: 20%⁸;
- kosten samenhangend met onderzoek en monitoring: 20%;
- overige kosten: 10%.

Deze verdeelsleutel is richtinggevend en bedoeld als gemiddelde over ca. 4 jaar (planperiode bestedingenprogramma). Op jaarbasis kan er van worden afgeweken als op langere termijn het evenwicht hersteld wordt. Bij structurele afwijkingen zal beargumenteerd moeten worden op grond waarvan deze zijn te accepteren.

Alle partners van alsook betrokkenen bij het Nationaal Park kunnen projecten voorstellen voor dit programma. Voor het bestedingenplan geldt evenwel de voorwaarde dat het project dient te vallen binnen de doelstellingen van het Nationaal Park. Een aanvullende lijst met voorwaarden en criteria zal nog worden opgesteld om zodoende een handvat te hebben voor een zorgvuldige prioritering.

Als actiepunten gelden dan ook:

- het nader invullen en afspraken maken omtrent voorwaarden en prioritering van projecten;
- het toetsen van ingediende plannen aan deze criteria;
- het opstellen van (meerjaren) bestedingenprogramma's;
- het opstellen van (jaarlijkse) bestedingenplannen.

⁸ Dit bedrag is dus exclusief het jaarlijks gereserveerde budget voor financiering van de coördinator en medewerker voorlichting en educatie.

9.5 Samenvattend overzicht activiteiten en projecten

projectenlijst alde feanen

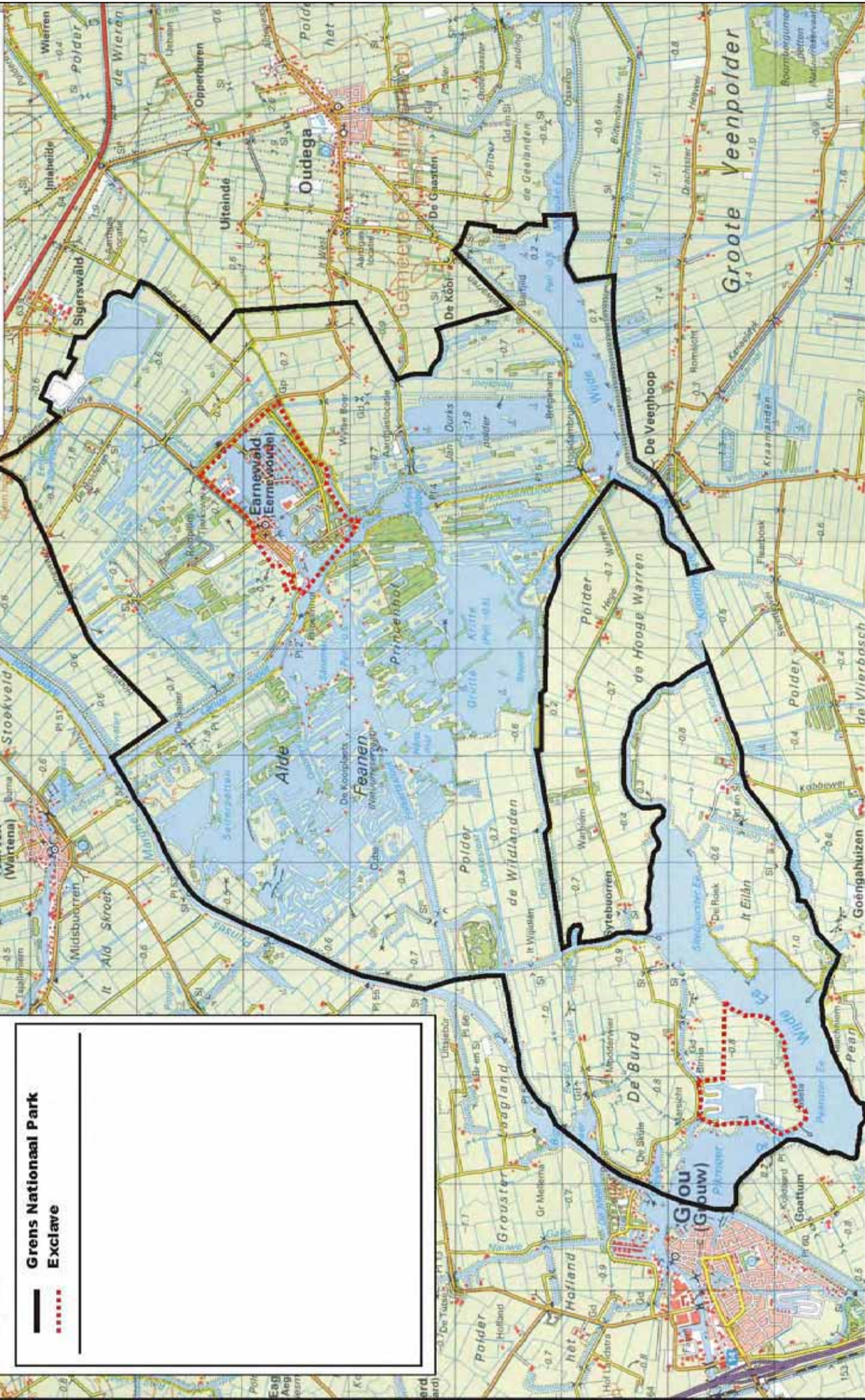
nr doel	nr project	doel	uitgangspunt	omschrijving
1a	1	natuur, landschap, cultuurhistorie	behoud/ontwikkeling als natuurkerngebied	maatregelen poortgebieden
1b	1	natuur, landschap, cultuurhistorie	behoud/ontwikkeling als laagveenlandschap	natuurontwikkelingsprojecten
1b	2	natuur, landschap, cultuurhistorie	behoud/ontwikkeling als laagveenlandschap	verbetering ext waterkwaliteit
1c	3	natuur, landschap, cultuurhistorie	behoud/ontwikkeling levensgemeenschappen	toepassen diverse beheersprincipes
1c	4	natuur, landschap, cultuurhistorie	behoud/ontwikkeling levensgemeenschappen	bescherming broedgebieden
1c	5	natuur, landschap, cultuurhistorie	behoud/ontwikkeling levensgemeenschappen	bescherming overwinteringsgebieden
1c	6	natuur, landschap, cultuurhistorie	behoud/ontwikkeling levensgemeenschappen	opstellen faunabeheersplan
1c	7	natuur, landschap, cultuurhistorie	behoud/ontwikkeling levensgemeenschappen	bepaling ecologisch streefbeeld visstand
1d	1	natuur, landschap, cultuurhistorie	behoud/ontwikkeling landschap/cultuurhistorie	gedifferentieerd beheer open/geslotenheid
1d	2	natuur, landschap, cultuurhistorie	behoud/ontwikkeling landschap/cultuurhistorie	hantering landschapsvoorwaarden
1d	3	natuur, landschap, cultuurhistorie	behoud/ontwikkeling landschap/cultuurhistorie	behoud gebiedseigen cultuurvormen
1d	4	natuur, landschap, cultuurhistorie	behoud/ontwikkeling landschap/cultuurhistorie	behoud specifieke cultuurhistorie elementen
1e	1	natuur, landschap, cultuurhistorie	verbetering oppervlaktewaterkwaliteit	waterkwaliteitsbeheer intern (beheersvormen)
1e	2	natuur, landschap, cultuurhistorie	verbetering oppervlaktewaterkwaliteit	vermindering vuilwaterlozing
2a	1	recreatief medegebruik	optimaliseren belevingswaarden	omleiding beroepsvaart
2a	2	recreatief medegebruik	optimaliseren belevingswaarden	risico-analyse doorgaande route Drachten
2a	3	recreatief medegebruik	optimaliseren belevingswaarden	integrale regeling vaarsnelheid
2a	4	recreatief medegebruik	optimaliseren belevingswaarden	vernieuwing convenant rondvaartbedrijven
2a	5	recreatief medegebruik	optimaliseren belevingswaarden	aktie bevorderen duisternis
2a	6	recreatief medegebruik	optimaliseren belevingswaarden	identiteitshandhaving verbouwingen protocol
2b	1	recreatief medegebruik	optimaliseren gedifferentieerd gebruik	implementatie afspraken gebiedsdelen
2b	2	recreatief medegebruik	optimaliseren gedifferentieerd gebruik	voorzieningen tbv kleine stille vaart oostdeel
2b	3	recreatief medegebruik	optimaliseren gedifferentieerd gebruik	stimulering electromotoren
2b	4	recreatief medegebruik	optimaliseren gedifferentieerd gebruik	op diepte houden vaarwegen
2b	5	recreatief medegebruik	optimaliseren gedifferentieerd gebruik	onderhoud begroeiing langs vaarwegen
2b	6	recreatief medegebruik	optimaliseren gedifferentieerd gebruik	uitbreiden voorzieningen aan rand NP
2b	7	recreatief medegebruik	optimaliseren gedifferentieerd gebruik	bebording (bescheiden) in terrein
2c	1	recreatief medegebruik	stimuleren natuurgerichte recreatie	ontwikkeling routestructuren ext recreatie
2c	2	recreatief medegebruik	stimuleren natuurgerichte recreatie	ontwikkeling recreatie-moerasbos
2c	3	recreatief medegebruik	stimuleren natuurgerichte recreatie	ontwikkeling omgeving bezoekerscentrum
2c	4	recreatief medegebruik	stimuleren natuurgerichte recreatie	uitbreiden voorzieningen gehandicapten
2d	1	recreatief medegebruik	verbetering samenwerking tbv produktaanbod	prijsvraag duurzaam recreatief arrangement
2d	2	recreatief medegebruik	verbetering samenwerking tbv produktaanbod	aanbod meerdaags arrangementen
2d	3	recreatief medegebruik	verbetering samenwerking tbv produktaanbod	versterking samenwerking noorderlijk NP-en
3a	1	voorlichting en educatie	uitdragen identiteit	identiteitsversterking
3a	2	voorlichting en educatie	uitdragen identiteit	PR en persbeleid versterken
3a	3	voorlichting en educatie	uitdragen identiteit	afstemming optimaliseren NP en beheerder
3a	4	voorlichting en educatie	uitdragen identiteit	afstemmen identiteit diverse middelen
3b	1	voorlichting en educatie	vergroten betrokkenheid	interactieve communicatie via dialoog
3b	2	voorlichting en educatie	vergroten betrokkenheid	structureren inzet vrijwilligers
3b	3	voorlichting en educatie	vergroten betrokkenheid	ondersteuning voorlichting door derden
3b	4	voorlichting en educatie	vergroten betrokkenheid	planning activiteitenkalender
3b	5	voorlichting en educatie	vergroten betrokkenheid	uitwerking rol bezoekerscentrum
3c	1	voorlichting en educatie	vergroten kennis en inzicht	thema-ontwikkeling informatieoverdracht
3c	2	voorlichting en educatie	vergroten kennis en inzicht	communicatie mbt recreatief medegebruik
3c	3	voorlichting en educatie	vergroten kennis en inzicht	inhoudelijke opzet bezoekerscentrum
3c	4	voorlichting en educatie	vergroten kennis en inzicht	inhoudelijke opzet veldwerk, excursies, etc
3c	5	voorlichting en educatie	vergroten kennis en inzicht	leerprojecten (lokale) kennis, gebruik etc
3d	1	voorlichting en educatie	uitdragen maatregelen beheer/inrichting	ontwikkelen nieuwe kaarten
3d	2	voorlichting en educatie	uitdragen maatregelen beheer/inrichting	informatievoorziening kwetsbaarheden
3d	3	voorlichting en educatie	uitdragen maatregelen beheer/inrichting	structurele info mbt natuurontwikkelingsmaat
3d	4	voorlichting en educatie	uitdragen maatregelen beheer/inrichting	structurele info mbt beheersmaatregelen
3d	5	voorlichting en educatie	uitdragen maatregelen beheer/inrichting	structurele info mbt recreatie zoning/voorz
3d	6	voorlichting en educatie	uitdragen maatregelen beheer/inrichting	structurele info mbt gehandicapten voorzieningen
3d	7	voorlichting en educatie	uitdragen maatregelen beheer/inrichting	uitwerking ondersteuning toezicht
3d	8	voorlichting en educatie	uitdragen maatregelen beheer/inrichting	structurele info mbt monitoring en onderzoek
4a	1	onderzoek en monitoring	ruimte voor wetenschappelijk onderzoek	op aanvraag, na beoordeling OPAF
4b	1	onderzoek en monitoring	stimuleren toegepast onderzoek	onderzoek cyclisch waterpeilbeheer
4b	2	onderzoek en monitoring	stimuleren toegepast onderzoek	onderzoek dichtslibbing watergangen
4b	3	onderzoek en monitoring	stimuleren toegepast onderzoek	onderzoek riet (kwaliteit/kantiteit)
4b	4	onderzoek en monitoring	stimuleren toegepast onderzoek	onderzoek relatie waterkwaliteit-verlandings
4b	5	onderzoek en monitoring	stimuleren toegepast onderzoek	onderzoek vm vuilstort de saiter
4c	1	onderzoek en monitoring	monitoring en evaluatie	opstelling monitoringsprogramma
4c	2	onderzoek en monitoring	monitoring en evaluatie	verslaglegging monitoring
4c	3	onderzoek en monitoring	monitoring en evaluatie	voortgangsevaluatie Beheer en Inrichtingsplan
4c	4	onderzoek en monitoring	monitoring en evaluatie	evaluatie volgens kwaliteitssysteem NP-en

Kaarten

KAART 1
BEGRENZING

LEGENDA

- Grens Nationaal Park
Exclave**

KAART 2 RICHTLIJNGEBIED EN GEMEENTE-INDELING

LEGENDA

Grens Nationaal Park
Exclave

Grens Vogelrichtlijngebied
Grens Habitatrichtlijngebied
Grens Siltegebied

Grens gemeenten

Gemeente Boarnsterhim

Gemeente Tytsjerksteradiel

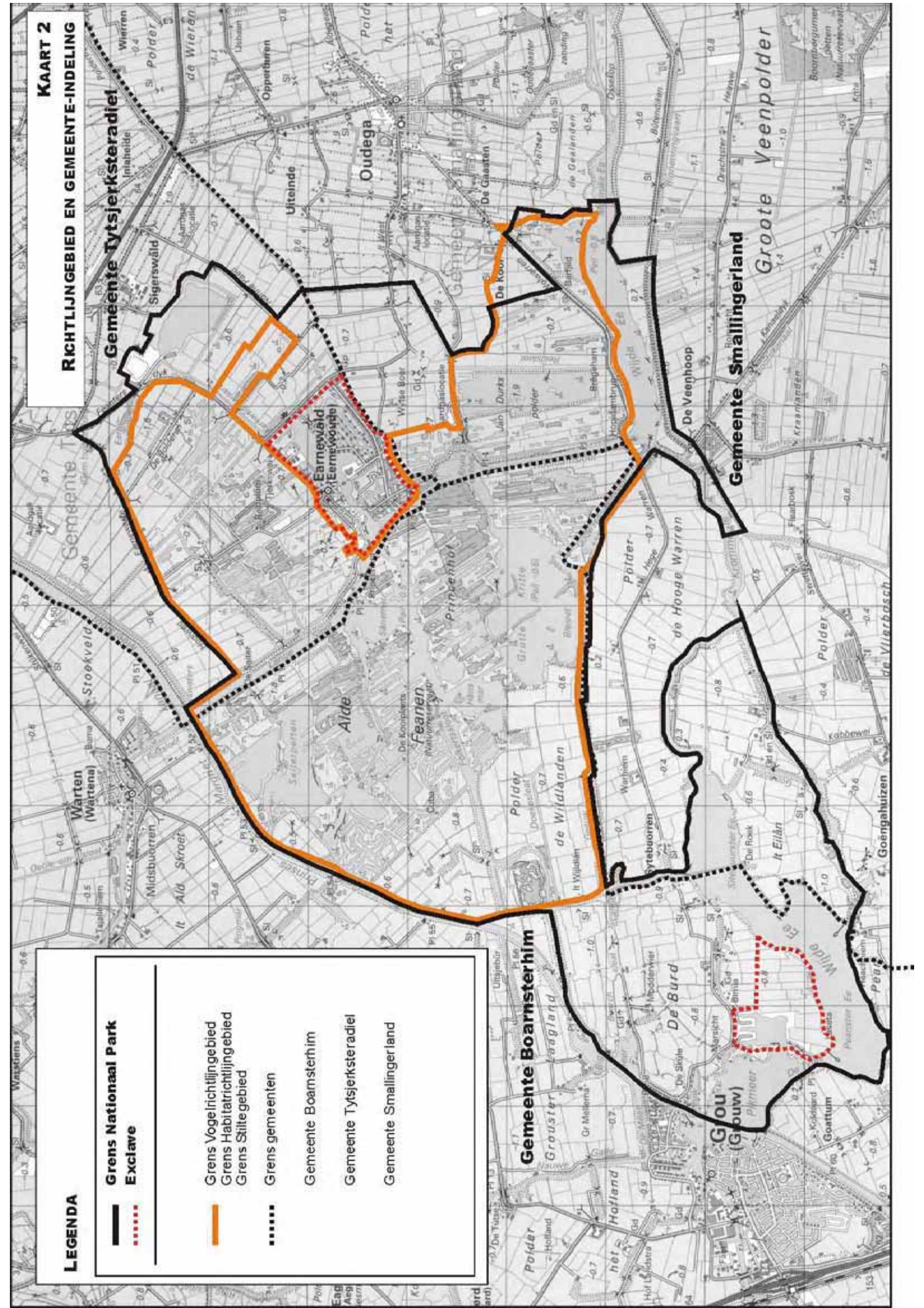
Gemeente Smallingerland

Gemeente Tytsjerksteradiel

Gemeente Smallingerland

Gemeente Boarnsterhim

Grote Veenpolder

KAART 3 AFSPRAKEN RECREATIE

Centraal veengebied

Stripen-kern

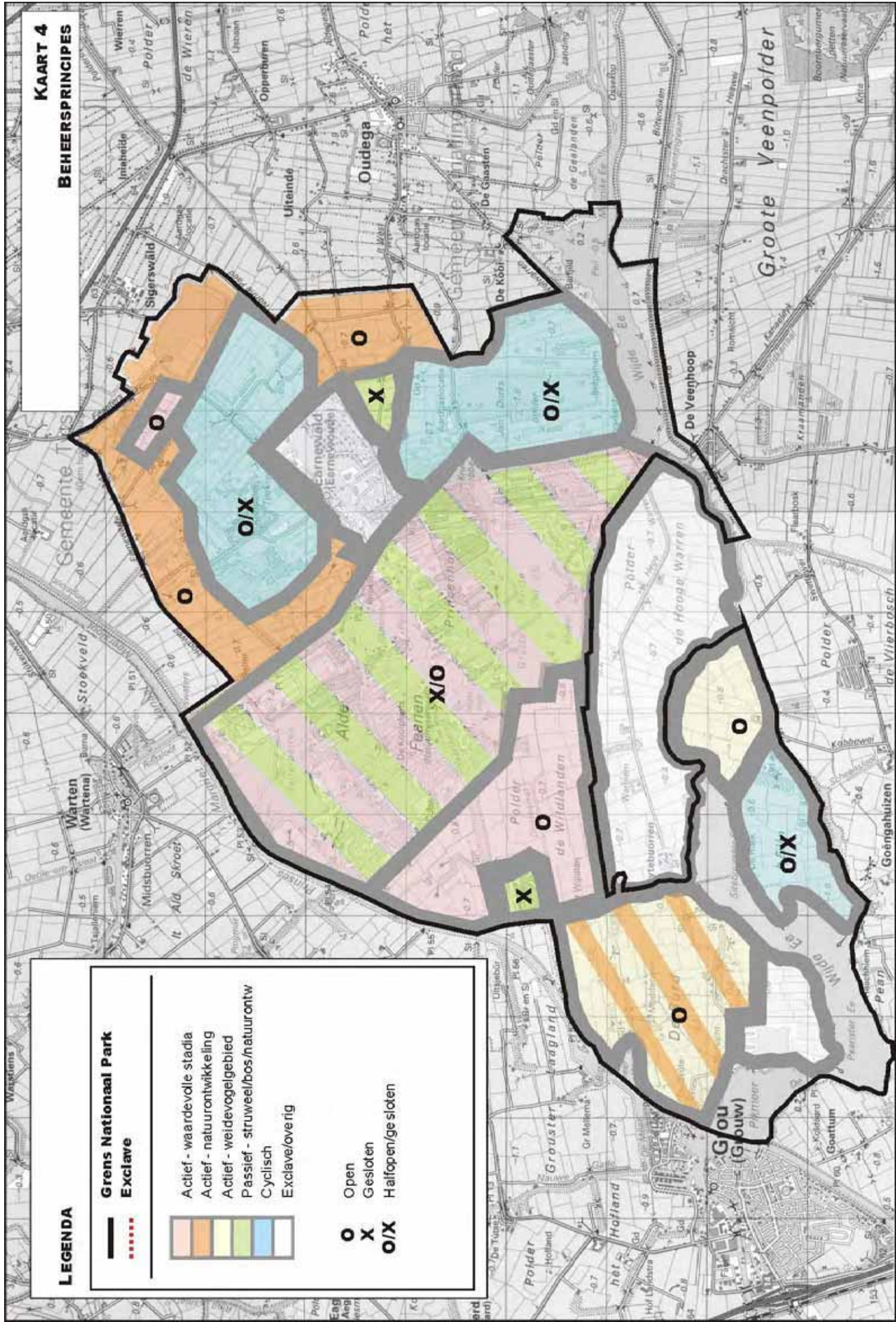
Grote rust/pleistergebieden

In broedperiode te mijden

In winterperiode te mijden

Zie ook tekst paragraaf 6.3 (p. 87)

KAART 4 BEHEERSPRINCIPES

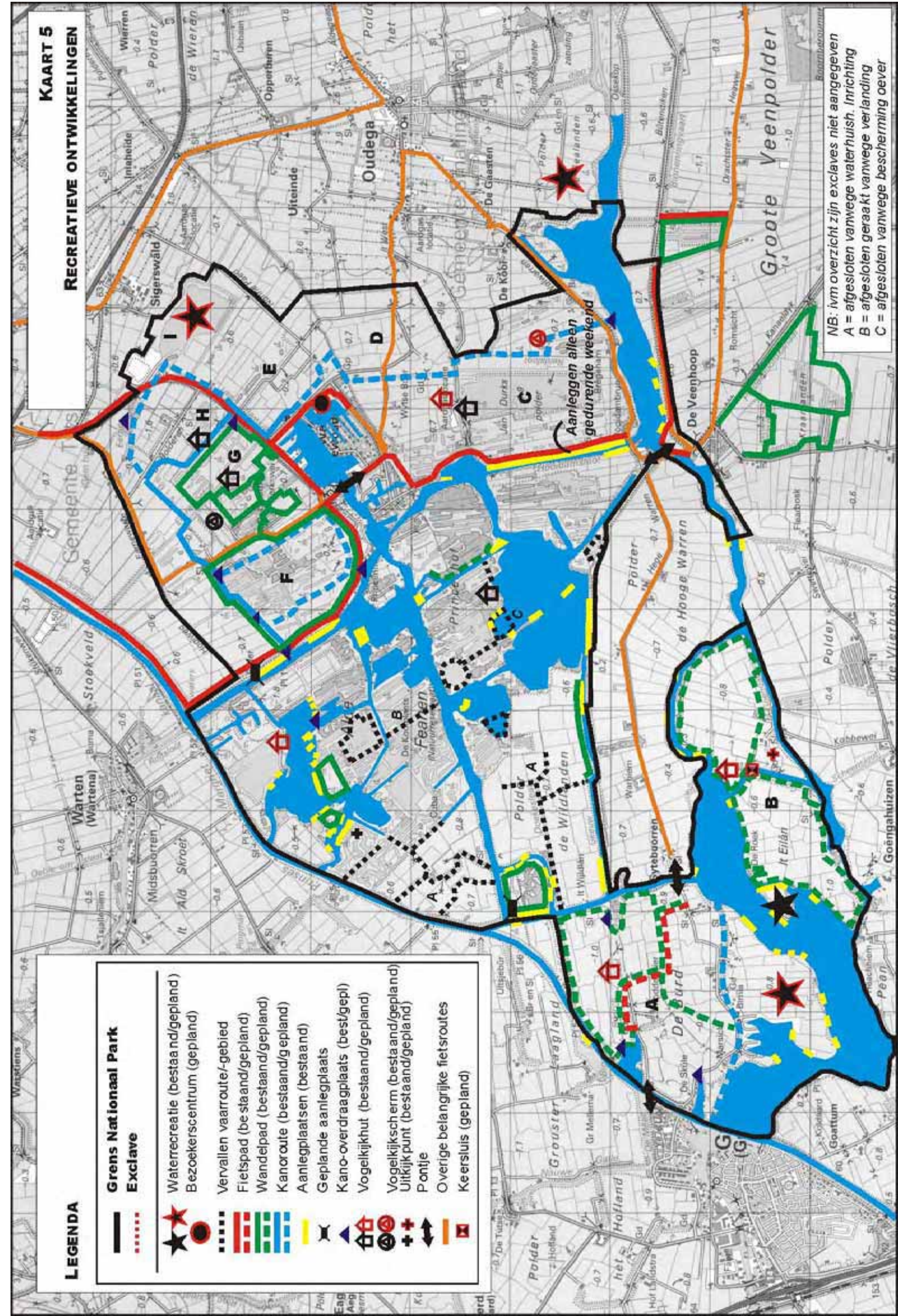
KAART 5 RECREATIEVE ONTWIKKELINGEN

LEGENDA

- Grens Nationaal Park**
- Exclave**
- Waterrecreatie (bestaand/gepland)
- Bezoekerscentrum (gepland)
- Vervallen vaarroute/-gebied
- Fietspad (bestaand/gepland)
- Wandelpad (bestaand/gepland)
- Kanoroute (bestaand/gepland)
- Aanlegplaatsen (bestaand)
- Geplande aanlegplaats
- Kano-overdraagplaats (best/gepl)
- Vogelkijkhut (bestaand/gepland)
- Vogelkijkscherm (bestaand/gepland)
- Uitzichtpunt (bestaand/gepland)
- Pontje
- Overige belangrijke fietsroutes
- Keersluis (gepland)

NB: i.v.m. overzicht zijn exclaves niet aangegeven
A = afgesloten vanwege waterhuish. inrichting
B = afgesloten geraakt vanwege verlanding
C = afgesloten vanwege bescherming oever

NB: geplande (kano)routes nog indicatief.

Bijlagen

Bijlage 1: samenstelling overlegorgaan

In deze bijlage wordt de samenstelling van het Overlegorgaan opgenomen ten tijde van het vaststellen van het Beheer- en Inrichtingsplan. Dit betekent dat de leden worden vermeldt:

- provincie Fryslân
- gemeente Smallingerland
- gemeente Boarnsterhim
- gemeente Tytsjerksteradiel
- verenigingen voor Dorpsbelang voor Warten, Grou en Wargea
- verenigingen voor Dorpsbelang van Earnewâld, Oudega, De Veenhoop, en Goëngahuizen
- Wetterskip Fryslân
- It Fryske Gea
- Friese Milieufederatie
- Noordelijke Land- en Tuinbouw Organisatie
- Watersportverbond
- recreatieschap De Marrekrite
- vereniging van Friese Rondvaartondernemers
- HISWA-vereniging en RECRON
- Vereniging De Princenhof en de Eigenarenvereniging Recreatie-vestigingen Friesland
- VVV's rondom De Alde Feanen

Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit is adviseur van het Overlegorgaan.

Bijlage 2: Overzicht bestaande routes

Fietsroutes

Bewegwijzerd o.a.:

- Healânspad (49 km) in ANWB/VVV-fietsgids

Beschreven routes o.a.:

- Een groen achtje (23 km) in folder Ontmoetingen in De Alde Feanen (uitgave IVN)
(route Oudega, Earnewâld, Fjirtich mêd)
- De acht van Grou (fietspontroute 32/55 km) in gelijknamige folder (uitgave ENFB)
(route via Leeuwarden, Tytsjerk, Earnewâld, Nes, Grou, Leeuwarden)
- Hoge ogen (40 km) in folder On track Fietstocht (uitgave VVV Earnewâld)
(route vanaf Earnewâld, via De Veenhoop naar Beetsterzwaag)

Wandelroutes

Beschreven routes o.a.:

- diverse wandelroutes op Toeristische Kaart Nationaal Park De Alde Feanen, waaronder: wandelroute oostzijde park, route Rûne Sâne, route Twa-sân-mêden, route Rengerspôle, route Wikelslân, route De Kraanlanden
- Wandelen door de Alde Feanen (13 km) in gelijknamige folder (uitg. IFG)
(route vanaf Reidplûm, via Wikelslân), Alle om Slachte, Westertzanding, Jan Durkspolder, Earnewâld, Fjirtich mêd)
- Een rondje rust (3 km) in folder Ontmoetingen in De Alde Feanen (uitg. IVN)
(route door Wikelslân, vanaf Reidplûm)
- Jan Durks Polderroute (11 km) in folder Wandelen in Mid-Friesland (uitgave VVV Mid-Friesland)
(route vanaf Earnewâld om de Jan Durkspolder)

Kanoroutes

Beschreven routes o.a.:

- Langs stille wateren (9 km) in folder Ontmoetingen in De Alde Feanen (uitgave IVN)
(route door Veertigmêdsloot, Earnesloot, Earnewâldster wiid, Sânemar, Saiterpetten)
- Roepend Riet (9 km) in folder On track Kanotocht (uitgave VVV Earnewâld)
(route vanaf VVV via Skromelân, Sytske Maaikesleat, Saiterpetten, Neeltsje Muoisgat, Aldewei, VVV)

Vaarroute

Beschreven routes o.a.:

- Door en rond het natuurgebied Princehof en De Alde Feanen in Vaarroutes op en rond de Friese Meren (uitgave VVV e.a.)
(route Grou, Kromme Ie, Headamsleat, Lange Sleat, Warten, PM-kanaal en alternatieven door centrum Alde Feanen)
- De Friese Wouden & Weideroute: idem
Route driehoek Burgum, Drachten, Grou met varianten door De Alde Feanen

Bijlage 3: Vogel- en habitatrichtlijn

Vogelrichtlijn: kwalificerende soorten

Broedvogels	Doortrekkers/overwinteraars
- aalscholver	- wilde zwaan
- roerdomp	- kleine zwaan
- purperreiger	- kemphaan
- bruine kiekendief	- zeearend
- porseleinhoen	- visarend
- kleinst waterhoen	- blauwe kiekendief
- kemphaan	- zwarte wouw
- zwarte stern	- rode wouw
- visdief	- wespendief
	- slechtvalk
	- smelleken
	- bosruiter

Habitatrichtlijn: kwalificerende habitattypen en soorten

Belangrijkste gebied voor (2095 ha)

Habitatype

- Kalkhoudende moerassen met Galigaan (*Cladium mariscus*) en soorten van het Knopbies-verbond (*Caricion davallianae*) (*)
- Veenbossen: Berkenbos met veenmos (*)

Verder aangemeld voor:

Habitatype

- Van nature eutrofe meren met vegetatie van het Verbond van grote fonteinkruiden of het Kikkerbeet-verbond (*Magnopotamion* of *Hydrocharition*)
- Noord-Atlantische vochtige heide met Dophei (*Erica tetralix*)
- Grasland met Pijpestrootje (*Molinia*) op kalkhoudende of lemige kleibodem (Blauwgrasland, EU-Molinion)
- Overgangs- en trilvenen

Soort

- Bittervoorn
- Grote modderkruiper
- Kleine modderkruiper
- Rivierdonderpad
- Meervleermuis
- Noordse woelmuis (*)

* habitattypen en soorten die in de bijlagen van de Habitatrichtlijn als prioritair zijn aangemerkt

